

Wenne Südda.

ja

Wenne Sing.

Surwe Jaani

mällestamised surest Wenne ja Prantsuse
sõast.

(1843)

Pernos.

Trükkitud W. Bormi kirjadega.

1841.

Der Druck ist unter der Bedingung gestattet, daß
nach Vollendung desselben die gesetzliche Anzahl Exemplare
an die Censur-Comität abgeliefert werde.

Dorpat,
am 8ten März
1840.

Censor H. v. Engelhardt.

RA 4078

23008

Sure ja auuliko
hooste wäe Kindräli, Sandarmi pea-peäliko

Krahw Benkendormile.

Suur ja auustud hārra! Zeie mõistate
sedda keelt, tunnete sedda rahwast, kes sedda
keelt rāgib, ja armastate sedda maad, mis
sedda rahwast sūnnitab. Se teadmine andis
mulle julgust, neidsinnatsid lēhti Zeie silma
ette tūa ja Zeid allandlikult palluda, heldu-
sega nende peäle wadata, ja neid kui ūht
nōrka ānnet hea melega wasto wōtta,

Zeie

koige allandlikuma orja

Suwwe Jaani

kāest.

Armsad luggejad!

Meie kõik, teama, et üks lahke ja mõnus jut innimestel armas on. Helde Loo on sedda head agga innimesele üks annud, et omma mõttid ja tahtmisi mõistliko sõnna-dega ühhe tõisele võime teatada ja tähendada. Agga kui iggaw ja tühhine on mit-tokord se kõnne ja jut, mis sõbrad, kes kõlko tulnud, ühhe tõisele juttustawad, sest et nemmad ennamiste ei tea, mis ehk kellest rääkida; ja nemmad ei wõi ka ühtige teada, kui nemmad ei lõe, mis ilmas sünnib.

Kamatust leiame meie, mis süddant wõib rõmustada ja kurvastada, ja ka parrandada. Kamat kulutab meile, kuidas innimesed ellanud, kannatanud ja mis nemmad teinud; temma seest same ka teada, kuidas kurjad innimesed ülle Zummala ja innimeste seaduste läinud, ja mis pälka nemmad omma üllekohtuste teggude läbbi sanud, ja õppib selle

lábbi innimene, kes Ford patto terrawa küinte wahhel kimpus on, ennast selle ja muu kurja eest hoidma. — Sest siis sündis mul se mõtte ja nõu, õhtoti, mis saggedaste ka kesi deni ullatafid, teiega minno armsad, juttu ajada, ja teile mõnnest wahwaist teggudest kõnneleda. Meie elloaeges, kes 1812mal aastal jo ellasime, on ni paljo furi ja wahwaid teggusid tehtud, kellest surem hulk siiski agga pistsut teab. Lugege siis neidsinnatsid lehti, olgo sojal päwal rohhelise kasse al, ehk waiksel jõe kaldal, ehk õhto pero paistel omma sõbrade ja lastele. Nende seest leiate teie, kuida meie naabre rahwas, Wennelaesed, meie wännad ja kaallamad, sel nimmerud aastal ni wahwaste kurja ja kütawa waenlaese wasto seisid, ja meie rahho, meie ello, meie naesed ja lapsed, meie ellomajad ja kõi mis meil on, omma werd wallades hoidsid. Nende seest sate teie ka nähha, kuida Wennelaene omma üsku, omma Keisrit ja omma sandimise maad armastab, kelle heaks temma kõi mis temmal armas ja kallis on, ärra annab, ja olleks se ka temma ello. Se olli temmal üks raske ja walli aasta. Ta näggi ommad wännad werre sees, ommad

linnad, mõisad ja küllad tulle sees; ta näggi kuida waenlaene, meie ello kallale kippudes, risus, rõwis ja täppis, kuida ta temma naest ja tütrid wäewas; agga meie ollime ja ellasime rahho sees. Kõige selle wäewa ja risti üle sai temma omma hirmuta südame ja omma wahwuse labbi wõimust ja on nüid kõige mailma ees auu sees. — Kas siis meie mehhed mitte sesuggused ei peaks ollema? — On wist! Agga kes kulutab meile sedda. — Wenne rahwas isfi rägawad ja kidawad, et meie mehhed head soldatid, julged ja waprud ja lggapiiddi auu wäert mehhed on.

Sõa = mees.

Rest õeset jubba saime nähha,
 Taewa al suur tulle ehha,
 Ning paksud suitsud tõusid ülles.
 Linnad, küllad seisid tulles,
 Waenlaene jo tappis unnes;
 Polnud armu lapsel emma süles.

Sõa rummid hüidwad wäes,
 Surma tühnikke jo kääs,
 Jäe nüid Summalaga wend!
 Raud ning tulli katswad rammu,
 Ellust surma piskut sammu;
 Surm möllab siin kui tulelend.

Rõik se maa jo määrg kui merri,
 Maa peäl haurab mehhe werri;
 Hooste wäggi tallab, raijub meest,
 Kulid lendwad siin kui seäsed.
 Te südda kõrwaks, kus sa peäsed,
 Kus põggened sa surma eest?

Suurte tükki mürrin raskub,
 Surm jo omma hambud lastub,
 Ning wõitleb kangeft elloga.
 Kuul on ränk, ning tuggew raud,
 Kus hakkab külge, seäl on haud;
 Sa langed sure seltsiga.

Jubba õhto kippub kätte,
 Asto ikka julgest ette,
 Ning panne wasto kõigest wäest.
 Mees on mehhe rindus finni,
 Mürrin, karrin ümber ringi,
 Arra ännu wõimust kääst!

Ei asto kēgi seäl so ette;
 Wõtta iski püksi kätte,
 Ning olle julge sõamees!
 Kel on rindus mehhe südda,
 Sel ei polle surest wigga,
 Siis jookseb waenlaene so ees.

Seäl langed hobbone ja sõitja,
 Wäggen mees ning julge wõitja;
 Kuul tappis hobbosse ja meest.
 Siin risub kōkko surma rāhha,
 Kūl tõises ilmas saan sind nähha;
 Seäl same pālka teo eest.

Siin tilgub püssi odda werrest,
 Seät tõuseb tulli talloperrest,
 Ning võttab wäese ellomaja.
 Mis tulli jättis, wõeras wõttis,
 Wiis siis mētsa sures kõttis,
 Ülle kauge wälja aja.

Surm võttab ellu, võttab meest,
 Zummal nuhtleb patto eest;
 Wiimne äeg nüid tulleb kätte.
 Ta isi teab, mis ta teeb;
 Üht ta hoiab, tõist ta löeb,
 Wimaks same kõik ta ette.

Surnud maggab rahhul haudas,
 Otsas nüid ta wäewa pāwad;
 Õnnisteggijat ta silmad nāwad,
 Ta on nüid temma rõmo laudas.

Üks tuhhat kahheksa sadda kakstoistkümmes
 aasta, pärrast meie Õnnisteggija sündimist,
 olli meie rigil kõige raskem ja mustem aasta.
 Temma lautas ennast kui üks paks ja must
 mürristamise pilw, tullemalgudega täidetud,
 meie rigi ülle. Meie, kõigest ommast rahwast
 õnnistud Keiser Aleksander olli süres
 mures; temma näggi jo ette ärra, mis sugust
 wäewa ja kurwastust se aasta temma helde
 süddamele ja temma rahwale roob. Agga
 temma rahwas ollid julged omma usso sees;
 nemmad ollid walmis omma usso, omma
 Reisri ja omma issamaa eest omma hinge
 anda.

Meie kaitide waenlaene, Prantsuse maa
 kunningas Napoleon Bonapart, kelle ahnus
 jo kõik Saksamaad, Pola² ja mõnda muud
 maad ennese sisse olli neland, tulli kui kurri-
 waim wie säea tuhhande mehhega, mis
 küetoistkümmne rigi rahwast omma alla olli
 sündind, kelle hulkas mitto ja mitto kümme
 tuhhat meest hooste wägge, ja kel kaks tuhhat
 suurt tükki jures ollid, sallaja kui rõwel meie
 maa sisse. Temma ei teinud nenda, kuidas
 tõised õiged kunningad, kes sõdda enne ette

kulutawad, ja siis omma wäggedega üks tõise wasto sõddima lähhawad. Bonapardi rindus tees kawwalus ja ahnus kõik mailma ennese alla sada, ja sesamma ahnus lõppetast tedda ärra. Kawwaluse läbbi sai ta jo mõnne kunningrigi omma alla; agga Wenne-maast üksi ei olnud temma weel wõimust sanud. Se otsata riik, kedda meie Aleksander armo ja heldusega wallitse, olli kui üks suur pind temma silmas; ka sedda kiusas temma weel omma jalla alla sada, siis olleks ka Roptsi ja Taniriik temma ahnuse sisse uppunud, ja seddamõda olleks temma siis ka neist tõiste rikidest jaggu sanud. Agga temmal ei tulnud temma sure ahnuse ja kõrkuse sees mäle, et sesamma Zummal alles ellab, kes mailma lonud, ja et temma sedda suurt tõed mitte temmale üksi polle teinud.

Bonapardi õn olli surem, kui ta isgi olli. Se teggi tedda maddalast pealikust sureks Prantsuse rigi kunningaks; agga temma ei oskand omma riki ja rahwast rahho sees wallitse, egga nende heaks ellada. Ommast surest õnnest üllespuhutatud, ajas ta ennast ni laijaks, et temma riik temmale kitsaks läks, Temma ei tahtnud ükspäinis rigi, waid kõige mailma wallitseja olla. Ta tahtis omma suggusest riki kunningaiks tõsta, ja need piddid siis temma sõnna ja wallituse al ollema. Sellepärast seadis temma siis ka ühhe omma wäe üllema pealiko Roptsi-kunningaks ja tahtis nüid temma kääst kaks.

kümmend wiis tuhhat meest abbiwägge sada. Agga se olli üks sure waimoga ja tark wallitseja, kes omma rahwast armastas ja kes tedda armastasi; sest siis ei andnud temma omma rahwast temmale huffata, waid wastas: Minna ei olle mitte ennast Prantsus, waid minna ollen Roptsi kunningas, ja ellan omma naabre rigiga sõbruses; sellepärast ei sa teie minno kääst mitte üht meest. Need sõnad täitsid Bonapardi süddant tüllise wihhaga; ta tündis ennast pilgatud, ta häbhenas ennast. Ommas kúrjuses lõhtus ja mürdis ta kõik mis ette juhtus. Oh nõdder inimene! Olle wagga; ärra aja mailma sürust tagga ja mõtle, et se suur mailm päwa tõusust künni päwa lodeni, mitte sinno pärrast üksi polle lodud. Tanna agga Zummalat, et sa inimene olled, ja et sul arro ja mõistus peas on; olle sellega rahhul ja ella temma pühha tahtmise järrele. Agga inimene, kel diget üsku, kel Zummalat kartust süddames ei olle, ei näe muud, kui isienast ja lähháb ommas pimmeduses hikka.

Nenda olli ka luggu Bonapardiga. Temma tulli omma otsata ja hirmsa wäega Saksa maast läbbi, kelle wýrstid ja kunningad alandlikult kui orjad temma ees seisid. Et temmal jo kül ni palju wõimust olli, et ta mitmete kunningate kunningas olli, siiski ei jõudnud se suur auu weel temma põhjatumat ahnust täita; temma tahtis üksi kõikide üllem olla; tahtis agga täewast Zummalale wallit-

sewaks jätta, agga kõik maad eunese kätte wõtta. Agga meie suur Keiser Aleksander, omma rähwa issa, kelle lotus Zummalala ja omma rähwa peale kindel olli, seisib kui üks kõrge mäggi temma ees, kelle ülle temma weel piddi minnema. Wäene willets läks ja ei mõttelnud selle peäle, et, sedda kõrgemasse sa ülles lähhad, sedda süggawamasse sa älla langed. Temma läks ja libbises ommast kõrgusest sure kollina ja mürrinaga põhjatuma süggawuse sisse älla ja üppus sinna. Ajas ennast kül ürikesest jälle ülles, agga ei jõudnud ennast üllal piddada, waid langes iggawesest älla.

Enne sedda, kui temma Saksa maast wälja läks, küsis üks Saksa kunningas August, kes ka kolmkümmend tuhat meest meie hingewõtjaks temmale piddi andma: kas ollete ka selle peäle mõttelnud, mis se minnik Wenne-maa sisse teile tulleb maksma? — Oi jeh! wastas Bonapart, minna ollen omma arru teinud, ja wõin igga kuu sees kakskümmend wiis tuhat meest kütada, ja jäeb mul siiski weel wägge küllalt.

Ni julgeste tohtis temma kunningatega räkida, ja sellesamma julgusega tulli temma künnemal Zagni. kuu päwal üks tuhat kahheksa sadda kahhetõistkümmemal aastal Ni-meni jõe kaldasse, mis Saksa- ja Wennemaa wahhel rajaks on. Selle jõe kaldas, enne kui ülle läks, käis temma omma wäe wahhel

ja räkis: Nüid wiin ma teid kesket Wenne-maad, õige Wenne maa süddamesses, Moskwasse, Wenne rigi pealinna. Seäl leiate rikkust, seäl leiate warra, ja kes teist tugge-wam ja wapram on, sedda rikkamaks saab ta. Sedda kuuldes läikisid ja hiirgasid temma sõameeste silmad peas sure rõmo pärrast. Omma wäepealikute ja kindralite wasto räkis temma: Wenne rigile ollen minna nüid temma õigust mõistnud; temma sürus ja ühkus peab kahhanema, ning kui teie wahwad ja wahwad ollete omma kõhust tehhes ja minna auu nõudes, siis jaggan minna sedda maad teie keskes; annan teile maad, annan teile linnad, nenda et teie ommas rikkuses murreta kui kunningad wõite ellada. Need kergemelelised, pahhad orjad uskusid ka tedda; wõtsid ommad prauad, ommad lapsed ja omma suggu ning wõesfa omma järe; kõik ollid walmis pärrima; kõik ollid wõtjad. Nenda mõtteldes ja rikkuse lotusfes. ellasid nemmad jo meie linnades, pannid maksud meie peäle ja täitsid meie warraga ommad kirstud.

Tõisel päwal hakkasid nemmad sure karrina ja mürrinaga mitmest sillast ülle minnema. Zalla- ja hoostewäggi, suredükid ning märtumad koormad ja tõllad läksid rohkem nädal äega õed ja päwad ülle, ja ajasid üks üht ja tõine tõist sure karrimisega tagga, ja need kõik ollid meie ello wõtjad. Kui nüid kõik ülle olli, käis ta jälle omma wäe wahhel ja räkis: Nüid ollete teie Wenne maa peäl;

iggaüks kes teie wasto tulles, on teie waenlaene; selle werri werristago maad, ja mis teie temma ümbert leiate, se on teie omma. Nenda laddusid nemmad siis kui näljatsed hyndid iggale pole ja tapsid ja risusid, mis ette tulli. Se kõik olli neil kerge tehha; nemmad ei leidnud kuskil wastopannijaid ees, sest et meil esiteks ni paljo wägge ei olnud, et wastopanna, ja tõisiks olli segi wäggi rigi laiia rajade peäl laiial, ning peälegi ei teadnud sedda kegi, kust kohhast temma sisse rõhhub. Sellepärast wäusid nemmad siis kui üks märato jõggi, kelle wessi ülle kallaste käib, ikka eddasi, risusid ja tapsid, mis ettejuhtus, ja jõudsid sedda wisi wien-damal lõikuse kuu päwal Smolenski linna alla, liggi nelli sadda wersta siin pool Mosk-wat. Se olli jo wannast kulus, suur ja rikkas lin. Siin pididi se esimene kange werrewallamine, tapmine ja linna rikfumine ollema.

Otsata pitka ja laia jallawäe wirade püssid läikisid ja likusid nende tullemisest, kui üks raudmets, kui olleks tuul neid kõigutand; tõine poolt tullid, hoostewäe foggud lendus kui kaarna karjad ülle wälja, ja kõik rükki ja muu wilja põllud ollid ühhe kõrraga ärrapudratud ja ärrahawitud. Tõises kõhtas seati jälle süratükka linna wästo.

Üks wäike ossa meie wägge olli kül linna ees nende wasto; agga Bonapart ei pannud

neid mikski. Rahheksamal Augusti ehk Rukki kuu päwal, hommiko warra, andis ta käsku linna peäle hakkata, sisse rõhkuda ja kõik otse tehha.

Hommiko päwa tõuso aeges ei teadnud waesed linna koddanikud weel ei mõtteldagi, et nemmad ehk wimist öed selle linna sees omma uhke majades magganud; ärkasid surest karrinast ulitsate peäl ülles, ja kuulsid nüüd wast alles sure ehmarusega, et waenlaene linna al on. Nored, tuggewad ja wahwad mehhed, kel terwis käes olli, pannid sedda-maid sõariistad ümber, jätsid ommaesed Jum-malaga, ja tõttasid, ilma et neid olleks sü-nitud, wälgi peäle sõameeste hülka, nõdre-mate eest wõitlema. Kõige õnnetumad ollid waesed naesterahwas; nemmad ollid kui uimased, ei teadnud mis ettewõtta, ehk kuhhu põggeneda, sest et teadmata olli, kelle pole wõit jäeb. Ilm olli tasfane ja waikne, agga Bonapardi rindus möllas kange tõrm. Ja andis omma wäele käsku, ennast walmistada, ja kohhe hakkasid trümmid mõllemilt poolt müddisema; soldatid ladisid püssa ja ihhusid püssiõddasid kiwwide peäl. Nenda ehhitas siis waenlaene iggapiddi surretama ja rik-kuma, agga Wenna-laene surma wasto pan-nema.

Prantsused astusid ette ning andsid tuld. Linna wälside peält hakkasid suredükkid mür-ristama ja lõhusid waenlaesi saeade kaupa

mahha. Nüüd hakkasid ka nende suredükid tuld ja hukkatust omma kerredest wälja ajama; teisest küljest tungis nende hobbose wäggi peäle; agga meie poolt lendasid käsakad omma pitka oddadega sure kiskaga nende kaela ja pillasid neid kui hagganaid laiale; kohhaste läks ka jalla wäggi jalla wäe wasto ja tapsid hirmsaste. Prantsused tahtsid wäggise wõimust sada, agga Wennelaesed astusid kui kaljosein nende ette. Siiski tullid wäenlaese poolt ikka üed rammud wasto; suredükid paukusid ni kange, et maa wärrises; püssilaskmine pragises hirmsaste; rümmid rümmiti möllemil pool; hooste wäggi raijus wäekaua sisse ja tallas purruks mis ees olli; paks suits kättis taewast; innimesed karrisid ja maa auras werrest. Nenda möllades läksid kahheksa tündi möda, ilma et wõimus kumbki pool olleks olnud.

Ennetumad linna koddanikud, kes kohmakamad ollid, koristasid kõik ommadust ja warrandust tõldadesse ja wanfretêsse, ni paljo kui nende sisse läks, wõtsid ommad lapsed jure ja põggenesid linnast ärra. Waesemad ja kehnamad kandsid selgas ärra, mis kanda jõudsid. Linna al mõiras sõdda ikka ühte wiisi hirmsaste. Soldatid, kes ennam ehk wähhem kergemine hawatud ollid, tullid weriste peade ja purruks lastud kättege linna, et ennast ärstida ja parrandada; nende ümber tullid koddanikud hulga kaua, küssisid ja

külasid, kuida luggu linna al on. Kirjo kül, wastasid need; waenlaene on määrato kange, sadab ikka üed wäed tüllesse, agga meie olleme ikka ühhed ja needsämmad.

Bonapardi südda olli wiha täis, et aeg ni pitkale läks; ta firristas ommas tülises wihas häämmid, et jo ni paljo wägge olli raiskand ja päew jo lõppemas olli, ning siiski weel lin temma käes ei olnud, temma weel ei sämmogi maad eddasi polnud sanud. Kas näete! hüidis temma siiski ommas uhkuses ühhe kõrge kohha peält, kuhhu lin kümne wersta taggant ärrapaistis, sure ja täie healega: kas näete kus Smolenski lin on! Se on teie puhkamise paik; seäl leiate kõik mis teil ial püdüb. Se peotäis Wennelaesi purretan minna omma kõertega laiale.

Waene, willets kiitja! Se peotäis Wennelaesi teggi so pea kül pallawaks, teggi sind wallelikuks. — Se täitis ta süddant ni wägga, et ta ikka weel uut wägge wäe peäle tüllesse ajas, ja nenda weel nelli tündi möda läksid, ilma et sõddimine olleks lõpnu. Se pimmedus teggi wimaks werrewallamisele otse peäle, ja kättis omma musta kättege kõik sedda hirmust äsja kinni, mis päwawalgusel olli sündinud. — Arwako nüüd iggaüks isstenneses, kui mitto ja mitto tuhhat mehhepõega sedda sõawälja kattsid. Kes surnud olli, se olli wälka; agga kes weel hinges olli, kes raskete hawatud, ehk kes jallota olli, need rön-

gutafid omma aürawa werre sees ja karrifid appi. — Kül surm issi teid aitab; kül temma issi teie silmad kinni wäutab, kui teie werri teie hawade seest wälja jooksnud, — teie ilma süita innimesed, fedda furja ja jummalafartmata innimese ahnus tappis.

Prantsuse wäggi näggi nüid, kuida Wenne laene omma maa sees sõddib, ja ei lootnud parremat, kui sedda mis käes ja nähha olli, kui temma ka süggawamasse Wenne maa sisse lähhab.

Sedda pilkasemaks pimmedus läks, sedda furjemaks läks Bonapardi wiha; ta lastis tülisid põmmid ja tulle frangatid linna sisse laski. Need sütasid, ellawat tuld täis, kõik põllema, nenda et kirrikud, majad ja wiha aidad kui ölle kuhjad põllesid. Nüid läks koddanikude ahhastus sureks, sest kõik ulitsad olliid lama tulles. Kirriko kellade kõllin, rummide müddin, suretükide mürrin, innimeste hädda karrimine, laste nut ja emmade kaebamine ja hülgumine sullas otsekui ühte ja tõusis suitsuga ühhes taewa pole. Hädda ja ahhastus olli nimmetamata suur; kõik mis põllew olli, põlles ärra, nenda ka haiged, wannad ja rammotumad innimesed, kes issi ennast ei jõudnud aidata egga korristada, põllewa majadesse. Mitmed waesed õnnetumad emmad, kes sure ehmatuse ja selle raske willetsuse läbbi peast rummalaks olliid lainud, jooksid sargi wael, immewad lapsed

rindas, sure karrimisega omma tõiste laste järrele põllewa majadesse ja jäid sinna samasse. Lapsed laddusid kui lämme tälled ümber kaudo ja nysid omma emmaid tagga. Mitmes kõrges majas, kelle treppid pealmiste kordadesse jo ärrapõllenud olliid, karrifid innimesed kõrgest haknatest, sirrutafid käed taewa pole ja pallusid: hallastage ja aitke! Agga kes ullatas siin aitama, ehk kes wõis siin aidata, kus igga ühhel isstienesega teggemist kül olli. Nende õnnetumate rided põllesid nende ümber; se nimmetamata õnnetus ajas neid haknast wälja, nemmad kargasid üllalt ulitsate peale alla ja langsid purruks ja põrmuks kiwide peale.

Nenda olli luggu Smolenski linnas. Meie wäe üllem kindral Barklai näggi ärra, et temma omma wähhikese wäega Bonapardi määratuma wäe wasto ei jõudnud seista, ning wõttis wiimata nõuks omma wäge tõiste wäejagudega ühhendada, ja läks nenda seltsammal desel linna alt ärra. Pitskad wori read hawatud soldatite ja koddanikudega wennisid pitki teed eddasi. Lin jäi tuld ja tuhha hunnikuid täis waenlaese kätte, kelle üle paks suits kui üks raske pilw taewa al punnas. Kõik se suur õnnetus ja willetsus sündis ühe furja innimese tahtmise järrele. Kas se kül peaks nuhtlemata jäma? Oh sõdda! sõdda! kui palju olliid sinna jo innimese soule waewa teinud ja tedda räsind! Kas so mõet weel täis ei olle?

Õõisel hommikul läksid Prantsused linna sisse. Bonapart andis kasku tuld waigistada ja kustuda, et ommetige needki majad, kellesse tulli weel polnud pütund, neile puhkamise asemiks terweks jääksid. Agga temma kaskust ei holind legi. Ta soldatid jooksid kui wõtjad haggijad ja näljatsed hyndid majast majasse ja risusid ja tapsid mis kätte ja ette juhtus. Kõige willetsamad ollid need nõdrad naesterahwas, kes weel ülle ollid jänud ja rammu rammu wasto ei jõudnud panna: nemmad said hõrwituid ja wimaks mdegaga surmatud; nenda leiti neid sängides ja pörrandate peäl. Et Prantsused nimmelt Smolenskis sedda ei leidnud, mis nende ahnus leida lotis, sest siis hukkasid nemmad omma kurja mele sees kõik mis hukkata jõudsid.

Moskwa linna! karris Bonapart õõisel päwal omma peälikutega omma ahne wäe ees; Moskwa linna, minno armsad soldatid! Seäl on teie kaimise ja waewanäggemise ots; seäl on sada, seäl on wõtta! Ja tuhanded healed karrisid temma järrele: Moskwa linna! Moskwa linna! Ning nenda läksid nemmad sure karrina, rümmi müddina, pilli ja pasuna mängidega omma teed ja jätsid suitsewat ja tormawat linna selja tahha.

Mõnned naddalad enne Smolenski linna põlletamist, satis Bonapart nellikümmend tuhhat meest jalla ja hooste wägge hulga suretükidega Riia kauda Peterpurri peäle min-

nema, et ka sedda ärrawõtta. Agga enne kui waenlaene Riia liggi sai, olli meie wäe kindral Witjenstein, üks wahwa ja kartuseta mees, kes meid kõige kahjo ja hukkatuse eest hoidis ja wärjas, ühhe wälfese wäe jänga temma wasto. Polotski linna al said mõllemad wäed dige liggistiko kofko. Siin olli nüüd meie pool hädä dige suur, ja meie wäe kindral sellepärrast koggoni kahhes meles. Lähhab waenlaene siit läbbi, siis on Riia, Tallina, Narwa, Peterpurri ja mitmed muud linnad ärra. Agga üks sure waimoga mees ei hirmo ilmaski. Ta laskis kõik ommad peälifud omma jure nõupiddamisele tulla, ning kui kõik kous ollid, ütles temma: Armsad sõbrad! Meie olleme siin dige kitsikus. Prantsused on liggi, ja neid on jo präego kolmkümmend tuhhat meest paikas, ja mõnne päwa pärrast jõudwad weel kakskümmend tuhhat meest jure. Meil ep olle ennam kui agga kahheksatõistkümmend tuhhat, ja needki polle kõik soldatid; poled on wenne-tallopojad, itma püssita ja mdegata, ning kel agga wikkat ja hark sõddimise riistaks. Ja et nüüd kül waenlaesl jo präego kakstõistkümmend tuhhat meest rohkem kui meil, siis peame meie ommetige katsuma ki paljo kui jõuame, lõpko siis meie ehk temma sia. Lõppeme meie, siis polle meie rigil meist middagi kasku; waenlaene lähhab läbbi ja wõttab kõik omma älla. Sellepärrast peame meie kõigest wäest ja wõlmust vüidma et wõit meie on ja meie

pole jäeb; ning nüid passun minna teid, mind omma hea nõuga aidata, et meie hää bisse ei jae.

Auulik ja suur kindral! wastas üks ellatand kindral, minna ollen sõa ammetis jo wannaks läinud, ollen mõnda selle polest näinud ja katsund ja ollen mõnda maad läbbi käinud, minno arvates ei wõi meie omma wähhikese wäega kange waenlaese wasto panna; meie peame eest ärraminnama, ehf same abbi jure.

Ei mitte, wastas üks tõine, meie ei tohhi eest ärraminna; sest märkab waenlaene meie ndrkuft, tulleb tákka meie peäle ja teeb meid sõutumaks õtsa. Sedda wiisi rägiti weel hult aega, agga tõik jäi kahhe wahhele.

Meie arrud ei lähhá koggoni ühte, ütles wimaks ülleme kindral; minge agga iggaüks omma paiga peäle taggasi. Tánna õhto kello kümme ánnan ma teile selle polest indlat arru, ja selle järrele peame siis iggaüks púdumata teggema.

Selle peäle lgskis temma üks kümme-kond underupserid omma ette túlla, táhhendas neile tõik, fuida luggu ja asjad on ja nõudis nüid nende nõud kuulda.

Need sõamehhed piddasid essite issifikeskes nõu ja siis wastas üks tõiste seast: Suur ja auulik kindral! Meie olleme wälja tulnud waenlaese wasto issi ennese ja omma maa

eest wõitlema, agga mitte temma eest pöggenema; meile on Zummal terwist ja rámmu andnud, ja kui meist iggaüks mehhest mehhesse faks meest omma peäle árrawõidetawaks wõttab, siis on waenlaesel weel púduski.

Ma tánnan teid, armsad sõa ning seltsimehhed, selle mehhise mõtte ja nõu eest; se on ka minno nõu. Meie ei otsi waenlaest, waid temma otsib meid; temma püiab essite meid ja siis meie wannemid, meie naesi ning meie lapsi árrahukkata, sellepárrast peame tõigest wäest ja wõimust temma wasto panema. Agga ommetige ei jõua teie kümme-kond mehhi üksi kolmkümmend tuhhat waenlaest árrawõita; sest siis minge iggaüks omma wäejaggudesse taggasi, ja üttelgi omma wendadele mis nõuks olleme wõtnud, sest nemmad wast alles meie nõule hinge andwad, ja siis tulge ja andke mülle wastust.

Ürikese aja párrast tullid mitmest wäejäust tuhhanded mehhed üllema kindrali linnaläe*) ümber ja hüidfid sure heálega: Suur ja auulik kindral! Meie olleme kuulnud, mis sülle ni suurt murret teeb. Sinno fáes on meie ello ja meie auu; árra jatta wõimust waenlaese kätte; wi meid tullest ja weest läbbi, agga wõimus peab meie ollema.

Need sõnnad teggid Wiltjensteini süddame jälle rõõmsaks, ning ütles temma omma wahwa

*) Linnaläeks nimmetakse wäljawäe seisjo hõnnid.

soldatitele: home hommiko lähme waenlaese wasto; selle peäle laskis temma neid ärra-minna ja andis selsämmal õhtul pealikutele käsku, hommiko pühte wälmis olla.

Õdisel hommikul koido aeges olli meie wäggi jo teel, ja läks ni wägilidaste waenlaese peäle, et temmal aega ei jänud ümbergi wadata. Suredtükid mürristasid jo emalt ja mets kōhhas wasto. Kui mõllemad wäed jo tõine tõise silma al ollid, hüidis meie wäe kindral: Seiske! Püssid kõrwa! Wenne-laesed ollid kässo järrele warma wälmis, wõtsid ommad kühbarad peast, tõtsid silmad taewa pole, lõid risti rinna ette ja ütlesid: meie olleme wälmis! Noh, siis Zummalal nimmel eddasi, hüidis kindral, ja langsid kui sein waenlaese peäle; ükski ei holind ommast ellust; igga mees läks selle peäle wälja, pari Prantsusi omma sürma seltsiks kasa wõtta. Ükski ep wõtnud sedda aega püssi läengisse panna, waid läksid püssi oddadega nende peäle, lõid neid püssi raudade ja laedega mahha; selle püs kätki läks, se wõttis kiwwi maast, tõmmas waenlaest karwopiddi mahha ja lõi temma pea lõhki. Nisuggust hirmust werrewallamist polnud Prantsused weel näinud, nemmad ei suutnud selle wasto panna, waid pöörasid ümber; agga meie käsakad ja muu hoostewäggi rajused endid sekkä ja tõid kautawat sürma waenlaeste kesse ja nüis tappeti tapmise wiisi. Waenlaene läks lajale kui tolm ja põrm tulest. Agga ka meie wendi

langes küllalt selle werri se wälja peäle; nemmad ei piddand omma ellu källiks; omma ellu andes hoitsid nemmad meie ellu, ja selle polest olleme meie neile palju wõlgu jänud. Mis olleks meist kül sanud, kui waenlaene meie maa sisse olleks tungind? Meie linnad, meie küllad olleks kõik maatasfa tehtud; sest se olli üks kautaw södda. Waenlaesed läksid sure walloga tultud teed taggasi, ja ei julgend ennam mõtteldagi, meie maa sisse tungida. Waatsid agga sure argusega kaugelt ennese tahha taggasi ja tännasid. Zummalat, et tõrwe ludega sest werri seist piddo-päwast ärrapeasid.

Peterpurri kaupmehhed oskasid sedda head tunda, mis Witjenstein selle labbi teggi, et ta Prantsusi Peterpurri peält ärrahoidis, ja näisid sedda ühhe auuwaert teo labbi. Nemmad ostsid ühhe sure ja kalli kiwwi maja; ehhitasid sedda iggapiddi ütle mata uhkete; täitsid laekad, kappid, aidad, tällid ja howi rumid kõige sellega, mis tal ellus majas tarwis lähhäb; seadsid ühhe sure piddopäwa; pallusid hulga wõerid kōkko ja nende hulkas ka Witjensteini praua. Kui nüid Witjensteini praua pallutud majasse astus, tulli kaupmeeste wannem ukse peal sure hõbbe waagnaga, kus sees ilma hulk wõemid olli, temma wasto ja ütles: Auulik suur praua! Meie olleme siin kõik teie wõerad ja terretame teid rõõmsa süddamega kui omma armast perenaest. Kõik mis teie siin näete ja leiate,

on teie omma, ja siin tome mele need wpt. med kõigest sest majast teie jälge ette, ning pallume teid allandlikult, neid wastowõtta ja meid tännahest õhtust ennese jures piddul pid. dada. Praua watas immetledes ümber; temma südda ojus otse rõmo sees; temma silmad kēsid wet kui hallikab; ta panni rät. riko silme ette ja küsis nutto healega: Mis tähhendab se suur auu, se rõdm, mis teie mülle tete? — Teie hārra, se suur ja auus. tud kindral, ütles kaupmeeste wannem, on meid ja meie warra hoidnud, ja olleme meie selle eest temma ni sured wõlgnikud, et meie sedda ialgi ei jõua ärratassuda. Temma on meist kangel, sest ei sa meie temma ennesele omma tannu tunda andma. Teie ollete meie keskes ja ollete temmal maa peäl kõige liggem ja armsam, sellepärast julgeme meie teid allandlikult palluda, sedda pistust tanno qndi hea melega wasto wõtta.

Auus foggodus, ütles se helde praua, kui da julgen minna ni suurt qndi, ni suurt auu, mis weel kēlegile polle osfaks sanud, wasto wõtta! Temma tahtis weel ennam rākida, agga silmad jooksid rõmo halleduse pärrast wet tās ja üppusid temma sõnnad sinna sisse.

Auus ja armoline praua, ütles rākija wannem sedda nähhes: meie ei tahtnud jo teid kurwastada, waid teid ennese keskes rõõmsa nähha, ja teie nuttate meie ees!

Se ou rõmo halledus, auus foggodus, wastas praua, kellest minno suu kül waid,

agga minno silmapisсарad sedda nähtawamalt kulutawad.

Selle peäle näitas kaupmeeste wannem Witjensteini prauale sedda maja otsast otsani läbbi ja läbbi ning kõik mis temma sees leida olli. Kõik toad ja kambred ollid källiste ehhitud; maggamise kambreis ollid uhked wõdid padjadega täidetud ja källi tekkidega kätud; kõgid ja keldred ollid kõige tarwidustega täidetud; ühhesõnnaga ütteldes ollid rikkad Peterpurri kaupmehhed ni rohkestes kokkopannud ja sinna murretsend, et kõigest kül olli. Ühhes toas leidis temma tarwilise perre. Kuida teie sia ollete sanud? küsis temma. Meie olleme teie kässo peäle siin, auus praua, wastasid innimesed. Meie arwasime, auus praua, ütles kaupmeeste wannem kõrwast, et teie majas ka teie perre peab ollema. Praua ella südda nullas üeste ja temma silmad ojusid jälle wee sees. Selle järrele wiis kaupmeeste wannem tedda sõma tüppa; seal olli laud sääa inimese tärwis kätud, ja ni pea kui uhked lahti lāksid, terretasid tedda siin källid mängid ja laulud ja kui toas ollid, hakkas kõik se kaupmeeste selts ühe kõrraga Witjensteini auuks laulma, nenda et praua silmad foggonigi kuiwaks ei sanud.

Kui kõik nähtud olli, istus praua omma wõerastega lauda, kelle peäl rõad ja jogid kui pulma rõad ja jogid ollid. Rest sõmaae ges rõdis se mitmest nimmetud kaupmeeste wan-

nem toli peält ülles, tõiis ühhe sure hõbbe karrika, källi winaga täidetud, kõrgesse ülles ja ütles täie healega: Krahv Witjensteini termiseks! kes kesket sõa mürrinat ja werre. wallamist, omma källist ellu põlgades, meie linna ja meie ellu on hoidnud ja omma rin. naga kätawa waenlaese wasto pännud. Summal hoidko ja kaitsko tedda! Kõik tõusid selle peäle ülles, tõstsid ommad flaggid ja ütlesid nendasammoti; pillid ja passunad kõllisid sinna wahhele ja tuhanded healed ulitsal karrisid ja diskasid seddasamma. Praua filmad ollid ühtepuhko wet täis, nenda et pisarad temma wina flaggi langsid. Kui se rõmo karrin mõdas olli, tõusis Witjensteini praua ülles, tõstis omma flaggi, kuiwatas filmad ja ütles: Auustud foggodus! Minno südda on rõmotundmises, selle sure auu üle, mis teie mülle tete, ni täis, et minna sedda sõnnadega ei oska tähhendada; minno silma pisarad tinnistago sedda teie ees. Ka needki pisarad langsid temma flaggi ja ta ütles weel: Sedda wina joon minna rõõmsa süd. damage omma mehhe ja isienne nimmel teie termiseks. Home sadan minna temmale külleriga kirja ja annan temmale sest surest auutannust ja rõmust, mis teie minnule ollite teinud, teadust, et ka temma sõa mürrina sees ennast rõmustab; sedda ütteldes nõtis ta rõmo pärrast ja jõi. Kõik tannasid tedda selle eest ja ollid rõõmsad. Peäle sõma hakkasid tantso mängid hüidma ja wast peäle

kest õed lahkusid wõderad, kui enne weel prauale palju õnne ja õnnistust selle maja sees, ollid sowind.

Prantsuse wäggi läks, kuida seldud, omma kunningaga sure walloga Smolenski linna alt ärra, et Moskwa linna alla tõttata; kõik linnad ja küllad, kust ta läbbi läks ehk kuhhu ta pütus, teggi ta tuhha hynnikuks, risus innimesed paljaks ja löi neid mahha; nitis ja tallas kõik wilja wäljad mahha ja rikkus ja kätas iggapiddi. Nemmad tahtsid hirmo läbbi wõita. Mõtlematad, kas arwasid nemmad poisikesi ehk läpsi omma ees ollewad, kes witsa eest kõrwale pöggewad? Meie poisikesed ei olnud ni arrad. Ühhes majas, kus ka rägiti, et Prantsused maasse tulnud ja hirmsaste risuwad ja tapwad, kulis sedda üks nelja aastane poisikene, emma jälge ees järje peäl istudes, kargas hiirgawa filmade ja kuma näoga ülles, läks issa jure ja küsis: Isake, kas Prantsustel ka läpsi jures on? Mis sinna siis lastest tahhad? küsis issa. Ma tahhan neid karmopiddi mahharõmmata! wastas laps. Õnneto waenlaene, sa tulled ühhe maa sisse, kus jo lapsed emma pimagi mehhi waimu waenlaeste wasto omma sisse immewad, — hoia ommad luud, kõndid!

Meie pisike wäggi, mis temmale Smolenski linna al. ni suurt pallawat teggi, tõttas nüid Moskwasse, et selle tee peäl ühhe suurema wäe jäoga ennast ühhendada; agga

waenlaene olli kännul temma tagga. Poro. dino kulla al, kahheksakümmeend wërsta siin pool Moskwat sai meie wäggi surema wäega kōkko. Sia jäeme seisma, mõtles iggamees, Porodino kõrgid kōhti nähhes; siin hakkame jälle sõddima, tõmmasid ommad suredükfid kõrge kōhtade peäle; kääwsid suredükfide ümber süggawad krawid ja walmistasid ennast nenda jälle kibbeda surma wasto. Shto pimmedus jõudis kätte, kōik olli wakka ja waikne ning ei ühtki püssi pauku kuulda. Prantsuse wäggi teggi ennesele tulle lõkkid ülles; siin ja seal põllesid honed ja wesked, tuul puhhus tüllesse ja taewas punnas emalt. Sõdda, jälle sõdda! Ras wõib küi suremat willetsfust olla, kui sõdda!

Kahheksümne neljandamal lõikuse kuu päwal terretas kalgelt suredükki mürriin päwatõusu. Meie kindral Konowitsen, kes omma wäe jäoga waenlaesel kõige liggidamal olli, sai temmaga mäsama; agga et meie wäggi selle kange wasto nõrk olli, tagganes temma targo taggasi ja waenlaene tulli omma säea tuhhan- detega kurja melega takka järrele. Temma kange wäe jäod wenniwad üllenäggemata wi- rades pitki teed, ning läutawad ennast par- rema ja pahhema pole teed; maa pörrub ja kui wauks ta nende raskuse al; nende püssid mahheda oddadega liikuwad kõrge ja nõggo kōhtade peäl kui läenetaw merri, ja laigumad päwa paistes kui ellus tulli; nende mahhelt tungib hooste wäggi läbbi; suredükfid wä-

take mäggede ja kõrge kōhtade peäle ja kōik tähhendab, et jälle üks suur werrewallamine ette tulleb. Meie wäggi seisib ühhe kōhhase kindla kōhha peäl wakka, pallus süddamest ja kindla kōhha peäl wakka, pallus süddamest ja otas rahholise ja jülge süddamega werrewaen- laest liggimale tulles. Temma tulli ommas kūrjuses kui kange tuul; tolmo pilwed tõusid temma ümber, seggasid ennast püssirohho suit- soga ja wärjasid hirmu innimese silma eest; suredükfid mürriesid, mets kōhhas nende mürriinast wasto; püssi praggina wiis tuul kaugele; waenlaene rõhkus kõigest wäest ja wõimust meie wasfakse poolse wäe peäle ja tahtis tedda eest ärrapillata ning temma selja takka ümber minna ja temmast wõimust wõtta. Agga need ollid needsämmad wennemehhed, kes Smolenski linna al temma wasto pan- nid. Nemmad ei lasknud ennast ligutada, läksid jülge süddamega temma peäle ja pil- lasid tedda ennast laijale; meie suredükfid lõhkusid tedda säeada kaupa mahha ja hooste wäggi raijus ja sürmas hirmsaste, nenda et se kōht furnutest ja raskeste hawatud inni- mestest ja hoostest kätud olli. Bonapart katsus ja püidis weel mõnnest kōhhast läbbi raijuta, agga meie wäe üllem kindral würist Rutušow, üks seitsmekümne aastane mees, kes sõa mürriina sees nifamma kartuseta olli, kui olleks ta laste mängi jures olnud, kelle kehha arrotumata hawadega kätud, kelle pea Türgi sõas wiggaseks ja parram siim wälja

olli lastud; seisis temma ees ja löi temma rammud taggasi, nenda kui üks kalso kesket merd merre läenid taggasi löeb.

Nenda iggalt poolt hääbi ja sure kahjoga taggasi törjutud ja lödud, kees Bonapardi südda tiggeda wiha sees; ta silmis põlles ta melehaigus; ta tõutas wandega sedda hääbi tulleswal päewal werrise, maksoga taggasi tasuda. Se päew sai siis tapmisega lõppetud, agga mitte kämle laijust maad wõidetud. Ohto pimmedusega waikis suretükide mürrin ja püside praggin, ja inimised said nüid jälle rahholiselt hinge tõmmata. Ohto läks õige pimmedaks; Prantsuse lëris põllesid tulle lõkfed ja hawatud pessid omma häwu; hommiko poolt puhhus kanget külma tuult ja saddas ühtaego kanget wihma. Meie lëris põllesid ka tulle lõkfed, hawatud siddusid omma häwu, tõised wõtsid selle raske tõe peäle leiba, agga kõik ollid süddames rahhul; sest neil ep olnud süid, nemmad wõitlesid jo omma usso, omma Reisre, omma wannemate ja laste ja omma maa eest.

Se läks nenda möda; uas päew hakkas koitu teggema; taewas olli pilwes ja puhhus külma tuult; wihma saddas kangeste, agga sest ep holind fegi; iggaüks olli wassind minnewast päewast; ka peäle hakkamise polest olli mõllemilt poolt wäffa. Prantsused kaewsid mulla sees kui myddilased, ehhitasid ommale kantšid mättastest, kuhhu suredükfid peäle

seada, ja weddasid suredükfid peäle, ni paljo et hirm sedda üteldes, ja wõis neid kül peäle tughande olla; ühhe nisugguse koha peäle seati agga üks kaks sadu suurtükki. Neid kõhti, kus wiistümmend ja kahheksakümmeend peäl olli, olli üks luggemata hulk. Ka meie pool olli paljo suratükka. Hommiko olli niiske ja willo, agga kül need hulgad tullespasunad tedda pallawaks puhhuvad! — Ka Wenne pool olli suur ehhitamine; üks hulk ihhus mdeft, tõine rahtas hobbofid ja siddus nende eilsid häwu kinni; tõised täitsid püssa, wahhendasid püssi kiwra ehk pannid üsi este; tõised kandfid kuyla suretükide jure kõtko. Kõigest olli nähha, et weel surem werrewallamine tullemas olli, kui eilne. Meie üllem wäewallitseja kindral wõrst Kutusow käis omma hälli peaga wäe wirade wahhel neid üllewadates ja ütles: „lapsed! Teie hulkas on paljogi, kes mind jo ammo tünnewad, kes minnoga jo ennegi waenlaese ja tulle ees on olnud; agga nisugust kibbedat aega, kui nüid on, polle meist fegi weel katsund. Waenlaesi on paljo, ja meie olleme jo eila näinud, mis nemmad tahtwad; nemmad tahtwad meid ennese alla sündida, ja siis kõige mailma ees surustada, et meie nende orjad olleme. Kas nemmad ei tea, et ka meie mehhed olleme, kellel rauda, kellel tuld, kellel rammu on! Sellepärast, minno wännad! tehke iggamees mis teie usk ja kohhus teid käsikwad, nenda et sedda Jummalae ees, kelle taewa al meie seisame ja kes meid

lääbi ja lääbi näeb, wõite wastata. Uskuge minno wännad! kes jülge süddamega omma maa, omma wannemate ja omma laste eest wälja astub ja iggapiddi wälmis on omma ellu nende eest anda, selle eest seisab Jummal, ja kes õigust teeb, sedda hoiab ta." Rõit rõistsid käed ja silmad taewa pole üles, ohkasis süddamest ning hüidsid: Jah! meie tahhame omma elloga wastopanna; õigus on jo meie pool. Langege meist kes langeb, temma langeb ikka õiguse eest.

Bonapart käis ka omma wäe keskes ja ütles: „Soldatid! Teie ees seisab weel üks wäike osa waenlaesi, agga temma selja tagga paistwad Moskwa linna tornid ja rikka rahwa kattused. Seal on teie käimise ja waewanäggemise ots; seal leiate teie kõik, mis meie Wenne taewa al weel polle leidnud: illusad kortred, sojad wodid, maggusad toidud ja källid winad, ja ülleütsse kõik mis sõamehhe süddant wõib rõmustada. Rõit mis leiate on teie omma; sedda kõik ollete jo omma higgi ja werrega ostanud; Moskwa linnas ellame kui emma süles. Selle wäikse huanikukese Wennelaesi, mis eila ülle jäi, pörrutamä peagi laijale, lähme nende seast lääbi, ja Moskwa linna wallitsejad on meie ees põlwili maas." Ni sureste ja uhkeste rätis Bonapart omma sõameeste wasto ja nende silmad wälkusid rõmo pärast, Moskwas kui emma süles ellada. — Teie waesed, libbede sõnnadega pettetud! Jah! Teie sate

omma emma sülesse, agga se on teie haud, mis isgi ennestele kaewate.

Nisugguste kõnnede, teggemiste ja ehhitamistega kaddus se päew iggaweste, õhto jõndis kätte ja õe pimmedus läutas wimaks ommad mustad tiwad ülle mailma. Ümber kaudo, kus wõderas wäggi seisis, nähti sured tulled, mõisad ja küllad põllesid; agga Prantsuse werri külmetas seal jures sojendes süiski, sest neil pudus õiget sõja, ja mitto ja mitto tuhhat sojendasid ennast wimast kõrda.

Õõisel hommikul kello nelja aeges, saddas parrajate wihma kui õa warrest, puhhus kanget ja külma tuult ja paks uddo kättis maad, kui Bonapart, kel õed egga päewa rahhu ei olnud, omma wäele käsku tulli andma. Rõmmid müddisid iggal pool; sõamehhed fargasid mārja maa peält omma tulledes arest üles ja laddusid kõtko püsside jure; hooste wäggi panni hobbosed saddulasse ja fargas selga; iggal pool olli suur lifumine; peälkute healed kuuldi iggas õrtas omma mehhi tagga sündiwad; suredükid ollid jo läetud ja omma paiga peäl.

Rõid mehhed! hüidis Bonapart, peame selle kõera ellole, õed ja päewad lausa taewa al mārja maa peäl weddeleda, õrsa teggema ja tullewal õel Moskwa linnas maggama!

Moskwässe! Moskwässe! farrisid tuhhanded healed taggasi, kelle süddamed sinna ahnitsesid. Ja sinna sada piddid nemmad ka

püidma, muido ei olleks nemmad ennam läbbi sanud, sest et neil kõigest pudust olli. Ühhegi ei olnud ennam terwet sabast jälgas eggaterwet kübe selgas; kõik olli selle pitka tee peäl, Prantsuse maalt ni mitto tuhhat wërsta ärratülles ning sui õtsa pälja maa peäl omma rietes maggades, ärralaggunend ja katkend. Toido warrandus olli kõik ärrasõdud ja issi ärranis hooste toido polest kõige surem kitsas kääs. Moskwasse ja Moskwasse! karrisid jälle tuhanded healed; wäe mängid ja rümmid hakkasid hüidma, wäe jäud iggalt poolt liikuma ning nenda se werrine päwatõe algama. Pola wäe wõllitseja Ponjatowski olli esimene, kes üht metsa widderiko möda meie wäe wasto liggimale läks, kus ka meiegi wäggi wõlmis olli tedda wasto wõtta. Seäl kohtas, tuhhu temma läks peäle hakkama, ning nimmelt meie wäe wasfakse pole peäl, olli meie wäe wõllitseja ja juhataja kindral Bagratsion, üks wahwa ning jülge süddamega mees, kes sõas jo hälliks läinud. Waenlaene tulli liggimale, andis ennam kui säea suretükfiga ühhe kõrraga tuld; meie poolt anti nendasammoti. Suretükfide mürrin olli ni kange, et maa wärrises ja pörrus; suretükki ja püssi kuulsid lendasid kui rahhesaddo ülle laggeda. Ei olnud weel walget wäljas, hakkas alles koitu tegema, kui jo werre ojad maa peäl ollid. Bagratsioni wasto olli kõige surem ja kangem hulk waenlaesi, agga temma panni siiski kõigest wäest nende wasto. Prantsuse hooste

wäggi tulli lendus meie suretükfide peäle, kus neid säeade kaupa mahhasirrutati, ja Bagratsioni ees kõgiswist furnuks lastud innimeste ja hooste hulk mäe kõrguselt ülles. Peäle kolm tundi läksid sedda wisi täppes möda, agga ei olnud Bonapart weel ei juukse möda, agga ei olnud Bonapart weel ei juukse farwa wäert wõimust sanud. Selle peäle lastis temma weel wiiskümmend suurtükki etteweddada ja satis weel mõnend tuhanded mehed tüllesse. Need üed tuhanded lendasid kui tuul omma mahhalastud wendade ülle meie suretükfide wasto, langsid kui merreläened ühhe kõise ülle nende ette; agga kindral Bagratsion seisis omma wäega kui müür nende ees, et kül tulli siin kõige tüllesse, wallo kõige wallusam olli. Et Prantsuse pole ühtepuhko uut wägge jure tulli, rõhkusid nemmad ennast wimaks läbbi ja wõitsid meie mätta kantsid suretükfidega ennest kätte; meie wäggi ei suutnud ennam wastopanna, waid tagganes taggasi. Kui Bonapart sedda näggi, laskis temma seddamaid weel üks kümmefond tuhhat meest esimeste abbiks minna ja weel rõhkem suratükka etteweddada. Need andsid nüüd hirmsaste tuld ja tuhhanded healed karrisid: Wõit on meie pool! Wõit on meie pool! Agga se ürikene wõit maksis neil paljo; nende kõige parremad kindralid ja wäe jäod maggasid iggaweste.

Meie üllem wäewõllitseja, se suur Kutisow, parrandas selle wäe kõhhe jälle ärra. Temma satis Bagratsionile uut wägge, laskis

Kolmfümmend suurttükki ättheweddada ja Prant, sustele üeste ni suurt pallawat anda, et leil nende pähhä hakkas. Bagration läks selle üe hobbose ja jallawäega jälle waenlaese peäle, ning et kül Prantsused suretükkidega hirmsaste nende peäle lastsid, ei holind Wenne, laesed sest, waid rõhkusid julge süddamega waenlaest taggasi, löid mahha kes wasto panni ja wõitsid ommad mätta kantsid suretükkidega taggasi, pöörsid suredükkid waenlaese wasto ümber ja andsid temmale tuld täkka selga. Prantsuse wäggi hakkas jo arwemaks minnema, sellepärast satis Bonapart Saksamaa hobbose wäe ette. Agga meie hobbose wäggi kühutas tülüst nelja temma wasto ja Wenne, laese tuggewad mõega hobid wõtsid Saksameeste päid kui kaapsa päid mahha. Neile tulli wimaks Saksamaa jallawäggi appi. Nende wasto läks Wenne jallawäggi ning nüid läks wõitlemine ja mäsamine hirmsaks. Siin ei olnud aega püssi täita, siin wõitles mees mehhe wasto ja raud kõllises raua wasto. Wennelaene, jo waenlaese püssi odda rindus, ei anna siiski järrele, waid rõhhub omma wastase peäle, löeb temma pea omma püssi rauaga purruks ja langewad siis möllemad omma werre sisse mahha. Rahho olgo teiega! Kül surm teid ärraleppitab! Seäl lendab habbenist käsakas Prantsuse peälipo wasto, nenda et hobbone aurab werrest; seäl ei olle armu: kas surm sulle wdi mülle! Mehhed langewad meeste hobidest tuhhande

kaupa; agga ei löe se weel ette. Bonapart satis jälle üed tuhanded tüllesse ja näitas jo, kui olleks ta wõimust samas olnud. Agga mis se on? Üks hirmus kisa ja karrin täitis korraga taewa allust, ja tuhanded Wenne tallopojad, wikkatid ja hargid käes, tullid metsast wälja ja lastsid waenlaese peäle. Need ei holind sest tulle mürrinast, mis Prantsused nende wasto teggid; need ei holind ei kelust egga käsust, waid niitsid ja raijusid ja laastasid laastamise wiisi. Prantsuse, Pola ja Saksamehed kaddusid nende hobide al kui walt taewa al ja olli se tapmine ni nimmetamata hirmus, et surmgi selle ees wärrises. Nenda olli luggu ülle selle sõa wälja ja ei olnud kõige wannemad sõamehed sesuggust tapmist ilmaski näinud. Püssirohho suits olli ni paks, et taewast ei näinud, egga päwajoned läbbi ei paistnud; püssi ja suretükid tulli üksi andis ni palju walgust, et wõis nähha, kus waenlaene olli. Selle pakso suitsu sees mürristasid kõik se päew ötsa peäle kaks tuhhat suurttükki, paukusid peäle nelli sadda tuhhat püssi, ja kõllisesid peäle nellikümmend tuhhat hobbose wäe mõeka.

Nisuggune sõdda peab kül iggawesest ajast mällestawaks jama. Ühhe sure laggeda peäl, mis kümme wërsta ümber ringi, tapsid nelli sadda tuhhat meest kõige parremaist wägedest üks rõist hommikust õhtoni, ja selle pakso suitsu ja hirmsa ahastuse sees, kus üks üht egga tõine rõist ei tunnud, lödi mahha mis

ettejuhtus, olli ta omma wõi wõeras, sest ei wõinud fegi luggu piddada. Metsad kofhased ja ohkased wasto süretükki mürrinast, inni. meste häddakarrimifest ja hooste hirnumifest; maa olleks jalge al otsekui liikunud sest hirm. last pörrutamifest. Nisuggust huffamist ja werremallamist, kui siin olli, ei oska ükski suu ärrarâkida, egga jõua ükski sulg kirja panna. Prantsused tungišid omma meletuma mele. wälla sees wäggise peäle; Wennelaesed seisid kui müir nende wasto. Prantsused püidšid wäekaua läbbi rõhkuda, et sinna sada, kus nende käimise ja waewa ots piddi ollema, kus nemmad ennestele rikkust ja warra tahtšid risuda ja warrastada, kus kõiť sedda rõmu ja head piddid leidma, mis neile tõutud olli. Agga Wennelaene ei unnustand, et temma omma maa pealinna eest wäljas olli; temma piddas igga sammu tait maad källimaks kui omma ellu ja andis ennemine omma ellu, enne kui üht jallatâit maad waenlaesele. Sellepärrast olli siis se sõdda ja werrewalla. mine ni hirmus.

Põljo süri pealikuid ja wahwaid ja tugge. waid mehhi langsid mõllemilt poolt. Bona. part kâutas sel päewal nelli omma kõige par. remat ja armsamat kindrali, kes temmal kõige targemad nõugandjad ollid. Ra meie poolt langsid kolm suurt ja wahwa meest, ning nende seas nimmelt se mehhi ja jülge kindral Bagratšion, kes kümme wõrt kangema waen. laesele ei sammu maad ei andnud. Üks pis-

suke suretükki kuyl lõhkus temma säre luu purruks ja tappis hobbose temma al. Temma kâstjalg, üks kirrasser, se on üks tuggew ja kange hobbose mees, kes sel päwal allati temma liggi ja temma ümber olli, ning temma käsud, kus tarwis, wiis, kargas kofhe temma jure, tõstis tedda omma hobbose selga omma sülle, tõttas temmaga sealt kofhast ärra, kus surm ni põljo silmi olli kinniwâutand, wiis tedda tohtre jure ja ütles seäl ärraminnes: Nuus kindral! Zeie ollete nüid wiggaseks las. tud, mind ep olle teil ennam tarwis; meie wäe jaggo on tänna kuus kord tulles olnud, laske ka mind omma mõeka kârsuda ja omma kindrali häwa tassuda! Jummal nimmelt! wastas kindral, ning seddamaid kargas ta hobbose selga, ajas tuhhat nelja waenlaeste sekka ja raijus mõllemile pole omma mõegaga. Jo langsid nelli meest temma wahheda raua al, agga wies olli ta isä. Üks wäeküt laskis tedda kuliga kâelast läbbi ja ta langes hob. borse seljast mahha. Menda andis. siis küt temma omma ellu isämaa eest, agga wõttis ka nelja waenlaese ellu. Sedda wiisi nähti põljogi Wennelaesi, kes kergest hawast ei ho. lind, kes werrišed ollid, kel silmnäggo lõhhu. tud, kel waenlaese kuyl rindus olli, kel werri. suust wälja purrises, et ikka üeste tüllesse ja waenlaese ello kâllale laskid.

Üks käsakas, kel pahhem kâssi potest kâe. warrest ärralastud olli, ajas tüllest wälja ja leidis ühhe soldati maas istuwad, kâllal jalg

ärjalastud olli. Käsafaks wõttis omma mütsi peast ja ütles soldatile: wõtta siit mütsist se rättil ja tõmma mo werri finni! Hinge ma küll ennam ei jae, agga wallu tahhan ma weel anda. Soldat siddus temma kae finni ning ütles: minne wend, ja maks ka minno eest. Käsafaks tõmmas omma saable tuppest wälja, ajas hobbosega taggasi waenlaeste sekka, raijus mahha, mis ette tulli, agga sai ka isgi mahharaijutud. Prantsused ollid mõnned Wennelaesed wangi wõtnud ja paljaks risunud. Need jooksid ärra; Prantsused lastsid neid takka püüsidega ja tapsid ka mõnne neist ärra. Üht neist näggi üks Wenne soldat, kelle rinnust werri wälja kees, hüidis tedda liggimale ja ütles: Minna surren nüid, säh! wõtta minno püs ning panne wasto! — Üks tõine neist ärrajooksnud soldatitest, leidis ühhe surnud käsaka kõrwas temma hobbose norros, kargas sargi wael, nenda kuida ta olli, hobbose selga, tõmmas käsaka öea kätte ja kihhutas ühhe Prantsuse peälisko peäle, kes ka hobbose mees olli. Peälisk laskis tedda püstitoliga ja häwas tedda. Agga soldat ei pännud sedda tähhelegi, waid ajas temma peäle. Prantsus põggenes, agga temma hobbene ei jõudnud tedda surma eest ärrawija; soldat ajas omma öea temma seljast läbbi ja lendis isgi kui lind tõiste kallale. — Waenlaene! Waenlaene! kas sa weel ühhest maast tahhad wõimust sada, kus nisuggused mehhed ilmale sünniwad? Kas sa weel ei olle märgand, et

Wennelaene enne omma ihhu ja hinge annab, enne kui omma maad?

Nenda mõllas se sõdda hommikust õhtoni hirmsa werrewallamisega. Rämmetus ja nälg teggi innimesed ja hobbose ni wäimatumaks, et ükski ennam ei jõudnud ennast ligutada. Shto pimmedus teggi mürrinale örsa; Prantsused tagganesid omma wanna kohha peäle taggasi, ja ollid, ilma et sammogi maad eddasi olleks sanud, ni paljo wägge raistanud. Se pimmedus kättis kõik finni, ja need tuhhanded, mis weel surnud ei olnud, karrisid, õhfasid ja hoigasid omma werre sees. Saks ja muud wõera maa mehhed, kedda Prantsuse rigi wõllitseja kui ommad orjad wäggise Wenne maa sisse olli petnud, sõimasid ning wandusid tedda täie healega ja ütlesid: Sada meile abbi, sinna werreköer! Wõi te meie kibbeda ellole örsa! Agga kegi ei wõinud neid õnetumaid pettetuid aidata. Bonapart, se suur ja uhke Prantsuse maa kunningas, ei leidnud kusagil isku egga asu, ta fiskus ommas otsata wihas ja häbbis ommad rided seljast lõhki, ta mõllas kui meletu, ta tahtis weel werd.

Moskwa linna tark Kindralkubberner, kes jo ette ärranäggi, et se suur ja rikkas linnetige ifka waenlaese kätte lähhab, piddas sellepärast meie wäewallitseja Kutusowiganõu, mis selle polest tehha. Kutusow wastas: Waenlaesel tulles iggapäew küetõistkümn

maa ráhwast ni mitto tuhhat meest aäbi jure, kes kõik meie wastased on, agga minrul ei olle kúsagilt lóta; temma wõib sedda; mis ta tánna káutab, home assemele pánnä, ja on temma rámmo nenda ifka ühhesuggune kange; agga minno wäggi káhhaneb sílmia náhhes ja nendasámmoti ka temma rámmo. Meie Moskwa lin on peäle kolmfümmend wérsta ümber ringi; ei olle linnal kráwa egga wálle ümber, waenlaene wõib iggalt poolt srése rõh. kúda, kes wõib temma wasto seista. Home kátsun minna temmaga weel rámmu, ja kui minna temma peäle wõimust ei sa, siis tagganen minna taggasi; langego siis ennemine Moskwa lin omma hauda, enne kui minna omma wägge asjata káutan. Kui minno wäggi járrele jáeb, saan minna aega móda temma peäle ifka weel wõimust; agga Moskwa linna ei wõi meie peásta. Sellepárrast laske kõik pöggeneda ja iggaüks jure wõtta, mis kegi wõib ja jduab. Laske kõik wilja aidad tühhendada, et waenlaene muud ei leia kui tühjad ulitsad ja tühjad honed. — Nenda wastas meie wáewallitseja ja temmal olli dígus. Sure ruttoga pöggenesid nüid kõik, kes pöggeneda wõisid, ning tóttasid peäle wiis sadda tuhhat innimest, kes selle ajani Moskwa linna táitsid, öed ja päewad linnast árra. Üks wáike ossa, kes julgemad ja ni waesed ollid, et nende káest ühtigi wõtta polnud, jái agga linna paigale.

Kõik se öe ótsa, peäle sedda hirmust werre-

wallamist, ei tulnud Bonapardi sílmi hund, ei olnud temmal rahhu; ta lastis ühhe peálíko tóise járrele omma étte tulla, haugutas ja sóimas neid kui kõige alwemaid kóerapoissa. Teie teotate minno nimme! ütles ja karris ta nende wasto; teie teotate minno wáe auu; teie ei olle ennam mehhed, teie ollete wannad naesed! Teie jooksete Wenne nimme eest, kui jánnes hurda eest. Ets se olle hábbi asfi, üks nisuggune wáike hulgate Wennelaesi meie sure ja kange wáe wasto, ja meie olleme ifka weel sellesámma kóhha peäl omma hábbi sees! Mis olleme sest sanud, et omma head, öppind ja julget wägge olleme raiskanud? Minna ei sálli sesuggust waigist ja hingetumat ellu; suretükkide mürrin ja tulle walgud on minno rõdm! Hommiko, enne páwa tóusu, olgo kõik wálmis, ja langego siis mis langeb, agga lábbi peame meie sáma, wõi hoidke ennast minno wihsa eest. — Nenda móllas temma öe ótsa kui kurri waim; temma soned paisusid, temma húléd lóid sinniseks ja temma olleks kõik mailma omma jálge álla tálland, kui ta olleks wóinud.

Ra se öe olli pimme, wihsa saddas kangeste ja puhhus winnedat hommiko tunlt ülle laggeda. Prantsused põlletasid minnewal öel kõik árra, mis káes põlletada olli, sest et sel öel Moskwa linnas soja tóades ja pehme wóites lootsid ja tahesid maggada; ning nüid ollid álles pilkases pimmedas laggeda peäl kúlma tule káes márijad, nálgas ja wárrisefid

ja wandusid omma ahnust ja neid, kelle libbe, dad sõnnad neile kõik head lubbasid ja neid petsid. Tõisel hommikul piskuse koido aeges, satis Bonapart, omma rahwast hoides, jälle Saksamaa jalla wäed ette. Need läksid warisedes ja nüttes Wennelaeste wasto wälja ja juhtusid ühhe Wenne mätta kantsi ette, mis nemmad pude warjo ei näinud, ja siin wõtsid meie suredükkid neid hulga kaupa mahha. Meile tuli Saksamaa hooste wäggi appi, nende wasto läks meie hooste wäggi, ja eilne karrin ja mürrin olli jälle wälmis; suredükkid mürrisid, püssid paukusid, mõdegad põllisid, innimesed karrisid, tylli läikis suitso sees ja werres weerles sõamees. Surmal ei olnud öed egga püewa hinge rahhu, temma kõrjas need tuhanded kõfko, mis innimeste ahnus temmale wälmis tappis. Meie Wenne laesed ei holind ellust egga surmast, nemmad wõitlesid jo omma usso ja maa eest, nemmad niitsid kõigest wäest innimesi kui heina mahha. Mõllamine läks kord kõrralt ikka suremaks; kirrasserid, husfarid, kassakad, suretükki mehed ja jalla wäed ollid otsekui ühhe tõise wasto lahti lastud; kange püssirohho suits kättis päwa ärra ja selle pimmeduse sees tap sid raud ja tylli ni hirmsaste, et sedda ükski suu ei jõua tähhendada. Ei olle ilma alg mifest sadik nisuggust tapmist nähtud. Ar wako sedda iggaüks issienneses: peäle wiis sadda tuhhat meest hooste ja jallawägge tapsid ühte tõist kolm päewa järges Borodino külla

laggedate peäl; peäle pooltõist sadda tuhhat suretükki pauku pörrutati mõlemilt poolt wastastiko ja tuhhat kord tuhhat püssi külisid lendasid üle sõawälja sõddijate sekka, ja kõik said innimeste peäle lastud. Innimeste hulga olli ni paksuste kõus, et pea pea külges olli. Borodino külla laggedad olli werrega ni weddelaks tallatud, et nemmad kui üks punnane soo olli, ja weel ikka tappeti hirmsaste, ni kaua kui päife loja läks. Restpaitas kättis paks suitso pilw kõik ärra ja ühhes külges pölles suur Borodino külla; se olli siis ka selle päewa werise tõe lõppetuse. Jälle olli tuhanded langend, agga Prantsused siiski ei weel jallatäit maad kaugemale sanud. Se täitis Bonapardi süddant kõige tyllisema wihhaga, nenda et kegi ei olleks ussaldand temma liggi minna; ta kiris omma kambre ukse lükku, ei kaskind egga keelnud middagit, egga lastnud ka keddagit ennese ette tulla; ta olli ni kúrja wihha täis, et ta issiennast lõpkus. Et öe ni pimme olli, se waewas tedda isstárranis wägga; ta püidis maggada, sest et liastegi wassind olli, agga hynni ei tulnud temma silmi; ta ruskus neid wäggise kinni, agga ikka näggi temma hirmsaid nägemisi, surretamist ja tapmist; ikka mõtles ta selle peäle, kuidas ta weel ussinamine ja ennam innimesi wõiks tappa. Se olli kõik temma ammet, muud egga parremat ei oskand temma.

Otse nenda kuida ilm sel öel kurri olli ja mõllas, et kange tuul temma üks kollistas,

fange wiim ja rahhe wasto hafnid fäis, et pörrisefid, möllas ka Bonapardi rindus wiimha ja kúrjus. Ta tahtis walget, agga walge olli weel kauge, öe olli pilkane pimme ja tuul hüllus. Bonapart wandus ni kangeste ja walguste, et sedda töiste tubbadesse ärra kuuldi, ja kui kúrjas wiimhas temma olli. Temma kámmertener watas wöime haugo läbbi temma tüppa ja näggi kuida ta wiimhas möda tubba fäis; temma kuub olli eest löhki kistud, ringutas fässa, löi ryssikaga wasto pead ja möllas kui meletu.

Selsammal öel kui Bonapart sedda mötles ja úris, mil wiisil ta sedda wáikest Wenne-laeste hulka kóige hólpsamine wóiks ötsa tehha, lastis meie úllem wáewallitseja wýrft Rutúrow ommad kindralid omma ette túlla ja útles: Minno armsad söbrad ja söawennad! Minna ollen teid lastnud omma jure palluda, et teiega úhhe raske gsja párrast nõu piddada. Meie kóik olleme kui öiged mehhed teinud, mis wóisime ja jõudsiime; meie peálikud ni hásti kui soldatid on iggapiddi ja iggas paik as náitnud, et nende issamaa neil armsam kui nende ello, ja minna wóin sedda meie armolise Reisri ja Zummala ees túnnistada, et iggaúks meie seast hinge wáest rigi auu nõudis ja sedda hoidis. Agga se kóik ei lde weel ette! Waenlaene on kúl paljo wágge káutand, agga se ei te temmale weel pu dust; kóik mailm on temma selja tagga lah ti, ning úhtepuško tullemad Itali, Pola ja

Saksa maalt temmale úed tuhanded appi, nenda et temma arro ja haugud ifka fäis on. Meile ei olle weel abbi suggugi tulnud, ja on segi wággi wágga kashhanenud, sest kus puud rajutakse, seál langeb laasta. Peále sedda on meie rahwas sest kolme páewaseft mahwast wastopannemiseft ja sest hirmsaft werrewallamisest liastegi wássind ja tüddind. Sellepárrast ei júlge minna neid ennám tul ltsse sata; úks ainoké nisuggune páew, kui need mödaláinud kolm ollid, löppetab neid foggoni ärra, agga waenlaesel on kúl ja tulleb ifka weel kúl jure. Meie same ka abbi, sest suur ja márato Wenne riik on mehhi fäis, agga praego ei olle meil weel wótta; selle párrast kuulge minno nõu: Meie láhháme eest ärra, jättame Moskwa linna mahha ja fog gome ommale wágge. Oh! ohkafid kóik ras kest súddameft ja útlesid: Suur peálik, kuida wóime meie Moskwa linna, kus meie súndind, úlleskaswand ja mehheks sanud olleme, kus meie wannemad, naesed ja lapsed rahho sees ja röömsaste ellawad, kuida wóime meie sedda waenlaesele teotawaks mahhajátta? Moskwa lin, minno wénnad, on jo kúl werd ja mehhi maksnud ja kullutanud, temma on nüid jo tühhi, kóik kes temma sees ellafid, on jo ár raláinud. Moskwa lin! hüidis temma fórraste táie heálega, töstis káe úlles ja útles: Moskwa lin on omma aja seisnud, temma seisab weel wimast öed taewa al; temma langeb nüid! Agga, Moskwa lin ei olle weel Wenne

riik; Wenne riik on meie rindus ja südda. mes, ja ni kaua kui meie weel hinges olleme, ni kaua, kui minno hgi pea weel püsti seisab, ei olle Wenne riik weel kaddunud.

Nenda sai Moskwa linnale temma õigus mõistetud, ja ei wõinud se ka parremine sündida, se olli kõik targaste ärramõtteldud ja ärraarwatud; ommerige teggi se iggaühhele, kel Wenne südda rindus olli, suurtki kurwas, tust. Meie armoline Keiser Aleksander isfigi nyttis kibbedaste, kui need sõnnumed temmale todi, et temma suur, uhke ja armas Moskwa lin waenlaese kätte piddi minnema. Agga kes wõis sinna parrata! Sõas ei wõi se tõsiti olla kui: wõida ehk kauta. Temma ellsüdda piddi temma targa arwole järrele andma mõtteldes: Moskwa lin langeb kül omma suruse ja uhkuse polest, agga temma ei kuu sellepärrast foggoni.

Kui nüid kindralid omma wäewallitseja jurest ärraläksid, rakisid nemmad isikeskes: agga kuida meie omma wäe linna alt ärrasame? Nemmad ei lähha, nemmad ei jdua jo hommikut ärraodatagi, et agga jälle waenlaese wasto saaksid minnema! Minna tean, ütles üks, et minno wäe jao feast iggaüks ennast ennemine kummekord surmata lasseb, enne kui ühhe kõrre Moskwa linna alt ärralähhab. Se on tõssi kül, wastas üks tõine, agga meie peame kasso järrele teggema. Nemmad jõudsid nüid wäe ette ja ütlesid: Eghh.

tage endid walmis, meie lähhame linna alt ärra! Teie ollete jo kül wassind ja tüddind.

Soldatid pannid sedda, mis kuulsid, wägga immeks, waatsid suurte silmadega ühhe tõise peäle ja ütlesid wimaks: Kuusad, sured kindralid, mis kõnne se on? Meie olleme alles hinges ja peame Moskwa alt ärraminnema, peame ommad firrifud ja pühhad altarid ühhe wõera usso waenlaesele teotawaks ja ärrahawitawaks jätma, peame Zummalat petma, kelle silma al meie wandega olleme tõutand omma pühha linna eest sürra, agga mitte pöggeneda! Meie käd ja jallad kaswawad hauast wälja, kui ommad kõndid linna alt ärrawime. Sellepärrast, kus Moskwa lin jäeb, sinna jäume ka meie! Waenlaene ei pea enne sammotait maad eddasi sama, enne kui meie kõik otsas olleme; mingo temma siis ülle meie lude, siis olleme meie omma kohhust teinud ja ei jae meie nimmi häbbise. Seddawisi rakisid Wenne mehhed ja jäid likumata omma paiga peäle. Üks kindral läks kohhe Kutusowi jure taggasi ja fulutas temmale, kuida luggu olli. Meie wanna üllem wäewallitseja kulis sedda, mis kindral rakis, otsani ja wastas siis: Seäl ta nüid on! Sedda ka minnagi mõtlesin, et naad nisuggust laulu piddid laulma ja neil on õigus, agga polle neil sest asjast weel selget arru. Minna tullen teiega kasa.

Kui Kutusow omma wäe ette jõudis, wõttis ta kühbara peast ja ütles: lapsed! minna ter-

retan ja fidan teid selle mehhise mele ja waimo eest, mis teie sees rigi, usfo ja sure ja armo-
lise Keisri auuks ni ellaw on. Waatke minno peäle! Minno pea on teie keskes Keisri tenis-
tuses jo hälliks lainud; teie ollete ikka mind
uskund ja minno sõnna kuulnud, kuulge ka
nüid mis ma teile ütlen: Meie peame Prant-
suste eest ärraminnema ja neid Moskwasse
lastma, nemmad peawad kui hiir lõksu min-
nema, ja on nemmad ni rummalad kui nem-
mad kangekäelsed on, siis lähhawad nemmad
ja andwad endid seddawisi isgi meie kätte; —
agga langeme meie sja, kes siis Wenne rigi
eest seisab? Se wõib õige kül olla, auus suur
wäewallitseja, meie olleme rummalad, meid
wõid sa petta, agga mis ütleb se, kes seal
üllemal sinno hälli pea kohtas on, kelle ees
meie olleme wandunud? wastas üks wanna
soldat.

Ei lapsed! minna ei petta teid, minna ar-
mastan ja auustan teid! Selle peäle hakkas
temma ühhe wanna soldati käela, et näidata,
kui wägga temma neid armastas, ja ütles:
Nenda kuidas minna sedda hälli habbet, kes
minnoga kõik maad läbbi käinud ja kõik wae-
wad näinud, auustan, nenda auustan ja ar-
mastan minna teid kõiki. Wõitke nüid om-
mad gsjad kokko ja tulge minnoga ärra.
Kõik laskid, agga siiski kurwa süddamega, ja
ni hāsti üllemad kui allamad waatsid weel
mitto kord taggasi ja jätsid linna Jummalale
holeks.

Roido aeges teggi Bonapart omma ufse
lahti ja karris sure healega: Katsa hõbbone
ette! Hõbbone todi, ta kargas selga, wõttis
ommad kindralid kasa ning läks sedda eilist
werrewallamise wälja watama. Et sel hom-
mikul kange uddo olli, sest ei näinud temma
siis mis seal, kus meie wäggi seisid, sündis.
Borodino laggedad aurafid weel werrest temma
wasto, kus sadda tuhhat innimest ja kasküm-
mend wiis tuhhat hooft muist surnud, muist
poolfurnud temma ees maas ollid. Poolfär-
nud innimesed karrisid wallo sees ja täitsid
kümme wërsta maad, kus kolm päewa tappeti,
omma häddakarrimisega. Kõik se maa olli
suretükki külidest ni ülestistud, kui olleks ta
addraga küntud ja werre sooks pyddratud ol-
nud; kõik olli werd, tappetud innimesi ja hob-
bosid, püssa, mōeku, purruks lastud sõariistu,
rättid ja gsju ni täis, et jälleto sedda wadata
olli. Bonapart issigi ütles sedda nähhes:
Minna ollen omma ello ajal kül jo sõawälju
näinud, agga mitte weel ni hirmust kui se
on ja hakkas üht lystilist laulu wiilistama. —
Kurri waim! Kas sa tead ka, et kõik need
tuhhanded, kedda sinno täimata ahnus huk-
kas ja surmas, wiimse kohtopäewa ramatus
üllespandud on? Mis wastust annad sa üks-
ford, kui Onnisteggija sinno käest saab küssi-
ma: Mikspärrast tapsid sa neid ilmasüita
ristiinnimesi, kedda minna omma werrega
ollen lunnastand? Wärrise, wärrise selle päewa
wasto jõudes! — Bonapart läks eddasi ja

juhtus ühhe kōhha peäle, kus ni paksuste in-
nimesi olli langend, et temma hōbbone ni
pōljo maad ei leidnud, et omma jalla olleks
mahhapānnud ja astus esimese jallaga ühhe
innimese rinna peäle. Se õnneto ei olnud
weel surnud. Sest raskest wāutusest tõmmati
temma soned kōkko, ta löi kāed ja jallad ühhe
kōrraga ülles ja karris ni waljuste, et Bona-
pardi hōbbone kōhkus, taggumiste jalge peäle
pūsti kargas ja Bonapart surnute wahhele
werre sisse seljast mahha kuffus. Se hābbi
ajas temma süddame ni tās, et ta hirmsa
heālega ühhe kindrali peäle kargas, kes temma
jures kōige liggidamal olli: Mikspārrast need
surnokēhjad siin weel weddelewad! Miks
naad polle mēetud! — Kes neid peab matma?
wastas kindral; seāl need matjad maggawad,
ja nisuggused wastamised sūttitasid weel ennam
temma wiha. Pange tēhhele, ütles üks
wanna kindral tōistele, se kuffumine Boro-
dino laggedal, ja Wenne mehhe rinna peält,
ei tēhhenda head; temma lāhhāb hūtkka, ja
mele ühhes temmaga! Need ettekulutamise
sōnnad ollid wāgga digel ajal oeldud, nemmad
lāksid tōeks.

Bonapart ei tahtnud sedda õnnetumate
hāddaheält ennam kuulda ja pōris sōawāl-
jalt ärra. Rui nattufese maad olli ärralāi-
nud, nāggi temma ühhe wāikesse hulga omma
mehhi lippo ümber seiswad, agga neid ei pid-
dand ta liggima tēhhelepannemise wāertfi,
egga wadand ennam nende peālegi. Rui jälle

nattufese maad eddasi lāks, nāggi temma
ühhe tōise hūnnikofese omma soldatid tee āres
seiswad. Mis rahwas need on, mis siin hūn-
niko kaupā laijal minno silma ees on, karris
ta jälle omma kindrali wasto, miks naad
mitte ommas rüggementis kōus ei olle? Need-
ap teie sured rüggementid on, wastas kindral
pahha melega; tunnaeila olli neid kaksstuhhat
meest, ja tanna polle neid ennam kui agga kaks
eht kolm sadda. Eks teie ei nāinud, suur
tunningas, kus nemmad ommas tōlwforteris
hingawad! Bonapart tahtis lōhki kuffuda
ommas wihas, ta lāksutas hāmmid kui üks
ahne ja kiskja hūnt, ta olleks neid kōik purruks
ja pōrmuks teinud, olleks ta agga ilma nen-
deta wōinud olla ja lābbi sada. Nenda kurja
melega ikka eddasi minnes, jōudis ta omma
kardi rüggementi ette, kes temma kōige lig-
gimad wahhid ja ellohoidjad ja allati temma
liggi ollid, aina wannad wāljatenind mehhed,
kes iggakord, kui tedda nāggid tullewad, jo
emalt sure heālega temma wasto hūidsid:
Sureks ja kuulsaks sago meie Keiser. Se
ford ei lausund nemmad sōnnagi, seisid kül-
metes tūhja kōhhoga ja mustad temma ees,
hābbemed ollid pītka, rided kaskend ja sapad
laggund, ja waatsid alt kulmo wihaseste
temma peäle, ja nende filmist olli luggeda:
Sinna petsid meid huffatuse sisse! Bonapart
mārkas sest jo kül, et ka temma omma solda-
tid temmast ennam luggu ei pidand, ja
pāisus wiha sees. Nende selja tagga nāggi

temma ühhe hulga Wenne sõa-wangisid, ja nende hulkas ühhe priske Wenne upseri, kelle pea lõhki raijutud ja walge rätikoga kinni seutud, ja silmnäggo ja rinnad werrised ollid. Selle kutsus ta omma ette ja ütles: Teie wäggi on need päewad wahwaste ja mehhi-selt wastopännud, se teeb teile ja teie maale auu.

Meie seisime omma maa eest ihho ja hingega, meie üllem wäewallitseja wõrst Kutusow tahtis selle riote, Wenne ja Prantsuse maa wahhel, Borodino laggedate peäl otsa tehha, agga teie wäggi, suur kunningas, olli ni ot-sata ja lõppemata, et meie ennam ei suutnud wastopanna; sellepärast läks siis meie wäewallitseja omma wäega eest ärra, et tallopoe-gadega ühte fogguda.

So, — wastas Bonapart, kas siis kõik teie rahwas ennast walmistawad, minno wasto hakkata? Minna ei olle jo tulnud teie rahwa hulgaga sõddima, minna ollen tulnud ommale uut rahhu sama.

Selle wiisiga, suur kunningas, ei tulda rahhu sama; nisuggune rahhosamine lähhab kogoni hülka. Meie Keiser Aleksander, kedda meie ennam kui omma ellu armastame, on meie ees Zummala taewa al tütand, omma mõdeka mitte enne tüppe panna, enne kui wiimne waenlaene temma rigist ärra on, ja temma peab sõnna, temma on Wenne mees! Igga rahholine teekäija leiab meie maa sees

rahhu ja abbi, agga wastane waenlaene surma ja hukatus; se on meie pruut, sest meie ei jätta, wastas meie pealik julge süddamega.

Agga on teil teie sures uhkuses ka se meie tulnud, küsis Prantsuse kunningas, meie pealikut sure silmega peast jalloni mõdetes, on teil ka se meie tulnud, et mul ni paljo wõimust ja wõlli on, et minna tuhhat furd tuhhat meest teie wasto wõin panna, ja mis peäle lodate teie siis?

Pealik tõstis omma käe ülles taewa pole ja wastas: Meie lotus on seal! Panni siis käe rinna peäle ja ütles: Meie olleme siin, ja meie jalge al on meie emma-maa, mis meid ilmale on sünnitand.

Agga, kui minna nüüd Moskwasse, teie peawannema pealinna lähhan, ütles Bonapart, mis sa mehhi ke selle peäle mülle wastad?

Kas tohhiin siis, suur kunningas, teie wasto kõik nenda üllesrääkida, kuidas se minno süddames üllespandud on? küsis se julge pealik.

Rääkige, wastas Bonapart; minna auustan nisuggusid mehhi, kes digust tunnawad ja julgeste ja salgamata digust rägivad.

Jah, ütles siis pealik, Moskwa linna wõite teie minna, temma on teie ees lahti; agga Moskwa on agga üks Wenne lin, ei mitte Wenne riik. Wenne riik olleme meie issi; Wenne maa on igga

Wennelaese rindus, ja ni kaua kui teie meid kõiki weel polse otsa teinud, ei olle teil Moskwa linnas rahhu. Teie ollete omma tullemi sega rauda ja tuld igga Wennelaese kätte pännud, ja sedda tuld kustutada, on wägga paljo Prantsuse werd tarwis. — Minna ollen teile, suur kunningas, nüid jo paljo ütelnud, agga kuulge weel, ma tahhan kõik teie wasto ülesrätida, mis mo süddame peäl on, ja tehke siis minnoga mis tahhate; ma ollen teie käes ja ei holi ommast ellust.

Polle teil selle polest karta! wastas Bonapart, mis digus mul teie ello üle on. Teie ollete se mees, selle suust ma kuulda saan, mis mulle weel fegi polse ütelnud. Rätige eddasi!

Kui teie siis minno ndu kuulda tahhate, ütles peälif, siis ärge minge mitte Moskwaasse, teie lähhate kui omma hauda. Wenne südda ei kännata sedda, et temma werrewaenlaene temma pühhas linnas on. Moskwalin on Wennelaese kõige surem auu, ja selle auu eest lähhäh temma julge süddamega sürma; agga temma sürmab ja tappab ka hirmsaste, enne kui ta issi lõppeb. Teie tuhanded ja tuhhat kord tuhanded ei lõe ette; Wenne maa on kui üks otsata suur kirrifo äed, sedda teie ei jõua täita! Teie ollete kõige selle tee peäl, seält kust teie wäggi Wenne maasse tullu, künni sia, kõik tulle ja rauaga otsa teinud ja tahtsite meid sellega hirmutada; agga

Wenne südda ei olle ni arg! Teie ollete selle läbbi igga Wennelaest tiggedaks teinud; meie mehhed ja nende naesed ja lapsed walmistawad endid wikkatite, hargide ja nuggadega teie wasto hakkata. Uskuge, suur kunningas, teie wõlli ja melewald tulles teile paljo maksma! Urge minge Moskwaasse! Wennelaene, ütlen ma üeste, ei kännata sedda; temma on siis ihho ja hingega teie wasto ja põlletab teid sinna sisse. Teie ollete, suur kunningas, mulle lubba andnud, teile ütelda mis tõssi on, ärge pange siis pahhaks, kui ma teile weel ütlen, et meie kõik sedda teame, et teie jo meie maad omma allamate keske ollete ärrajaganud; agga teie noppite sülgä, enne kui lind teie käes on. Nüid ollen minna teile kõik ütelnud, mis teil tarwis teada on, ja nenda kuida minna sedda tähhendasin, nenda mõtleme meie kõik.

Need mehhised ja tõssised sõnnad pannid Bonapardi mõtlema, ja temma kindralitel olli hea meel, et ta ommetige ükski kord ühhe mehhe leidis, kes temma uhkust ja kõrkust murdis; sest temma piddas ennast ommas uhkes meles jo ni sureks, et kõik muud innimesed temma wasto kui kärblaesed ollid.

Teie ollete minno mele järrele, ütles Prantsuse kunningas meie upseri wasto; ollete küll minnoga kui omma sarnatsega rätind ja wõin ma teile tõeste ütelda, et ni julgeste weel fegi polse usaldand minnoga rätida, agga

ma annan teile sedda andeks, teie rägite omma maa eest ja sedda auustan minna. Minna lassen koghhe teie häwa järrelewadata, lassen teile rohtu jure anda ja lassen teid lahti; agga teie peate mülle omma sõnna andma, et teie selle sõa aeges minno wäe wasto ennam ei sõddi.

Se maks, suur kunningas, mis teie minno lahtilaskmise eest nduate, on wägga kallis, ja kallim kui minna sedda jõuan ehk wõin maks, ütles upser; minna ollen Wennelaene, ni pea kui mind ollete lahti lasknud, tõmman minna mõega paljaks ja raijun jälle sekka.

Bonapart ja temma kindralid, kes sedda peale kuulsid, hakkasid sure healega näerma ja kiitsid temma julgust. Minna ollen teile, ütles kunningas, omma sõnna andnud, teid lahti laska, ja sedda pean minna: teie ollete lahti; agga teie mõega wõttan minna ommale mällestuseks. Ehk juhtume weel ükskord ilmas kooko sama, siis tunneme tõine tõist. Selle peale andis ta käsku temmale anda, mis tal agga tarwis olli, andis temmale saatjaid ja jättis tedda Jummalaga. Issi läks ta omma wäele käsku andma, sest nüid wõis ta jo Moskwasse minna; agga se kõnne selle Wenne upseriga, teggi temma süddame raskeks. Et iggaüks tedda wihtas, sedda teadis ta; sellepärast ei uskund temma keddagit muud, kui agga üht Türgi pealikut, nimmega Rustan; se walwas õed ja päewad truiste temma ümber ja ütles temmale Moskwasse minnemise pär-

rast: Teie peate diete omma ette waatma; minna ollen sedda jo enne kuulnud, et Wennelaesed hirmu egga kartust ei tunne. — Ta hakkas nüid omma wäega linna pole minnema; agga sedda liggidamale temma linna jure jõudis, sedda raskemaks läks temma südda, otsekui olleks ta tundnud, et ta omma wõrku läks. Linna al, kuhhu temma omma wäega ammogi iggatses sada, jäi ta peatama, ja otas linna wõllitsejaid kummardades ja armu palludes omma wasto tulleswad; temma otas kauagi, agga ei tulnud kegi. Sest märkas temma nüid, kui wägga Wennelaesed tedda alwaks piddasid, egga tedda mikski ei pännud; ta habbenes ja wihestas ennast otsata. Igga linna, mis Prantsuse sõawäggi omma alla wõitis, olli Bonapart issi ifka esimene sisse minnema sedda auu wasto wõtma, mis temmale anti. Agga siin püidis Rustan tedda taggasi hoida üteldes: Hoidke ennast, suur kunningas, olge mitte issi esimene sisse minnema! Kes teab, kui mitto seal teie peale walwawad ja teid warritsewad! Tell on agga üks ello, hoidke sedda! Need sõnnad teggid Bonapardi koggoni arraks; ta warrises Moskwa linna ees, kui üks üllekohtone omma kohtomõistja ees, ja andis sellepärast omma kallimehhele, nimmega Murat, käsku, ees linna sisse minna. Se wõttis ühhe priske ja uhke pealiko jure ja läks sure hulga wäega wäemängide kyllina al sisse. Rõik ulitsad ollid tühjad. Et kül weel innimesi linnas olli,

siis ei tahtnud kegi neid nāhha; ulitsa koerad tullid haukudes nende wasto. Kui tükki maad tühja ulitsat kaudo eddasi said lainud, nāg. gid nemmad emalt nelli wenne plotniku ehk puuseppa tullewad. Üks nende plotnikude seast, nimmega Wolkow, üks julge süddamega mees, püstis omma raudkangi kōe kōise sisse ja ütles: meie kutsmata wderad tullewad; waatke se, seal tõine pool, selle walge hobbose selgas, on wist Bonapart issi! Kullap ta se ifka on, wastasid tõised; kas näed need kuld risted ja mārgid temma rindas, kas näed kui uhkeste nemmad läigiwad! Tulge minnoga tõiseli pole ulitsat, ütles Wolkow. Mis sa sinna otsid? kūsissid tõised ja läksid temmaga ülle ulitsa. Sia male ja mitte kaugemale, wastas Wolkow, siin on temma ots! Kūl sate nāhha, kuida ma tedda mahhawirrutan, nenda et ta ennam ei kule egga nāe. — Prantsused tullid liggimale, Wennelaesed cōmmasid ommad mütisid peast mahha ja ollid allandlikul wiisil wākka. Kui liggi ollid, kargas Wolkow tõiste seast ette ja lōi omma raudkangiga kōigest rāmmust ni raskeste selle tāhhendud peālisko rindu, et ta kui walf hob. bose seljast kaddus. Kas se olli Bonapart? Mi paljo kūsida sai ta weel aega; seddamaid kargas hulk Prantsusi nende ümber ja lōid neist kolm meest püssi ja mõgadega mahha; neljas peāsis ärra.

Se olli esimene terretamine. Prantsuse peālik tõsteti maast ülles, werri kees tem-

mal suust, ninnast ja kōrwust wālja, temma olli surnud. Kui Bonapart sedda kuulda sai, ehmatas ta ni wägga, et ta nāust ärrajummetas kui surnud; ta langes Rustani kōela ja tānnas tedda temma hea ndu eest. Minno meel on õige haige, ütles Rustan, et teie selle Wenne peālisko lahti lastsite; temma kīdab ja surnustelleb nūid tõiste ees selle ülle, mis temma teile kōik on ütelnud. Minno sabel kōllises tüppes, ta kippus wāggise wālja, ja hea melega olleksi minna tedda ühhe peajao lūhhemaks teinud; agga minna ei tohtind, sest et teie temma wasto ni armoline ollite. Sul on digus, Rustan, wastas Bonapart, ja kange punna tõusis temma silmnāus, wiħha kees temma rindus, ja sedda ennam ta wiħha ja kurjust tōis olli, sedda julgem ja armotum olli ta. Andke kōhhe wāele kōsku, karris ta kōrraga hirmsa heālega Rustani wasto kui meletu, kōik tōppa ja hukkata kes ette tulleb, nenda et Moskwa ulitsad Wenne werrest ojuwad. Se olli Rustani mele pārrast. Kui lind len. dis ta linna ja karris pitki ulitsaid kui hul: lōge surnuks, kes ette tulleb ja ärge andke armu ei wanna egga noresle. Prantsused tapsid jo ilma kōsota. Üks wie aastane laps tuli selle kīssa peāle hafna jure, lūkkas hafna lahti ja watis wālja ulitsale. Rustan, kes parrajate seal olli, raijus temma pea lōhki ja lapske langes ulitsale omma werre sisse. Kas nāete, ütles Rustan Bonapardi jure taggasi

tüles ja omma werrißt sabelt näidates: se on Wenne werri! Hakkatus on tehtud! Oh Rustan! kui sa mülle sedda sõnnomit wõiksid tüa: nüid on wiimne Wennelaene ötsas, siis olleksin minna üks suur mees; ma paistaksin kui selge kuu ja Rustan minno kõrwas kui elle täht. Edisel päewal leidsid Prantsuse kindralid ühhe sure tõllahõne, kus hulk källid tõldu mülmise tarmis seisid; iggaüks panni kohhe omma nimme peäle, et tunda missuggust fegi ommale olli wallitsend. Sedda said tõllaperre mehhed teada ja ütlesid: ei Prantsused meie tõldu pea sama, püüsid tõllahõne põllema ja põlletasid nenda tõlled ärra. Se teggi Prantsused koggoni hülluks, nemmad jooksid nüid kui näljatfed hyndid majast majasse, tapfid, rifusid, warrastasid, lõhkufid luffud ärra ja wõtsid mis eest leidsid; mõnned said palju warra, mõnned ei osfakski, sest et tahtjaid palju olli. Prantsused tahtsid kõik üksi sada, ning ei tahtnud Saksa, Pola ja muu kele rahwale ühtigi jätta egga anda. Teie ollete meie sullased, ütlesid nemmad, se teggi nende wahhel ridu ja nenda tapfid nemmad isfikeskes ühhe tõise. Lin põlles jo õed ja päewad; ükski ei tahtnud egga wõinud kustutada. Wennelaesed püüsid ommad jahho ja monaaidad põllema, Prantsused ei sanud leiba ja nälg olli suur. Nende peawannem, wanna Bonapart issi, kes neile Moskwas kõik küllad olli lubbanud, olli jo nisugguses kiskikus ja süddame wäewas, et temma juufsed higgisti tilkufid; temma ei usfal-

dand ennast ennam ulitsal näidata; kõigilt poolt karjusid temma rahwas leiba, ihhofatter ja jallawärju; kõigil olli need asjad pitka tee peäl ärralõppend ja ärrakatkend; tahtjaid olli mitto ja mitto kümmand tuhhat, agga wõtta polnud kussagilt. Wennelaene ei jätanud nelle kõige selle polest, mis neil ni wägga püdis, middagit. Innimestel olli ni suur kitsas käes, et ommad hobbofed ärratapsid ja sõid.

Ühhel päewal näggi üks Prantsuse poolpealik ühhe pardi ühhes tükis ojuwad. Ta lastis tedda püssiga mahha; agga et part kangel ja tiik suur ja süggaw ja tigi kõrged pækirwidest müritud kaldad olli, ei julgend fegi sisse pardi järrele minna. Parrajate sel ajal juhtus üks waene Wenne naene ühhe neljatõistkümnne aastase poisiga sedda teed tul- lema. Kui liggi jõudsid, wõtsid Prantsused poisit kiini, weddasid tedda rindopiddi tigi äre ning sundisid tedda sisse minnema. Pois tahtis ennast nende käest lahti kiskuda, sest et mõtles, et naad tedda ärraupputada tahtwad; agga Prantsused karjusid temma wästo, löid tedda ja näitsid ifka tigi peäle.

Mis need innimesed minnuft tahtwad, wanna emma? küsis pois nüttes. Wanna emma tuli liggimale ja ütles: eks sa näe seal sedda partti wee peäl, sedda pead sa neile ärratoma; lõe agga ristike rinna ette, pojoke, ja minne agga sisse, egga sa nende käest muido ellosalt ei pääse. Pois wiskas kuu rābbala seljast mahha, lõi ristit rinna ette ning läks tiki,

agga et tiif süggaw ja pöhhü muddane ja porrine olli ja pois kaelani sisse langes, põris ta ümber. Agga Prantsused ei lastnud tedda taggasi tulla, pöörasid ommad püssid temma wasto ja lopisid kiwra temma peäle. Poissi olli Wenne südda sees; ta mõtles: oot, kui sa mind tahhad hukkata, siis pead sa ka isgi õtsa sama. Temma tõi pardi kaldasse, ja kui lastja põlwele peäle kõrge kalda peäle mahhalanges, et partii temma käest wasto. wõtta, hakkas pois temma karmo kinni, tõmmas tedda omma alla wee sisse ja upputas tedda sinna ärra. Prantsused pannid nisugust jalgust wägga immeks, et ka lapsedki ommast ellust ei holi, kui nemmad agga omma waenlaest wõiwad õtsa tehha. Nemmad tapsid ka tedda sinna ärra; agga sest ei holind pois, temmal olli jo suur mees al.

Nisugused asjad ja sündimised widi kõi Bonapardi ette, ja temma imnestles sesugust jalgust ja ellopõlgamist wägga; temma tahtis nisugusid julget suggu innimesi ka omma male sada ja andis sellepärast omma pealikutele käsku, üks sadda nori ja priskid Wennelaesi korjata, nende pead paljaks ajada ja Prantsuse märki kää peäle põlletada. Tõisel päewal, peäle sedda käsku, todi üks tuggew ja priske Wenne mees Prantsuse pealikute ette, kelle hulkas üks olli, kes Wenne keelt oskas. Wenne mehhe pea äeti kohhe paljaks ja põlletati tülise rauaga märk kää peäle. Mikspärast mind margitakse? küsis Wenne mees. Sind

wiakse Prantsuse male, ja pead nüid nenda kuida meie, Prantsuse kunningast tenima; saad head palga ja uhket ülespidamist. — Minna ollen Wennelaene, minna ollen teie kunningast näinud; meie Keiser on parrem. Selle peäle widi tedda uksest wälja, Rojas leidis ta ühhe tõise Wenne mehhe, kel kirwes wõe al olli; ta kargas kirwesse kinni, tõmmas tedda tõise wõe alt wälja, panni omma margitud kää ukse lāwwe peäle ja raijus tedda ühhe hobiga otsast mahha; teggi siis tōa ukse lahti ja wiskas werriše kää pealikute ette laua peäle ütteldes: siin on teie kassi! Wenne ihho ei kännata tedda omma külges. Prantsuse kindralid kohkusid sedda hirmust teggu nāhhes ja ütlesid: Meie olleme sia kui mesilase peskasse tulnud; ei meie siit tērwe liikmetega ärra ei sa, ja tõttasid sedda mehhist teggu Bonapardile kulutama. Sinna minnes leidsid nemmad ühhes kohtas ulitsa peäl nelli Prantsuse soldatid ja ühhe Wenne mehhe lõhutud peadega werre sees ringutawad. Mis siin jälle on olnud? küsisid nemmad. Neile öeldi: Meie mehhi ollid kümme selle Wenna laese källal; temmal olli sinnie kallewist kuub selgas, sedda kiskusid nemmad temma seljast; agga Wennelaene panni wasto, löi nelli meest mahha ja langes isgi wiendamaks. Kindralid rapputasid pead, lāksid omma kunninga jure ja rāksid temmale sedda immet. Bonapart löi sedda kuuldes kää ülle pea kokko ja ütles: Minno Zummal, mis innimesed on

need! Kuida nemmad omma maad ja omma Reisert armastawad. Neist ei sa kegi jaggu! Kas peaks meie maal ka nisuggusid mehhi sündima? Minna kardan, ütles Rustan kõr-
wast, nemmad tappawad teid meie wahhele ärra. Se on nähha, et Wennelaene ommast ellust ei holi, kui ta agga teid saab õtsa tehha. Bonapart olli jo surest murrest ni uimaseks ja tuimaks lainud, et ennam ei teadnud mis piddi teggema ehk mis jätma.

Moskwa lin pölles öed ja päewad ühte-
puhko, ja ollid jo peäle tuhhat maja ja kir-
rikut ärrapöllenud, ilma et kegi olleks tead-
nud, kes neid pöllema süitas. Bonapardi
südda wärrises sedda nähhes, ta kartis sedda
tõeks minnewad, mis meie pealik temmale
ütles, et Wennelaesed tedda sinna sisse ärra-
pölletawad, ning se hirm ja kartus ajas tedda
linnast wälja ellama. Prantsused tullid iggalt
poolt tuhhandete kaupa linna, ommale rikkust
ja warra risuma; Wennelaesed wõtsid neid
kinni, löid neid mahha ja wõtsid warrastud
qsjad kääst ärra. Risumine, tapmine ja põl-
letamine ei lõpnud Moskwas; ellomajad ja
Zummala koad tehti puu paljaks, ja Prant-
sused ollid ni üllemelelised, et nemmad hob-
bosid säeada kaupa kirrikutes piddasid; teo-
tasid pühha kujosid iggapiddi, risusid neid
höbbedast ja kullast paljaks ja wiskasid neid
sõnniko hynnikute peäle. Sedda pühhakod-
dade teotamist tassosid Wennelaesed werrise
maksoga nende kätte.

Wenne wäggi hakkas nüid arro ja tugge-
wuse polest kaswama, ja et Prantsuse wäggi
laijal olli, tullid Bonapardile iggapäew need
kolledad sõnnomed, et tedda wäe polest ello-
polest foritakse. Temma olli nüid jo nelli
nädalat Moskwa linnas ja otas ikka meie
Reisert leppimist palluma tullewad; agga tem-
ma otus olli qsjata. Hädda läks Moskwas
ni sureks, et temma rahwas jo nälga surrid;
ni mitto kummend tuhhat inimest ollid neid
linna tulnud, ja kellegil ei olnud leiba jure
wõtta. Esimeste päewades qnti neile mõnni
peotäis jahhu mehhe peäle, agga kellegil ei
olnud riista egga nõu, kus sees olleks wõi-
nud leiba tehha. Kõik wandusid ja kirrosid
omma Bonaparti, et ta neid ommalt maalt
ni kaugele male hädda, willeksuse ja huffatuse
sisse olli petnud, pannid wet omma kühbara-
tässe ja seggasid need mõnned peotäied jahhu
sinna sisse, ja püüdis selle rokkase taignaga
omma nälga wähhägi kustutada. Pealikud,
kellel nendasammoti ühtigi suhho püsta ei
olnud, laddusid mõda linna ulitsaid ja püüdis
omma rahwast waigistada ütteldes: kanna-
tage weel üks päew! Home jõudwad faks-
tuhhat hõrga ja mõnni tuhhat foormat leiba
jahhu ja wina linna, siis sate süia, siis sate
jua! Agga üks päew läks tõise järrele mõda,
ja ei tulnud sedda egga tõist. Wennelaesed
ei lastnud ei hiri, weel wähhem hõrga läbbi
minna.

Bonapardi uhkus ja surus hakkas langema,

sest et temmal iggapiddi kirtsas kâes olli. Sellepärast satis temma ühhe targa kindrali, nimmega koriston, meie wäewallitseja Kutúfowi jure küsima: Kas selle ilmasüita werrewalla-misele weel ei pea otsa tehtud sama? Kas teie Keiser weel ei tahha rahhu tehha? — Ei weel! wastas Kutúfow, meie södda nüid wast alles hakkab. Teie ollete tänmini meiega söddinud, nüid hakkame meie teiega söddima. Wadake sia, ütles Kutúfow, minna ollen jo wanna hál mees, agga mul on weel juuksed peas ja tõmmas ühhe juukse karwa peast ja ütles: Teie ollete meile ni paljo kúrja teinud, et teie igga nisugguse juukse karwa eest kümme meest peate jätma! Üttelge sedda omma wallitsejale.

Selle aja sees kui se, mis praego kuulsime, Moskwas sündis, ehhitasid ümberkaudo Wenne tallopojad ennast waenlaese wasto. Nenda ka nimmelt ühhes sures küllas, mis mõnned pennifoormad kõrwal olli, ja kus, nenda kuida tõistes Wenne küllades, wahhid õed ja päewad waenlaest walwamas wäljas ollid, et, ni pea kui ennast piddi näitama, kohhe küllasse teadust anda. Ühhel pühhapäewal ollid mõnned tallopojad põllal ja ajasid seal juttu. Üks küsis seal ühhe tõise käest: Miks nenda murre? wanna Iwan. Eks olle nüid, wastas Iwan, aeg sesuggune, et majaüllespiddaja murre peab ollema! Sest, mis Zummal tanna õnnistab, woib home waenlaene rikkuda. Kas sa ei kuulnud eila sedda mürrinat? Taewa allune kohhas ja maa wankus jalge al; taewas

on ifka punnane, se tähhendab jälle södda. Mis siis! se tähhendab södda, wastas esimehe, — agga kas siis meie ei olle mehed? Kas Zummal meile terwist ja rammu ei olle andnud? Kas peame ni kaua otama, kui waenlaene tulles ja meid risub? Kas meie ei wõi wasto minna ja wasto panna? Muidoge, wanna wadder! se on ka minno mõtte. Meie peame külla kofko kutsuma ja nõu piddama, mis ja kuida selle polest tehha; se polle pulma, se on ello ja surma piddo. Tõssi kül, wanna Iwan, mis sa praego rägib, agga anname weel ni paljo aega, kui meie küllakubjas linnast taggasi tulles, linna rahwas teadwad ja kuulwad ifka ennam kui meie; saab siis kuulda, mis ta rägib. Ei mitte ennam aega andma, ütles Iwan, kutsu kohhe küllarahwas kofko, ja kui kubjas selle aja sees jõuab külla, siis kuulwad sedda kõik ühhe kõrraga. Sul on jälle digus, wannake, ma sadan kohhe pojad wälja ja nenda olli ürikesse aja pärrast külla tõus, agga ei ühhegi silmis polnud rõmu nähha. Ennäh! ütles üks, seält ta tulles. Jah! se temma on, wastasid mõnned; agga wata kui kurw ta näust on! Lähme ta wasto! Noh! wanna Abram, olled ni kurw, mis head tulusse linnas? küsis Iwan. Head ei olle ühtigi kuulda, wastas Abram, kõik on otsas! Mis on siis otsas? küsisid kõik ühhe healega. Moskwa lin on otsas, wastas kubjas, waenlaene on sees, põlletab, risub ja tappab et hirm sedda ütelda; lin suitseb ja tormab

ja ulitsad aurawad meie wendade werrest. ~~X~~
 Oh, armoline Zummal! hüidsid rahwas, sedda
 meie otasime! Eks se olle werrine pat! Meie
 istume koddod, terwed ja tuggewad käd sülles
 ja waenlaene teotab meie pühha linna. Mis
 maksab nüid ennam ello! Nüid agga wikkatid,
 hargid ja firwed kätte ja wälja! Agga kuida
 waenlaene linna sai? Kas meie wägge ees
 ei olnud? Olli kül, ja spddisid kolm päewa
 järgis wahwaste wasto, agga waenlaesi olli
 ni luggemata paljo kui tähti täewas; meie
 rahwas löid neid arrotomata mahha, agga
 neid tulli ifka rohkem jure, nenda et nkeie
 rahwas ennam ei suutnud wasto panna, lätsid
 eest ärra ja jättsid linna waenlaese kätte. Eks
 se polle üks hirmus nuhtlus, ütles wanna
 Zwan, Prantsused meie pealinnas, ja meie
 olleme alles hinges! Kui pntsad on need, kes
 omma usso, omma isfamaa eest langsid; enne-
 mine sürma, enne kui sedda häbbi kannatada!
 Tõssi, wanna Zwan! wastas kubjas, surm on
 maggus isfamaa eest, waenlaest orjata on
 kibbe! Mis nõu ollete nüid piddand, kas pög-
 geneme mētsa, wõi lähme wasto? Wasto,
 wasto! hüidsid healed kõigist poolt. Se on
 dige, ütles kubjas, agga meil ei olle üks päinis
 mehhi, meil on ka rahha, leiba ja worisid
 tarwis; egga meie ühhe egga kahhe päewa
 peäle wälja lähhä! — Minna annan hobbuse ja
 wanfre, ja et nüid ilmad külmaks lähhawad,
 kaks kasufast jure, ütles Zwan. — Minna
 ollen kolm suid Moskwas mütriseppe toes

olnud, ütles üks tõine, mul on sest tōerahhast
 weel kuusadda rubla, sest annan ma pole
 Moskwa lunnastuseks. — Minna mütsin
 kahheksa wäffa ruttid ärra, siin on nelliküm-
 mend rubla ja kolm wäffa tangu sinna jure,
 ütles kolmas. — Wõtke minno must hārg
 ning sadda rubla sinna kōrwa, ütles neljas. —
 Noh Kõrta, mis sinna nuttad? küsis kubjas
 ühhe nore tüdrukult. Mul on nellikümmend kü-
 nart lõugendit, minna kardan, et teie sedda
 ärrapõlgate. Se on sinno prudi rie, ütles
 kubjas. Zummal on meie linnu õnnistand,
 ma kujun jälle. — Minna olin kolm talwet
 Peterpurris sõido peäl, ja annan sest rahhast
 tatsadda rubla, ütles wies. — Kuhhu sinna
 wangud? küsis kubjas üht seitsmekümne aas-
 tast hāpead. Kui minna, kostis wanna,
 wiiskümmend aastat taggasi soldatiks lätsin,
 õnnistas minno wanna issa mind ja andis
 mulle kahheksa ristiga rubla tükki ning ütles:
 Poeg, hoia sedda musta päewa tarwis. Minna
 ollen nüid mitmes sõas olnud ja paljo maid
 läbbikāinud, ollen nālga, ollen hāwu ja wāewa
 kannatand, agga mūsta päewa ei olle ma
 weel näinud. Agga nüid, mil meie pühha
 Moskwa lin, kus minna ommas nõres põlwes
 kuus aastat rōmo ellu ellasin, waenlaese kae-
 on, nüid on need kõigemustemad päewad
 minno ello sees; se waewab mind; siln naad
 on, hāljad ja terwed. — Minno and on
 kolmsadda rubla ning paar hārgi, ütles kub-
 jas. — Siin on minno hōbbe sõrmused ja

förwa rönkad, ütles kiltre leff, ja faksfummend rubla rahha! — Mis wanna loom se on, mis seält tulleb? küsis kubjas. Wanna mees tulli liggimale ja terretas: Terre lõunest, armsad rahwas! Rüst maalt sinna longates wälja tulled? küsis kubjas. Minna ollen listu wälla mees, fahhefsakummend wërsta siit. Mis sa siis ni kaugele ümber hulgud? küsis kubjas. Ostin kust saan tükkise leiba ja demaja. Ni kaugele tulled sinna siis leiba ja demaja otsima! Küllap ma lähhan weel kaugemale, wastas wanna mees. Kolm nädalat taggasi, ellasin minna nisamma priksesse, kui teie siin ellate, agga nüid polle mul ühtigi ennam. Kuida sa siis ni kehwas said? Meie olleme kõik nisyggused; Prantsused läksid kui mõrtsukad meie küllast läbbi, risusid, tapsid ja põlletasid kõik ärra. Meie külla olli peäle kuuskummend perrer, nüid kattawad tuhahunnikud sedda koha, kus meie suur ja rikkas külla olli. Minno naese, ning faks põega, kes emmale appi läksid, surmasid nemmad ärra. Wannemale ajasid püssi odda rinnust läbbi, norema pea lõhkusid saablega lõhki; minno tütre wisid nemmad ellosalt ärra, mind ennast pekseti ja lödi wiggaseks. Ei wënnad! Prantsused ei olle ristiinnimesed, nemmad on kui põrgust lahti lastud, wanna musta jüngred; nemmad tapsid naesed ja lapsed ja ajasid meie karjad ärra; agga miks parrast nemmad kõik ärrapõlletawad, mis nemmad ärrawia ei wõi? Oh teie ilmakurjateg-

gijad, hüidis wanna Iwan! Wënnad! ihhüge ommad wikkatid ja firwed wahhedaks, meie peame neile näitama, et meie raud tuggewam on, kui nende luud kõndid!

Kõrraga kuulsid nemmad wäemängid metsa tagga hüidwad, se käis kui pitse walf nende süddamest läbbi. Jo tulleswad! Jo tulleswad! hüidid healed iggalt poolt. Jah wënnad! seäl naad on; nendasammoti tullid nemmad ka meie küllasse. Kärreste wënnad! Nüid peame näitma, et mehed olleme! Usfinaste wikkatid, hargid, firwed, nõad, nuijad kätte, ja mis kegi kätte saab; taskud kiwra täis ja sia! karjus kubjas. Naesed ja lapsed ajago karjad süggawasse metsa ja wõtko leiba ja muud, mis wõiwad, jure. Püssimehhed, sia minno jure! Üks pois kargago üles toakattusele watama, kas jo tulleswad. Raks püssimeest mingo selle jämmeda puu tahha; sinna heida selle kiwwi tahha mahha, tõised kõik krawide sisse, kiwwi ja kungaste tahha ja kegi ärge näidako ennast; minna issi lähhan wasto, ja kui kulete minno püssi paukumad, siis andke ka teie koha tuld ja karrake ühhe kõrraga sure kisa ja karrinaga üles ja andke mõda pead ja wasto silmi. Kõik külla kees ja koha ühhe kõrraga; innimesed jooksid ja laddusid kui olleks neil tulli jalge al olnud, kisa ja nut olli iggal pool. Naesed kõndsid leibu, asju ja lapsi wankrete peäle ja kus hoost koddõ ei olnud, seäl kargasid nelli, wiis naest wankre ette ja wankre tahha ja läksid

tyllist nelja küllast wälja; kárrin ja müddin olli otsata suur. — Minna lähhân nende wasto! ütles wderas mees, minnust polle ometige ennam ársa, minna juhhatan neid töist teed; kui naad minno ka mahhalõwad, sest ei olle luggu. Wanna mees läks, ja töif sowisid temmale õnne. Mängid waiksid, agga innimeste kárrin tulli ikka liggimale ja kõraga kárris pois kattuselt: Polle tarwis karta! Polle tarwis karta! Need on meie rahwas; seält naad tulleswad, wáfristid kúbbarate külges! Need on meie rahwas; egga kúrjal waimul ristiinnimese tãhte külges polle. Mãete seäl, üks noor pealik ees, uhke kõrw hõbbone al, tulleswad ikka liggimale. Mis sa kúrjad seäl üllewal! Mis jut se on! ütles kúbjas. Noh! wata siis issi, seäl naad tulleswad praego mãest ülles, Wenne kúed selgas ja Wenne mütsid ristiga peas. Kúbjas watas ja ütles immestledes: Oh júdale olgo luggu weel, eks olle ka Wennelaesed! Mehhed tõuske ülles, need on omma rahwas! Mehhed tõusid ülles ja watasid sure silmega ühhe tõise peäle ja kúsisid: Mis se kárrin nüid tãhhendab? Seddamõda tullid teekáijad liggimale ja üks noor poolpealik hõbbõse selgas terretas: Terre, terre! armsad rahwas. Terre tullemast, auus pealik! Kas nãete, et meie töif walmis olleme teid wasto wõtta! Kuida nenda? kússis noor mees. Kui pois üllewalt kattuselt teid mitte polleks árratunnud, ütles kúbjas, siis olleks meie teid purruks ja põrmuks mahha-

lõnud. Mikspárrast siis? kússis pealik. Meie armasime teid Prantsused ollewad. Ja nãer olli suur. — Kúhhu teie siis lähhãte? kússis kúbjas. Meie lähhãme sure wãe seltsi, ja kui juhtume waenlaesega tee peäl kõtko, siis peame omma nahha eest seisma. Kas wõttate meid ka ennaste seltsi? kússis kúbjas. Sedda kãsku mul ei olle, meie wãe arro on tãis; jãge teie agga kójo ja hoidke omma ellomajasid; ajad on kúrjad ja sellepárrast mehhi iggas kóhtas tarwis, wastas poolpealik. — Kui kúllarahwas kuulsid, et need wderad mitre waenlaesed ei olnud, tullid nemmad iggalt poolt sure rõmoga kótko sedda noort üllemat ja kãsoandjat terretama. Se olli üks illus, priske, lahke ja laddusa sõnnaga noor mees, uhke hõbbõse selgas, hõljas saabel õlla peäl ning kaks hõbbe aurahha láitfid temma rin-
das. Minna ollen jo ennegi siit lábbikáinud, kas fegi mind ei túnne? kússis poolpealik. Agga fegi ei wastand selle peäle, sest et fegi tedda ei túnnud; nored naesed ja túdrufud seisid hunnikus kui lambad ja náersid üks tõise wasto. Kas sa mind ei tulle terretama, Katta! Kas sinna ka mind ei tahha tunda? kússis se noor mees. Tülline punna tõusis Katta palgẽse, temma noor hãbbelik súdda hakkas kangeste tuksuma ja ta põris kõrwale. Arra põggene, tulle áнна mülle kãt! hüidis noor mees lahke heãlega. Agga Katta werri kúmas soontes, ta wãrrises kui hawa leht ja peitis ennast tõiste tahha árra.

Anna, temma wannem ödde, kes jo mehhele olli, olli julgem ja ütles: Katta, mis sa hõlbid, egga se werriwõderas ei olle; minne kõhhe ja ännä peälifule kät, egga sedda sülle fegi wõi hääbiks armata! Tõised ütlesid ka: Ets sa siis wahhest lähhä, temma tünneb jo sind. Katta läks; noor mees sirutas kää temma wasto ja Katta panni omma kää temma kääse. Ui, ui, laps, ütles peälif, kui tülline sinno kass on! Sinna põlletad mind siasammasse tuhhaaks. Wata ommetige minno filmi, Katta, ehk tünneb mind wahhest! Minna polle teid ilmaski näinud, kuidä ma teid wõin tunda, wastas Katta. Noor mees tõmmas ühhe illusa sure rohhelise sidi rätikõ püest wälja ja ütles: Säh, Katta, kanna sedda terwisega ja selle päewa mällestuseks! Katta löi filmad mahha ja ei julgend temma peäle wadata. Sa olled üks hea tüttarlaps, ärra põlga minno gndi, minna ännan sülle sedda heast süddamest. Katta watas wannema õe ja tõiste filmi, otsekui olleks ta nende käest lubba küsinud; tõised nikkutasid peaga, kui ännaksid nemmad lubba, ja temma wõttis rätikõ tänoga wasto ja läks tõiste hulka.

Tulle liggimale, Anna! Anna tulli ja watas terrawaste temma filmi ja ütles: Minna pannen sedda wägga immeks, et teie meid nimme pärrast tünnete, ja meie ei tünne teid fegi. Anna agga aega, wastas peälif ning ütles: Säh! sinno wäikse Mikkitala hambahä ja gndis temmale hõbbe rubla. Sedda

wisi jaggas temma mitmele, kedda temma nimme pärrast tündis. Selle peäle põris ta kühja pole ja ütles: Minnul on käsk, omma rahwaga tännast õest siin puhhata; murrese siis et fortrid same. Meie toad on sojad, meie leib on walmis, auus peälif, ütles kühjas rõõmsa näoga; kas mitto meest teil on? Sadda meest, wastas peälif. Siis saab igga perresse kaks meest, ütles kühjas, ja se maja on minno, seal leiame kolmele aaset ja pallun teid sellepärrast mülle sedda auu tēhha, et isfi minno kattuse älla asfute. Omma rahwa pärrast olge murreta, igga perremees peab neid kui wēndi ülles. Terre tullemast, armsad wēnnad! hūdis temma rahwa wasto, minge sisse kuhhu fegi tahhab, kõik ukseid on teie ees lahti, ja kõik küllarahwas terretasid neid sellesamma terretusega. Kui nüid kõik paigal ollid, tõi kühja naene walge rätikõ, läutas sedda ühhe wäikese laua peäle ja tõi mis Zummal olli ännud. Kellele se on? küsis noor mees. Se on teile, auus peälif, ütles perrenaene! Se ei olle sõamehhe pruuk, meie sõme ikka perrerahwaga ühhes; kus isfi sõte, seal täidan ka minna omma kōhtu.

Se sündis siis temma tahtmise järrele, ja kui kõik laudas ollid, ütles perremees: Kui teie olleks Prantsused olnud, ei meie kül siis tännä õhto ni rahholiste siin istuks. Jah, wastas peälif, Prantsused on furjad waenlaesed, nemmad ei sõddi ükspäinis, nemmad hukkawad ja häwita-wad kõik ärra, ja mõtlewad meid selle läbbi ar-

raks tehha, et peame sõariistad mahhapannema, nende jalge ette mahhalangema ja armu paluma; agga armopallumist ei olle kussagil kuulda, sellepärast on nemmad ni hirmsad ja armotumad. Siiski wõin minna sedda meie rahwa auuks ütelda, et, ni kanged ja wõllidad wastopannijad kui nemmad on, nemmad omma werrewaenlaesele weel head tewad, kui ta ennam kúrja ei wõi tehha. Se sündis minnema kuu esimeste päiwe sees, kui meie wõllinal üks rahhopaew olli, ja rahwas ommale wärsket lihhaleent keetsid ja kui parrajate sõma istusid, et üks hulk sõawangisid möda widi. Nemmad ollid ni armetumad, katkend ja arranälgund, et halle neid nāhhes olli; soja leme auur kās nende ninnāsse ja ni rühhad kui nemmad ollid, olleksid naad hea melega selsma jänud, kui mitte kāsakad neid polleks taggasündind. Piddage finni! hüidis üks wanna soldat ja ütles: Waatke wēnnād! kui rühhad need waesed innimesed on, nemmad polle kül mõnnel päewal iwwa suhhu sanud; se on nālg, mis ni halledaste nende silmist watab. Mis se meile teeb, kui tanna sõmata jame! Meie Onnisteggija ütles, kui innimestele ristiusk uppetas: kes omma waenlaesele head teeb, se teeb sedda minnole. Minna ei sõ, ja kel ristiinnimese werri südames on, se rēusko ülles. Rōif sadda meest pannid lussikad kēest, rēusid ülles ja pallusid omma waenlaesi kōige kāsakatega sõma. Need istusid mahha, sõid sure isaldusega, rōistsid

silmad taewa pole ja mitmed nūtsid nende hullas, rākisid iskseskes sõma wahhel, agga meie ei mõistnud nende keelt. Meie rahwas seisis nende ümber ja rōmustasid ennast; ka minnogi silmad lāksid wessiseks sedda nāhhes. — Wanna perremees lōi risti rinna ette ja ütles: Onnista sedda, taewane Isa, kes suuo pūhha nimmel head teeb! Usso, auus pealik, ütles ta weel, ka meiegi seas on nisuggusid, kes sedda ka teeks, ja wiskaks ka weel mõnnenga hilbo sinna jure. Sēlle peäle rōstis ta omma flagi ülles ja ütles: Igga õige mehhe terwiseks! Jah, wastas pealik, minna joon ka nisugguse mehhe terwiseks! Ja, peaks sa tedda sõas nāggema, temma on diete sõa tarwis lodud; temma raud ja temma rāmmo tewad immer; temma on kui üks ellus tullesiwu, arrapeksetud, werrine, hawatud ja arraraijutud, agga ei olle tännini weel waenlaese tylli egga raud tedda õtsa sanud. Sedda wisi juttu ajades, jõudis õhto ja õige hilline aeg peäle, ja perrenaene ja lapsed ollid jo maggamas, kui wōeras perremehhe kēest küssis: Utte mülle ommetige, wanna suggulaene, kas sa mind mitte ei tūne? Ei tūne, auus wōeras, wastas perremees, ja panneme iggaüks sedda wāgga immeks, et teie meid nimme järrele tūnnete, ja kēgi ei tūne teid. Kas Ukulina weel sinno meles on? Perremees watas terrawaste temma silmi, lōi kēed risti ja ütles sure immestlemisega: Isa pojoke, pūhha waimoke! Kas weel en-

nam immet sünnib, kui siin ilma peäl! Omma ihho ja werri. Jah, nüüd ma tunnen teid, ja terretan teid kõigest süddamest! Tulge siia, et ma teid omma süddame kofta wõttan ja hakkas poolpeäliko käela. Mis ütleksid nüüd teie pntsad wannemad, kui naad weel hingesse olleksid! Nüüd hüian kofhe naese ja lapsed üles, ütles wannamees, sure rõmo sees. Ei mitte, ütles Akulina, lasse neid rahhoga maggada, sedda ei pea kegi teädma, et minna siin ollen, minna ei tahha, et mind otsima ja taggapärrima hakkatakse. Olgo siis teie tahhuse järrele, ütles perremees. Sedda on nüüd wiis aastat teed, kui teie Mihkle päewa õhtul mõisast ärrakaddusite ja kegi polle selle ajani teid näinud egga teist kuulnud, teie kaddusite kui kiwwi wette. Jah! ütles Akulina, minna olin siis kahheksatõistkümnene aastane, lõikasin ommad juuksed peast, pannin poisid rided selga ja läksin sel õel kaksikümme wiis wërsta maad ärra. Kolmandamal päewal jõudsin minna linna; seal olin parrajate se hoostewäe wälinn seismas, kelle seas ma praego ollen, läksin peapeäliko jure ja pallusin tedda, mind omma wälinnasse soldatiks wõtta. Ta küsis mo käest kui wannama ollen, kelle lapsi, kuida mo nimmi ja kas ma ka omma wannemate loaga soldatiks heidan. Ma wastasin temmale selle peäle nenda, et ta rahhul wõis olla; temma jures ollid ka weel tõisi peälkuid, need wahtisid käl terra-waste minno filmi, agga sedda ei näinud

egga wõinud kegi arwatagi, et poisid kile sees üks noor tüdruk olli. Minna olin nüüd soldat; sain mõnne päewa pärrast mundre selga, selle saable rihmaga käela, ühhe tüllise hobuse alla ning ei tunnud enam isgiennast. Nüüd hakkati mind õppetama saablega raijuma, hobuse selgas ülle krawide, kiwwide ja aedade kargamia ja se wärsitas mind põlwist hirmus ärra, agga minna õppisin sedda peagi ja olin wälmis rütel. — Teil on ka kaks aaurahha rindas, egga neid ilma õsjata ei anta, ütles perremees. Se mis siin, wastas Akulina, selle sain ma hõlpsaste; — meid olli nelli meest, ja se wanna soldat, kelle terwist meie jõime, olli meie hulgas. Temma ütles: Seal selle metsa salgo tagga seisawad ühheksa Prantsust ühhe suretükki ümber, sedda peame nende käest ärrawõtma, nemmad tewad sellega meile kúrja. Meie läksime ja juhtusime õnnekohta ühhe káskakaga kofko; se olli üks wägga julge mees, nenda kuida naad kõik on, sellele ütlesime meie: tulle aita meid, meie tahhame seal metsa tagga ühhe Prantsuse suretükki ärrawõtta. Kas seal palju mehi jures on? küsis káskakas. Ühheksa meest. Tulge, agga teie peate siit minnema, minna lähhan seal ümber, ütles káskakas; kui nemmad mind näwad, tullewad nemmad minno kallale; minna annan siis tuld, teie tulge kofhe tõine poolt peäle, wõttame neid siis omma wahhele ja se õssi on tehtud. Nenda läks ka se õssi hästi korda; meie wõtsime

suretükki ärra, salme nelli meest wangi, ühhe
ajas käsakas omma oddaga mahha, töise pea
lastsin minna purruks ja kolm meest kargasid
ärra, ja selle suretükki eest salme iggamees
nisugguse rahha rinda. Agga se mis siin on,
selle saak olli kibbedam. Kolm waenlaest ajasid
meie peapealikut tagga, lastsid temma hobbose
alt mahha ja ollid tedda ennast ärrawimas;
minna juhtusin sinna peäle, andsin ühhele
tuld, se langes; töine tulli minno peäle ja
raijus mind ollast wiggaseks, se sai selle saab-
lega möda silmi ja põris ümber. Kolmas
olli ka jo minno kallal, se olli üks julge mees,
kui üks Wennelaene; minno küber olli jo
peast mahhalõdud ja ta olleks minno pea
lõhki raijund, olleks mitte minno hobbone
omma pea ettetõstnud; se waene sai õige tug-
gewa hobi, agga selle eest sai ka Prantfus
ni tüllise matso kae peäle, et temma mõet
mahha kukkus. Seddamöda sai minno pealik
hobbose alt wälja, lastis temma hobbose mahha
ja wõtsime tedda ennast wangi. Minna sain
selle teo eest poolpealikuks, sain selle auu-
tähhe ja kolm nädalat pärrast sedda meie
armolise Reisri käest sadda hõbbe rubla.

Se on nüid kül kõik hea, ütles wanna
küllakubjas, agga minna pannen sedda wägga
imimeks, kuida teie kui üks noor naesterahwas
sedda suurt wäewa, mis sõaammet peäle pan-
neb, jõuate kanda!

Õige hästi, wastas Akulina; egga meil
ikka waewapäewad polle, meil on ka hõlbo

ja römopäwi; murret ei olle meil, sedda kán-
nawad meie pealikud meie eest, nenda et
minna parremid päwi ei iggaise. Teie siin,
kes teie wäeellu ei tunne, peate tedda ras-
teks, agga kes seal sees on, ei panne sedda
tähelegi.

Agga sõdda, ütles wimaks küllakubjas, kül
se wõib hirmus olla!

Sõdda on sel hirmus kül, kes tedda hirm-
saks tahhab nimmetada, wastas Akulina,
agga seal kus rämmo rämmo wasto ja julgus
julguse wasto kimpus on, seal õppib mees
meest tundma; kus temma omma õtsa awwa-
likult omma ees näeb, kus tulli ja raud temma
hukatuseks silma ees láikwad, temma rinna
ja süddame wasto seätud, kus surm elloga
wõitleb, — seal ei hirmo temma, waid läh-
háb mehhise süddamega wasto ja mürrab,
ehk langeb, agga ta ei wärrise! Ja nisug-
guste meeste seltsis ellada on auu, on rõmo-
ello.

Nenda rákis temma, ja seddawisi olli se
luggu selle tüttarlapsega; temma kandis sõa-
wäewa ja temma rasket orjust sure kannatu-
sega, temma armastas omma emmamaad
ennam kui omma ellu. Se hakkas selle jut-
toajamisega lõpma ja wanna küllakubjas ütles:
Heitke nüid nattukest puhkama. Nüid on
sõamehhe puhkamise aeg mödas, wastas Aku-
lina, nüid hakkame minnema; ta korjas omma
ráhwa kofko, játtis kõik küllarahwast Zum-

malaga, läks ja faddus iggaweste, ei fegi rāfind temmast ennām, muud kui agga need fūllarahwas, felle wasto ta ni hea ja lahke olli; jo ta omma julge sūddamega ifka sinna jai, kus ni mitto tuhhat meest jaid.

Kui Prantsuse kindral Ioriston meie ūllema wāewallitseja Kutūsowi wastusega Bonapardi jure taggasi tuli ja temmale Kutūsowi sōnnad etterākis: Et Wennelaesed nūid wast sōddima hakkawad, et nemmad leppimisest kuuldagi ei tahha, ja et Kutūsow ūhhe juukse karwa omma peast tōmmas ja ūtles: et meie igga nisugguse juukse karwa eest, kumme meest peame jātma, — läks Bonapart hopis hūl-luks. Temma hābbi ja kurri wiħha teggid temmaga immet; ta derus kāsfa, tampis jal-gega, karjis omma sure tōade sees ja wandus kōik kurjad Wennelaeste ūlle kōkko, ja andis felle sure wiħha sees kāska, et home hom-miko temma wannad kardid, need on temma ihho- ja ellowahhid, kes allati temma ūmber ollid, peawad risuma hakkama. Sedda kāska pollefs tarwis olnud, nemmad risusid jo enne sedda, ja temma sured kindralid ja peālsid, kes kōik rikust ja warra ahnitsesid, ollid essi-mesed, kes ilma temma lōata taskud tās topfid; nemmad kāsids majast majāsse, ja ifka suremates, ja wptsid mis ial leidsid; agga sest lubbatud päewast läks risumine ja tapmine foggoni awwalikufs, nemmad teggid sedda nūid kāsso järrele ja tāsids sedda kāska rōmoga. Temma esimesed wiistuhhat meest

jooksid kui hūllud haggijad pitki linna ulitsaid iggāsse majāsse ja tōid ārra, mis kanda jōudsid. Tōisel päewal tullid tōist wiistuhhat meest, ja iggaŭks leidis ifka weel ni paljo, et temmal kōl olli, ja iggaŭks neist otsis ifka fulda ja hōbbedat. Nenda tullid iggapāew wiistuhhat meest ja esimesed ollid ifka Prant-suse maa mehhed; wimaks tullid tōiste made mehhed, ni mitmest maast; need ollid kūrja tās, et neid wiimsiks jāeti, nemmad ei wōi-nud omma ahnust nenda taita, kui esimesed; se sūnnitas waidlemist, ridu ja tapmist nende keskes. Kui ūhhel middagit olli, ja tōine weel ūhtigi polnud sanud, siis olli kōhhe riid-lahti; ūks tahtis tōise kāest ossa sada ja kui tōine ei andnud, lōi tuggewam nōdremat mahha ja wpttis temma ūmber ārra, mis leidis, ja lāksid nisuggused hirmsad teud fōrd fōrralt ifka hūllemaks. Kōik pōed, feldred ja kirikud kiskusid nende ahned kāed ārra, ja ei jātud nemmad surnuidki mūlla sisse rah-hole; rikka rahwa furno hauad kaewsid need pattused ja jummalakartmata innimesed lahti, lōid puusārgid lōhki ja risusid surnud paljaks ja otsisid nenda maa alt, mis nemmad maa peält ei leidnud, ja leidsid ka wūrstide ja rikka rahwa haudadest paljo warra. Mōnned ollid omma warra sūggawa feldritesse mahha-matnud, nemmad wallasid feldred wet tās, ja neis kōhtes, kus wessi sisse ei tōmmand, olli ifka mōnda āsja leida.

Kui nūid sedda wiisi kōik ārrawderud ja

ärarisutud olli ja ifka weel üfi tahtjaid jure tulli, sest neil olli kõiki tarmis, süggisefed ilmad läksid külma's, ja neil ei olnud särki egga kübe selgas, ei süffa egga sabast jalgas, kõik ollid pitka tee peäl ärralaggunend, ja peälegi kui soja maa mehhed, ei kännatanud nemmad külma, — siis hakkasid nemmad neid waesid innimesi diete waewama ja pinama. Kes ei jõudnud ommast majast eest ärrapõggeneda, neid pekfeti ja tehti nendega immet, ja kui kül ütlesid et neil ühtigi ennam anda ei olle, sedda ei uskund fegi. Kõige õnnetumad ollid waesed naesterahwas: emmad ning tütreid, ollid nemmad suurt ehk maddalat suggu, sest ei piddand fegi luggu, said hirmsaste hämwitud, paljaks risutud ja wimaks mahhajaetud. Ulitsate peäl käisid need mõrtsukad kui immeteud; nemmad ajasid kõik omma ümber, mis agga kätte said, et ennast külma eest warjata: naesterahwa kõrdid ja mantled, wodi tekkid ja linnad; jalge ümber siddusid nemmad tored hobbose ja härjanahha tükkid. Et kül wõdetud ja risutud sai, ei sanud siiski iggaüks ni paljo, et ahnus olleks täis sanud, nemmad arwasid et rahwas paljogi warra kõrwale winud, ja ennast ennemine ärratappa lastwad, enne kui sedda wälja towad. Sellepärast sündis neil siis se kurri ja hirmus nõu, need majad, kus weel Wenne rahwast sees ellamas olli, põllema panna, mõtteldes, et siis iggaüks omma ärrapeidetud asjad liggi wõttab, kui ommast põllewast majast ärra-

lähhab. Ja nenda olli ka; iggamees wõttis ommad asjad ennemine liggi, enne kui neid tüllesse jättis, ja Prantsuse mõrtsukad walwasid ja wahtisid ni kaua nurga tagga kui majarahwas wälja tullid, kargasid siis nende kallale, wõtsid sure näeroga kõik nende käest ärra ja löid neid endid mahha. Sesuggune kurri kawwalus teggi nende kurjateggijatele dige paljo nälja, kiitsid sedda tarka meest, kes esimesest selle nõu peäle olli juhtunud, teggid nüid kõik sedda wiisi ja pannid ühhel päewal mitmes koftas wiisfadda maja põllema. Mitmete majade al ollid põed, kus räsua ja tõrwa müidi ja ni pea kui tulli nisugguste podidesse putus, läks ahhastus koggoni hirmsaks; tullegid käisid sure karrina ja pragginaga ülles kõrgesse taewa alla ja kange tuul ajas neid kõiste majade peäle. Räsua ja tõrwa põllesid sure pragginaga, jooksid sulland kui tülline jõggi pirkli ulitsaid, hakkasid iggasse kofta kinni ja ollid sedda wiisi mitto tuhhat maja tulle sees. Se ahhastus olli ni suur ja hirmus, et innimesed, kes sedda näggemas ollid, sõn nadega ei jõudnud tähhendada. Üks suur linna jaggo olli kui tülline merri; taewas olli werri punnane ja tullel olli nüid kõige surem melewald ja wõimus, ta rakkus ja paukus ja pihherdas suitso sees kui merrelaened kange tormiga; waesed ilmafüita innimesed karjusid ja jooksid ühhest kofhast kõise, ei leidnud teed et wälja sada, ulitsad ollid mällemilt poolt tuld täis; nende rided põllesid selgas, juuksed

põllesid peas, wallo kissa ja karjumine olli suur ja ei peasmist kussagile; langsid siis sinnaasamasse ja põllesid ärra. Hädda olli otsata suur; innimesed karjusid ja wafusid hänge, hobbosed tallasid jalgega ja hirusid hirmsaste, kōerad hullusid kolledaste ja süred majad ja kirikud langsid hirmsa pragginaga sisse, agga Prantsused risusid ja tapsid ühtepuhko, ja said issi jälle risutud ja tappetud. Innimesed ollid omma innimese ollemist ennesest ärraheitnud, nemmad ollid kui kurjad waimud; kõigil olli üks mõtte, nemmad mõtlesid, kui üks tõise wasto tulli: sedda pean mahha löma, muido lõeb temma mind mahha, ja sest se siis tulli, et sel tapmisel ja hukkamisel otsa ei olnud. Bonapardi wäe peälisud räkisid issikeskes, sedda hirmust äsja nähhes: Ei Wennelaesed meile sedda kūrja, mis meie siin teme, tasumata jätta, ei meie kül ennam omma maad ja omma suggu ja wõssa nähha ei sa, ja need sõnnad, nenda kui selle Wenne peälisko sõnnad, kes Borodino külla al Bonapardiga räkis, läksid tõeks. Ja wõis sedda jo ette ärranähha, et nisuggused hirmsad teud ka hirmust nuhtlust towad.

Bonapart issi watas kui kurri waim omma kõrge toa hakanast külma ja kiwwise süddamega selle hukkatuse peäle, mis temma meie määsse tõi, ja kurjad ja mustad mõtted, ni mustad kui ta issi olli, waewasid temma hänge. Temmal ei olnud õed egga päewa rahhu, temma ei julgend õesi maggada, kartes, et ta ellosalt

ärripõlleb; ta hābbenes ennast nelle näidata, kellele ta kōik küllad Moskwa linnas olli luband, ta olli jo nüid pētis ja wallelit nende silma ees. Temma mõrtsoka selts leidis rikust ja warra kül, ja olli ommetige ommas rikkuses kõige waesem: temmal ei olnud leiba egga ishofattet. Rahwas jooksid hulga kaupamaja ümber ja karjusid leiba ja riidid; temma olli jo kül omma walledutustega nende kōnnatust lõppetand, ja nüid olli neil paljo tarwis, agga temmal ühtigi anda. Ommalt maalt ei wõinud temma ka ühtigi sada, mele wāggi ei lastnud wāhhematki lābbi; se lõhkus ja waewas temma süddant nimmetamata; innimeste hädda lāks päewast päewa ifka suremaks, ja nimmelt rakisid nālg ja külmi neid hirmsaste. Kōtto ollid nemmad sõnud ja uhtis ridis tulnud, agga kuida nüid sedda pitka teed taggasi sada? Tülles ei jātanud nemmad, kuhhu putusid, ei linna egga külla terweks, kuida nüid tühjalt weel tühjemale ja kolledamale taggasi minna? Temma wāest, mis Moskwa linnast emal olli, tullid temmale allati sõnnomed, et nemmad Wennelaestega iggapäew tülis ja sures kahjus on. Nālg ja külmi surretasid temma innimesi ja hobbosid hulga kaupamaja, ja leppitust ja rahhu polnud lotagi. Se kōik nōrgastas tedda wāgga. Ta nāggi kül ärra, et temma ellamist Moskwa linnas kauemast ei wõinud olla, agga kuida nüid auuga wālja sada? Kōik mailm nāggi ja teadis kui otsata sure wāega temma Wenne

maa sisse läks, et sedda omma jalge alla tällata, ja kuida lubbas, omma wäesuurtele jaggada, ja nüid piddi temma sure häbbiga kui üks näljane rebbane koertega wälja ässetud sama. Se teggi temma uhke süddamele wägga suurt kurwastust ja pakkitust, ja sedda kurwastust ja pakkitust, mis kunningad temmale ei julgend tehha, teggi üks Wenne pealik. Wiha tõusis temma sees kaelani, ta karjus ja kiskus omma suurte, kõrge toade sees kui üks kurri ja ärritud karro omma ümber, ja ta olleks meie üllemat wäewallitsejat ommas tülises wihas löhki kiskund, olleks ta käd agga ni kangele ullatand. Temma tahtis siin ilmas kõige üllem ja esimene mees olla, ja ennese silma ees arwas ta ennast ka sedda ollewad, nüid tahtis ta sedda ka kõige mailmale näidata, — agga meie Rutúfow teggi tedda sellesamma mailma ees kõige rähwa näeruks.

Et Rutúfow kawwalam olli kui temma, ja tedda sellega ärranärris, et ta tedda Moskwa linna pättis, sedda ei wõinud egga jõudnud temma wäikse melega kánnatada, se häbbi olli surem kui suur ja põlles kui tülline Moskwa lin temma rindus ja suitsetas tedda meletumaks. Bonapart olli nüid jo kuus náddalat Moskwa linnas paigal ja otas ifka weel leppitust ja rahhu, mis omma rähwale olli lubband. ja káutas selle aja sees nellikümmend tuhhat meest omma wägge. Kui temma kindralid temmale ütlesid, et nemmad hirmus palju innimesi usna ilma qsjata káutawad,

ütles temma omma kurja wiha sees: Kes neist kõnnadest luggu peab, minnul on mehhi weel kü! — Nenda rákis üks kunningas omma rähwast, kelle hulkas ni mitto ja mitto tuhhat meest parremad ollid kui ta isgi, ja nenda kuida ta rákis, teggi ta ka, ja korjas nisugguste kurja teggudega tülisid süsa Wenne maa sees omma pea peäle, mis tedda wimaks tuhhas kõrwetasid.

Bonapardi ollemine Moskwa linnas láks päewast päewa kitsikumaks, ilmad láksid kurjemaks, teed sandimaks ja külm kord kõrralt kangemaks; ta südda wárrises sees, kui selle otsata pitka tee peäle selja tahha mõtles, mis temmal omma náljatse ja katkend wäega taggasi minna olli. Sedda teed polnud laijoti ühtigi, agga pitkoti olli tedda liggi kolmtuhhat wérsta, se hirmutas tedda; ta nággi ette árra, et temma suur wäggi selle pitka tee peál otsa saab, ja sedda teggi se, et meie suur Rutúfow targem olli kui temma. Rutúfow lúkkas tedda Moskwa linnas temma kõrgusest ni sure ja wäljo kollinaga mahha, et sedda kollinat ülle mailma árrakuuldi, ja sedda ei wõinud Bonapart temmale mitte andeks anda. Oh Rutúfow! Rutúfow! karjus temma; kúmmest meest tahhad sa igga omma juukse karwa peäle sada! — Kúmmest kord wánaksin ma sinno ello sinno seest! Kúmmest kord peaksid sa minno kätte álla surrema, kui ma sind agga ühhe kórre kätte saaksin! Agga temma ei sanud tedda. Kúlm láks kangeks, Mardi kuu olli liggi ja

temmaga talwe ukse ees, ja nälg olli ni suur, et jo kõik langenud hobbofed ärrasõdud ollid; kõik ulitsad ollid tuhha hynnifuid ja innimeste kehhasid täis, kedda nälg ja sõraud ollid tapnud. Bonapardi silmad ei näinud muud, kui hukkatus, temma kõrwad ei kuulnud nende kuu nädala sees muud, kui agga häddaheält. Sedda ei mõinud temma enam kánnatada, ning hakkas sellepárrast nüid kui üks hirmus tullega táidetud mürristamise pillu, omma wáega Moskwaft wálja wennima. Omma wáele laskis ta úttelda, et temma neid Moskwaft parremate linnadése talwfortrisse wiib, kus temma jo kõik nende wastowõtmiseks walmis murretsend on. Agga need sojad fortred ollid Wenne maa lumme hanged; need koggosid endid ja otasid neid. Enne kui temma Moskwaft wálja láks, tahtis ta weel ommad rinnad sest kurjast wihhast Moskwa linna wasto fergitada ja laskis ni mitto túndert püssirohtu meie helde Reisri maja álla, kus temma isst sees ellas, weretada, ja tahtis tedda úhhest árralõhkuda; agga need peále wiesáda aasta wannad ja tuggewad Kremle seinad náersid temma wihta peále. Ta laskis suredúkkid étteweddada ja need wállitsete majad, mis tulli olli úllejátnud, raud kulidega purruks lasta. Omma wáele andis se kurri innimene weel fórd wõlli ja kásku risuda ja wimaft forda wõtta, mis leiawad, ja nenda tullid temma rahwas iggalt poolt kui kaarnad lendus kofko, kõik ulitsad ollid

jälle Prantsuse mõrtsokaid ja kóik lin kisa ja kárrinat táis. Nüid mõeti weel mis wõtta olli, ja waesed innimesed, kel úhtrigi enam anda ei olnud, said pinatud, peksetud ja wimaks furnuks lõdud ja ulitsate peále wisatud. Nut ja hullumine olli ni halle, et fiwwidki olleks armu heitnud, agga need kurjawaimo seltsid naersid seal jures.

Waesed naesterahwas puggesid hädda sees ahjode ja sõnniko hynnifute sisse ja kuhhu ial nende eest warjole said; agga nemmad leidsid neid iggast kofhast úlles, kiskufid neid wálja ja teggid nendega immet. Naesterahwas, kes nende mele párrast ei olnud, risufid nemmad paljaks, kiskufid sárgidki nende seljast árra, nemmad wõisid jo kõik tarmitada, et énnast kálma ja kurja ilma eest warjata, ja sundisid neid õnnetomaid ihhohállasti enneste ees tantsima, ja kui nemmad sedda hábbemata teggu ei tahtnud teha, kisti neid karwopiddi, tállati jalgega ja lödi iggaweste wiggaseks ehk koggoni furnuks. Noorte, priske ja tuggewa naesterahwal, surest ja maddalast sõust, mis agga éttejuhtus, siddusid nemmad káed ja jallad kofko ja wiskasid neid wancrete peále, risutud ja warrastud gsjade wahhele, ja kui hoost ei olnud, fargasid kúmmekond mehhi wancre étte ja láksid siis rõdmsa laulo ja sure naeroga linnast wálja. Hädda ja ahhastus olli jälle suur, hirmus ja werrine; pítad worid risutud warraga wennisid ulitsaid mõda úlle werriste innimeste kehjade,

ja iggaüks, kel jaggo käes olli, tõttas põlle-
wast linnast wälja; iggaüks wõttis nüüd wimist
korda, mis wõtta wõis, ja mis ärra ei wõi-
nud wia, nenda kui: illusad lauad, toolid, käl-
lid peegled, pildid, kappid ja kummodid, need
said kurjal kombel purruks ja põrmuks lõh-
hutud; sest nende mõrtsokate wiha olli suur,
et rikkad omma kallima warra ja parremate
asjadega ollid ärrapeasnud, nemmad ei sa-
nud ni palju kulda, hõbbedat ja penikesi ridid
kui tahtjaid olli. Rõige hirmsamad werre-
kõerad ollid nende seast need, kes ühtigi ei
sanud. Need tapsid ja põlletasid armotumal
wisil ja ollid need kõige hirmsamad naeste-
rahwa rõõwled; igga nore mehhenaese, wõi
tüttarlapse, kes silleda nõi, täie ja walge ih-
hoga olli, wisid nemmad ärra, need pidid
neile kulda ja hõbbedat sisse tooma, — sedda
andis neile nende kurri ahnus sisse; nemmad
müisid ja ürisid neid õnnetomaid tõistele,
kelle taskud täis ollid, ja naersid ja ollid
rõõmsad, et nisugguse innimest teotawa kaw-
walusega omma taskotesse middagit said.

Ein põlles jälle mitmest kohast; need kur-
jateggijad põlletasid kuu nädalaga peäle kaks-
tõistkümmend tuhhat maja Moskwa linnas
ärra. Kõl se wõis üks palla olla! Kõl
taewa allune kumas; ei olle ta weel nisuggust
fagnet kütmist omma al näinud. Kõl wõis
se wallaeg wallus olla! Ühte sure hospid-
dalisse, kus peäle kolmsadda raskeste hawatud
Wenne soldatid ollid, kedda nende raske ha-

wade parrast mitte ei wõitud ärrawia, ja kus
peäle sedda weel kahhesakümmend hawatud
Prantsuse meest ollid, pöggenefid palju süri
ja rikkaid prauasid ja ka waesemaid naeste-
rahvast omma lastega, teades, et haigemajad
igga maa sees waenlaene hoiab. Sellepärast
läks üks meie tohtritest, kes Prantsuse keelt
oskas, ühe waenlaese peälko jure ja pallus
tedda wahisid selle maja ette panna ja tedda
hoida lasta, ning ütles weel, et seal ka kah-
hesakümmend haiget meest temma maa rah-
wast sees on. — Mis se Wenne koor haugub!
karjus joobnud pealik; ärge kulake tedda,
andke temmale et ta küll saab! Ja kõhhe kar-
gasid kaks Prantsuse sõameest temma peäle
ja ajasid tedda püsti oddadega läbbi; selle
peäle pannid need kurjateggijad haigemaja
uksed kinni, püsisid maja põllema ja põlletasid
liggi wiisadda innimest, haigid ja terwid,
sinna sisse ärra ja ei wõtnud nende õnneto-
mate häddakarjumist kuuldagi. Bonapart olli
neile sedda käsku andnud, ni palju Wenne-
laesi hukkata, kui agga wõisid ja jõudsid, ja
midda ennam sedda parrem, nenda et neist
keddagit järrele ei jääks, kes nende kúrji teg-
gusid wõisid tasuda. Sellepärast ei heitnud
nemmad armu kellegi peäle; raskeste hawa-
tud innimesed karjusid ja kaebasid omma hädda
ja werre sees ulitsate peäl maas, lapsed kar-
jusid hooste jalge al ja wankre rattaste wah-
hel; nored tüttarlapsed wídi wäggise omma
wannemate majast ärra wae jure hõbbemata

lustipiddamise tarwis. Mis ütlesid kül waeste emmade süddamed sedda hirmust hädda näh. hes, kes neid omma süddame al kánnud ja neid omma rinna otsas sojendand ja toitud ollid! Jggas kóhtas olli halledat nüttu ja kaebamist, emmad ja tapsed ringutasid kássa taewa pole ja pallusid ármu eht sürma, ja Zummal fulis nende häddaheält ja tassus nende furjateggijatele nende hirmsad teud kátte.

Prantsused ei olnud weel kóik linnast wálgas, kui jo meie kássakad iggalt poolt sure kárrinaga omma terrewa oddadega tuhhat nélja linna ajasid, ja kes Prantsustest weel linnast wálgas ei olnud, se jäi sinnašammásse. Need ollid siis need essimesed káttetasujad, kes ifka waenlaese werd tahtsid ja sedda wótsid. Üks Prantsuse pealik kiskus üht noort tuggewat naesterahwast ennese järrele linnast wálgas; naesterahwas panni wasto ja ei tahtnud laska énnast linnast wálgaweddada; Prantsus sai furjaks ja lódi temmale nóa rindu. Selle peále tulli üks kássakas ühhest póikulisast nurga takka ajades wálgas ja nággi sedda noort naesterahwast kúrwide peál maas, ja et werri temma rinnust ulitsa peále jooksis. Kui Prantsus habbenifu kássakast omma peále nággi ajawad, kóhmetas temma ni wágga árra, et ei teádnud mis piddi teggema; ta langes kássaka étte pólwili mahha, panni kóik mis temmal jures olli, fulda ja hóbbedat ja omma uri temma étte mahha ja pallus ármu. Sinna furjateggija, ütles kássakas, sinna olled

se essimene, kellest ma werd saan! Kas sinna selle ilmasüta ellole, mis siin sinno ees maas on, ármu andsid? Sinno werrega laulatan minna teid kótko. Hoia omma pea paigal! hüidis kássakas ja tómmas omma saable rüpest wálgas; sabel láikis kórra páwa paistel ja Prantsuse peálisko pea lendas kui naeras kaela otsast mahha.

Ühhest tóisest majast tulli üks Prantsus, suur walge kimp káenlo al, joostes wálgas, nággi ühhe kássaka omma selja tagga ja püstitis jooksu; agga temma ei jõudnud tóiste hulka, kargas ühte majásse ja ei sanud weel ust takka kinni tómmata, kui jo kássaka odda temma kúlje ludest lábbi káis ja mehhikese sinnašamma paika mahhapanni. Kássakas wóttis kimbo maast ülles, se olli raske ja selget firriko hóbbedat káis, mis Prantsus pühha kújude úmbert olli mahhatiskund. — Iin pólles ifka weel ühtepuhko, ei olnud kássakatel aega tedda kustutada; nemmad leidfid kóige ulitsate peál paljo káisi kóormid risutud warraga ja ni mitto tuhhat waenlaest, kes weel ei olnud jõudnud linnast wálgas sada; neist ei jánud ka kegi hinge, kássakad ollid wágga wálgud nende wasto. Selle järrele tulli ka üks ossa meie wágge sisse, need kustutasid tulle kóhhe árra ja láksid linnast lábbi waenlaeste järrele. Nende järrele tullid ka koddanikud iggalt poolt taggasi linna, ja nüüd ollid kóik ulitsad halledat nüttu ja kaebamist káis. Pissut olli neid kes ommad majad ülles

leidsid; agga kui hirmsad ja kolledad ollid need: ei olnud neil ei uksti egga haknid ees, pörrandad ollid ülleskistud, ahjud ärraläytud, sest iggas kohtas mõtlesid waenlaesed warra leida. Südda nyttis werd sedda kuuldes, kui üks siin ja tõine seal kaebas: minno maja olli siin, minno maja olli seal, igga perrefond seisis omma tuhahänniko peäl ja kstis tedda omma silma weega. Agga need ollid Wennerahwas, nemmad ei jänud omma tuhahännikute peäle seisma, waid lastsid kōhhe linna kstida ja harrida. Waesed innimesed, kedda waenlaene läbbiminnes laggedaks ja paljaks teinud, tullid hulgakaupa iggalt poolt linna, leiba ja rahha otsima, ja kōik leidsid, mis neil waja olli. Moskwa linna Kindralkuberner, nimmega Nastopsin, lastis ni paljo wilja sisse weddada, et kõigile kül sai. Meie armoline Keiser andis mitto tuhhat kord tuhhat rubla waestematele, kelle warra Prantsused ollid ärrawõtnud, ja ni mitto tuhhat said tõed ja leiba, ja Moskwa lin tõussis üeste ja uhkem omma tuhahännikuteist ülles ja seisab nüid jälle omma illo sees, temma kõlliste küllatud kirriko tornid, kelle kellad woggaid Jummalat tannajaid kōkko kutsuwad, läikiwad jälle wasto taewast.

Nüid hakkas Prantsustel kibbe luggu kätte tulles. Moskwasse tülles paisusid nende rinnad rõmo pärrast, nemmad mõetsid ahne silmadega Moskwa linna ümberkaudist ja pannid immeks, et Wenneraene neid ni hõlp-

faste omma rigi pealinna lasseb; nende rõõm olli suur neid küllatud kirriko tornisid ja neid süri wõrstide majasid emalt nähhes. Seal, mõtlesid nemmad, on meil kõigil rümi kül, seal wõime rõmoga ommas tghwfortrites ellada ja küssida ja wälja syndida mis südda himmustab, ja siis pärrast leppitust tulleswal kewwadel täie taskutega ja penikesis ridis ommale male taggasi minna. Seddawisi petsid nemmad isfi endid Moskwa linna, agga Wenneraesed ollid targemad, nemmad pōggenesid omma rikkuse ja warraga eest ärra ja jätsid ommad tühjad majad neile järrele.

Nemmad tullid nüid elleda wäemängidega uhkel wisil sure lusti ja rõmoga linna sisse; lin olli määrato suur, ja uhked kõrged majad ja otsata pitkad ja laiad ulitsad ollid nende ees, agga need ulitsad ollid innimestest tühjad; se teggi nende sojad süddamed jo nattoke kõlmemaks. Rahwas on sest esimesest kōikumisest omma tubbadesse lainud, mõtlesid nemmad, kül meie neid seält wälja piggistame, kui aeg kões on, kül nemmad siis wannast wõetud wisi järrele sola ja leiwaga meie wasto tulleswad. Aeg tulli kätte, agga wälja piggistada ei olnud ühtegi; kõrged rõad kollasid kolledaste nende wasto, kui perrerahwas nende sees hüidsid ja karjusid. Nende kõhjud ollid tühjad, kehjad wassind, rided ollid kassend ja mārjad, — agga lauad ei olnud kätud, pehmed wodid ei olnud üllestehtud, rõad ei

olnud sojaks kōetud, — se kōis kui üks kōs-
saka wāhhe odda nende rinnust lābbi.

Sure ahnusega jooksid nemmad kōik tōad,
kōgid ja keldred lābbi, agga kōik ollid õned
ja tūhjad; nemmad watasid suurte silmadega
ühhe tōise peäle ja ütlesid: Waat! nüüd olle-
me ses sures rikkas Moskwa linnas; kas sedda
pitka teed sellepārrast olleme kōinud, et sia nālg-
peame surrema? Sure wiħha ja wandumise-
gā lāksid nemmad jälle ulitsale, tōisi ja parra-
maid majasid otsima. Nende jārrele tulli
kōhhe üks tōine hulk Prantsuse sisse ja kar-
jusid hirmsa heālega: Wina wālja! Toge süia,
toge jūa! agga selle karjumise peäle ei was-
tand kēgi, egga todud ühtigi, ja nenda olli
luggu kōl tūhhandes majas. Agga nemmad
leidsid ka nisuggusid majasid kōl, kus kōik kōl-
lad weel sees ollid; sest neid olli Moskwa
linnas paljogi, kes sedda ei uskund, et Prant-
sused sisse lastakse ja sellepārrast kōjo paigale
jāid; need waesed tehti siis ka laggedaks.
Prantsused leidsid siis kōl weel eest, ni hāsti
süia kui jūa ja kōllid ridid, agga nemmad
ollid ülleannetumad, nemmad raistasid ennām
kui nende sisse lāks, ja sellepārrast tulli wi-
maks kirsus iggaühhel kōtte.

Üks tutaw, kes üks noor Saksamaa mees,
nimmege Mejero, ühhe rikka kaupmehhe
poeg ja wāgga hāsti kōlitud ja õppetud olli,
rōkis mōlle ühhel õhtul omma ellopāwest.
Seält linnast, kus temma sündind olli, wōtsid

Prantsused, kes omma wāega seāl ollid, ühhe
dēga peäle kahhe sāea nori mehhi wōditeft
kinni, pannid neile soldati mundred selga ja
toppsid neid omma wāe seffa, Wennelaeste
wasto sõddima. Temmal ei olnud soldati
ammeti peäle lūsti, weel wāhhem ühhe wōera
wāe seas wāggise tenida, agga sest ei hōlitud;
temma olli noor ja rāmmus mees, ja sest olli
kōl, et pūssi ammetis orjata. Omma is-
a emma ei sanud temma ennām nāhha; tōisel
kolmandal päewal lāks se wallin, kelle sees
temma soldatiks olli, Saksā maalt Pola male.
Pola maal lāks soldati pōlli temmal raskest
ja wōttis nduks Prantsuste kōest ārrajoos-
ta; agga selfāmmal päewal, kui temma en-
nast priiks tahtis tehha, wōeti parrajate üks
noor mees, kes ka jooksus olli, kinni; kōik mis
temmal ümber olli, wōeti ārra ja lasti tedda
kōe kuliga wallina ees, tōiste hirmuks mahha.
Se teggi Mejero sūddame arraks, nenda et
temma ārrajooksmise peäle ennām ei julgend
mōtteldagi. Nemmad lāksid ikka süggawa-
māsse Pola maa sisse, ja sedda kaugemale
aeg jõudis, sedda wastasemaks lāks temmal
temma tenistus, kōnni ta wimaks jūlgust
wōttis ja ühhel pimmedal õhtul ārrajooksis.
Hirm ja kartus ājasid tedda tagga; temma
teādis, kui tedda kōtte sadaks, et siis ennām
elloga teggemist ei olle, et tedda siis mahha-
lastaks, sedda seādust teādis iggaüks; selle-
pārrast ruttas temma siis ni paljo kui jõudis,
ilma et olleks teādnud, kuhhu wimaks saab,

ja läks selle õega hulga maad ärra; agga et mõda maa sees olli, hoidis ta ikka tee ligi dale. Resthommiko aeges näggi temma kavgelt nelli hobbose meest tuggewaste sõites takka omma järrele tulleswad. Nüid läks temma hädda sureks, ta gndis ennast ommas hinges Zummala holeks ja tõttas ni paljo kui mõis, eddasi; wimaks wässis ta ärra, hing läks rindus finni ja kullus ühhe kiwi ja wäikse leppa pöesa wahhele uimaseks mahha. Kui kaua temma seddawisi maas olli, sedda ei teadnud temma, agga päike olli jo kõrges taewa al, kui jälle märkama hakkas, ja tagga-ajajaid ei olnud nähha egga kuulda, nemmad ollid temmast möda ajanud. Ta tõusis nüid ülles, tannas Zummalat selle immeliko peäsmise eest ja läks jälle omma teed. Nenda jõudis temma wimaks Ria linna; seal leidis temma omma emma wenna, ühhe rikka agga pöddeja rentsaaksa, kes tedda kõhhe ärratyndis. Sellel ei olnud prauat egga lapsi ja wõttis sellepärrast tedda ommaks pojaks, surri mõnne nädala pärrast ärra ja jättis temmale seitsetuhhat hõbbe rubla, se on kakskümmeend nelli tuhhat ja wiis sada rubla wabber rahha pär-randust järrele. Nüid olli Mejero rikkas mees ja wõttis kõhhe peäle sedda ühhe nore rikka lesse, kel üks pole aastane laps olli, ommale prauaks; sellel olli ka kümme-kond tuhhat rubla rahha ja üks illus kiwi maja, ja nenda ellas nüid Mejero wägga priskeste. Agga se õnnelik ello ei ullatand kuigi pitkale. Ühhel

desel kulis temma hirmsa kiska ja karrina ulitsate peäl, innimesed sõitsid ja ajasid ulitsate peäl ni kangeste et hafnad pörrisesid; ta kargas wõdist ülles, teggi hafna lasti ja leidis et ulitsad paksu, kibbedat suitsu täis ollid, ja taewas punnas kui olleks ta ellawas tulles olnud. Mis se on? Karjus temma sures ehmatuses hafnast wälja, ja kulis need kolledad, süddant lõhkuwad sõnnomed: Ria allewid põllewad! Prantsused on jo linna all! Need hirmsad sõnnad käisid kui üks wahhe nugga temma rinnust läbbi. Mis nüid tehha, mõtles temma? Kui nemmad mind ärratunudwad, siis wõtwad naad minno ellu! Agga seal ei olnud aega nõu pidada, seal said üllefaela hobbose tõldade ja wancrete ette pandud, kõik källim warra, kuld ja hõbbe ja muud källimad asjad sisse wisatud ja tuhhat nelja linnast wälja äetud ja ikka tõiste järrele Peterpurri ja Moskwa linna pole. Suur maantee kühhisest pöggenejatest kui sippelga pessa, ja otsata pitk ridda tõldu ja wantrid wennis kui üks jämme kõis möda teed. Kõik tõttasid ruttu ja ruttu eddasi; nemmad näggid werrewaenlaest hunnes ja arwasid awalikult tedda tulle ja rauaga takka järrele tulleswad. Ei wõinud nemmad sedda ka weel teada, mis jo ees otsas olleme kuulnud, et krahw Witenstein omma wäikse wäega Prantsuse wasto olli ja tedda purruks ja põrmuks laijale pillas. Paljo neist pöggenejatest jäid Peterpurri, ja kes sinna jäi teggi hästi; agga Mejero ei

arwand Peterpurris; kartufeta ja rahhoga ella. da wõtwad ja lāks sellepärast Moskwasse; sest temmal olli se teadmata, et Moskwa linna liggimail, Borodino külla al, kolm päewa hirmsaste werd wallati, ja olli agga julge selle peäle, et Wennelaesed Prantsusi Moskwasse ei lasse; agga meie teame parremaste, kuida luggu ja järg seäl olli. — Temma jõudis nüid omma praua ja omma warraga Moskwasse ja piddas linna turro peäl ühhe kiriku liggidal kinni; päew olli jo õhtus ja hobbofed pitkast teest waewatud ja wāssind. Mejero tulli tõllast wālja ja ütles praua wasto: Jāe nüid sia paigale, hobbofed puhkawad sõnnist, kui ma taggasi tullen; minna lähhān siasammāsse demaja ofsima. Mejero lāks. Temma praua otas ja otas tedda taggasi tullewad, üks tünd lāks tõise järrele möda, temma aeg lāks iggawaks odates; pimme õe jõudis peäle, ilm lāks tulele, wihma hakkas wālama ja waene praua istus ikka weel pilkases pimmedas tõldas ja kulis wihma iggawat laddistamist tõlla lāe peäl. Linna kēllad lõid kümme, lõid üks ja kakstõistkümmend ja Mejero ei tulnud ilmas weel taggasi; waesed hobbofed rapputasid wihma omma peält mahha, ja ei olnud nelle heina kõrt egga kaera terra ette anda. Waene praua otas kurwa süddamega hommikut, agga hommiko tulli ni iggerikkuste, et ta tedda ei jõudnud ärraodata. Laps maggas temma sülles rahholiste ja wessi tükus temma silmist lapse rinde peäle; ta

nyttis, ta otas, ta lugges igga tynni lõmist, agga se pitt ja iggaw õe ei tahtnud lõppeda. Wimaks, nenda kuida kõik lõppeb, lõppis ka se, temma esimine waewa õe; kēllad lõid hommikust aega kuus, taewas lõi hommiko poolt selletama, ta pühkis silmad kuivaks ja watas ennese ümber: ulitsad ollid alles tühjajad ja pimmedad. Kello kahheksa aeges näggi ta ühhe meesterahwa mustas kēes ukse ette tullewad ja mõtles: se on wiist üks Saksa kiriko õppetaja, tulli tõllast wālja ja lāks temma wasto. Se olli ka üks Saksa kiriko õppetaja. Sellele kaebas ta omma hädda ja pallus, ennast nikauast omma majāsse wõtta, kui temma mees taggasi tulleb. Minna ollen Nialinnast, ütles temma, meie pöggenešime Prantsuste eest ärra, ja eila õhto lāks minno mees demaja ofsima ja jättis mind mahha. — Jāh, armas praua, minno maja on tele ees lahti, agga kui pitkalt sedda rahholist ellu saab olla, sedda teab Jummal; seäl pool linna ofsas on jo Prantsused sees, wõtwad kõik wāggise ärra ja waewawad innimeši, kes heaga kõik ei tahha kätte anda. Zeil on ka mõnda jures; se wõetaks tele kääst kõik ärra, kui tele sedda fõrwale ei panne. — Minnul on kül nattoke jures, agga kuhhu meie sedda paneme? küssis praua. Minna ollen omma waesust kiriko pörranda alla, furno hauda ärrapeitnud ja arwan, et seält tedda fegi ei tea ofsida. Selle peäle pallus se wõderas praua, ka omma warra sinna pānna ja kiriko õppe-

taja immestles wägga, ni palju rahha nähhes; sedda olli kulda, hõbbedat ja pabberahha peäle kolmkümmend tühat rubla; kõik sai ühhe ankrüsse pandud ja kirriküsse hauda widud. Raksfadda rubla penikest hõbbe rahha jättis ta taggast, iggapäewaste kullutuste tarwis. Kirriko hārra praua olli nendasammoti üks wägga hea süddamega innimene, wõttis sedda wõderast prauat hea melega omma majasse ja ellasid jo kaks päewa kaunist rahholist ellu; agga kolmandamal päewal olli lin jo waenlaesi täis ja jooksid kui nähatsed ühhest majast tõise ja karjusid wina ja toitu. Se olli ikka esimene, parrast tullid tõised tarwitused takka järrele. Seddasamma wiisi tullid kolmandamal päewal, peäle selle wõdera praua tullemist, kakstöistkümmend hirmust müsta meest, weriste kätteaga kui lihhoonikud ja läetud püssidega, ka kirriko hārra majasse, ja olli ka siin esimene karjumine: Wina! süia! Se olli lõuna aeges, suur paja täis kaapsa süppi lihaga olli jo aegsaste walmis kedetud, laud sai karmeste kätetud, roog, õllut ja wiin lauale pandud; agga need maijad wõerad, kellele Bonapart kõik head Moskwas olli lubband, tahtsid ka kupsatud lihha sada. Selle peäle wastas se hea õppetaja: Minno armsad wõerad, minna sowiksin teile sedda hea melega, agga sedda ei wõi sada; kõik lihhoonikud on omma warra ja lojustega linnast wälja läinud, selleparrast ei olle mitte ühte näela lihha sada. Se on walle jut! karjusid Prantsused

wasto, teie ollete kõik siin fõerad! Teie ei sowi meile keddagit, kül meie issi wõttame waewaks ja otsime! Rohhe lāksid ka kuus meest wälja, otsisid laudad lābbi, weddasid lehma sārwi piddi wälja ja lõikasid mdegaga waese loma pea otsast mahha. Seäl on nüid lihha howi peäl, ütlesid need werrefõerad sisse tülles; kui home jälle tullemine, et siis kupsist same. Waene õppetaja praua nuttis kibbedaste, se olli temma koddokaswatud lehm, ja temma meel olli wägga halle selle kurja teo parrast.

Kui need kurjad innimesed ollid ärra läinud, tullid tõised kakstöistkümmend meest sisse, pannid sure kollinaga püssid nurka ja üks ütles: Oh! siin on hea ello olnud, agga kõik on jo ärratühhendud. Wina wälja! Toitu lauale! karjusid mitmed heäled. Wagga õppetaja tuli tassasel wiisil nende ette ja ütles allandliko heälega: Praego ollid siin kakstöistkümmend meest teie rahwast, nemmad sõid ja jõid ja ei jätnud ühtigi ülle. Mis lorrin se on! karjus üks temma wasto; se on nüid suur gski, kakstöistkümmend kõhtu üks kord täita. Sul on kakstöistkümmend aastat aega olnud, ennast selle tarwis walmistada; to agga wälja, wõi meie otsime issi! — Nemmad on ka minno lehma laudast ärratapnud, ütles õppetaja! Selle peäle hakkasid nemmad sure heälega naerma ja ütlesid: Need on siis dige auuwäärt mehhed olnud, nemmad on ka omma liggimise eest murretsend. Se murre on siis

kantud, ütles üks poolpealik nende hulgast, minna pannen mahhid ukse peäle ette ja ei lasse ennam keddagit sisse; agga meie eest pead sa murresema, et omma jaggu same, meie kõhjud on tühjad ja olleme wärsind. Nelli meest läksid kõhhe hõwi, kiskufid lehma nahha mahha, raijusid parremad tükkid lihha wälja ja ütlesid: Sedda teda, ja sedda küpseta meile. Edised ollid tõas mundred seljast mahhawõtnud; nende sargid ollid kakkend, mustad ja higgised kui rehheiste sargid, ja heitsid ni kauast, kui rõga walmistati, sakste woditässe ja iggässe kosta kus paika said, puhkama.

Koog olli nüid walmis, laud kätud, wiin ja õllut lauale pandud; wõderad tõusid ülles, istufid lauda ja sõid kui hyndid ja kiitsid toitu. Peäle sõma kutsus nende pealik sedda wagga õppetajat omma ette ja ütles: Meie kõhjud on nüid täis, meie meel on hea, selle eest tänname, — agga sa näed kü isgi, kui üks tark inimene, et meie nende sargi rābbaatega emale ei wõi minna: pead meile weel edised sargid andma! Õppetaja püidis selle wasto panna, agga pealik ei lastnud tedda sõnnagi suust üttelda, waid karjus wasto: Arra rāgi! Arra rāgi tühja juttu, to agga wälja! Wõi peame isgi otsima? Sinna jäed sia ja saad jälle, agga kes teab, kuhhu meid home jälle sadetakse; meil polle warnast ühtigi wõtta. Ei aidand siin ühtigi, wäetim pididi kangemale järrele andma, ja waene õppetaja

andis kõik ommad sargid, wõttis weel kolm sarki poisid ja nelli naesterahwa sarki praua kääst ja ütles: Siin on nüid kõik minno omma ja minno poisid sargi warra ja nelli naesterahwa sarki. Prantsufed naersid ja pannid puhstad sargid selga. Ei minna omma sarki sia ei jätta, ütles üks ja tõine nende hulgast, tulles aeg et waenlaene hawa pihta annab, siis on hawa nartsu tarwis. Mitmed nende hulkas ollid joobnud; need lõmmisid joobno peaga kõhhod ni üllemõdetu täis, et toit kaelast jälle wälja tulli; tõad ollid ni soppaseks talletud ja täis offendud, et jälleto sedda nāhha olli, ja Prantsufed läksid sure laulo ja naeroga uksest wälja, parremid ja rikkamid majasid otsima. Perrerahwas ollid rõõmsad, et need kutsmata wõderad nende kaelast ärraläksid. Õppetaja perre hakkas nüid tubbasid harrima ja jõudis selle harrimisega jo widdewik kätte, kui kõrraga ühhe hirmsa kollina ja paukumise hõwi wārrawa tagga kuulsid ja kõhhe selle peäle üks suur pits hobbosewāe pealik sure kollinaga uksest sisse tulli; raud kännufed kõrrisefid temmal kandus ja pits sabel jooksis weddeledes sure pragginaga tagga. Wārrawad lahti! karjus temma ni sure ja kolleda heālega, et kõik selle waljo mehhe eest ärrakõksufid. Wārrawad tehti pārrani lahti ja kolmkūmmend nelli meest ja nellikūmmend kaks sõahoost ümmistasid hõwi ni kitsaks, et kāsfile ennam rūmi ei jānud; kõik põninged ja tõapeālsed ollid mehhi täis ja heinapõning olli

kohhe tühjaks tehtud ja heinad hooste ette antud. Kus maja perremees on? küsis pealik karjades. Waene õppetaja tulli temma ette ja kummardas tedda allandlikult. Kümme wákka káeru! karjus pealik. Minna ollet linna kirkikisand, ütles õppetaja, mul ei olle maad egga wilja. Pealik tõmmas omma werri se saable tuppest, panni tedda õppetaja ninna álla ja karjus: Nusuta, mis hais temmal on! Se on sinno wendade werri! Teie koerad upputaksite meid lüsfika táie wee sis se árra; agga kül meie sedda hüllu werd teie seest mahha lasseme. Minne nüid ja sada káeru, wõi se raud lõhhub sinno pea ühheft! — Õppetaja láks wárrisfede temma eest árra ja temma praua pugges sure hirmoga wodi álla; agga waene, õnneto Mejero praua, kes ded ja páewad omma meest tagga nytis, ja kelle rinnad selle sure kurwastuse lábbi árrakui nud ollid, kuhhu piddi nüid temma omma im mewa lapsfega minnema? Temma pugges lap sega ahjo tahha.

Õppetaja wõttis kümme meest jure ja láks nendega káeru otsima. Temma majalisf ollid need kóige pahhemad ja hábbematamad inni mesed, — need ollid Pola mehhed ja püsti mõrtsokad; nemmad kiskufid aidad ja keldred árra, neil olli kóik tarwis, ja ei küssind ühtigi, wald wõtsid kóik isfi; nemmad leidfid lihha, leiba ja wóid ja keetsid ja kúpsetasid kóige selle õhto. Pealik sai ikka kóige parremad tükkid. Kui sõnud ja jonud ollid, panni pealik

ühhe mehhe howi peále ja tõise kója ukse ette wáhti, wõttis ennese ridist lahti ja heitis õp petaja wodisse maggama, kelle al waene praua sure hirmo ja kartuse sees ei riwitsedagi toht nud. Se peále tulli õppetaja kaertaga kóju ja tõisel hommikul láksid need pahhad inni mesed árra. Waene praua pugges nüid wodi alt wálja ja tannas Jummalat, et need hirm sad innimesed árra ollid láinud. Nemmad ollid árraláinud, agga ollid ka kóik árrawinud, mis leidfid; kóik kambred, kappid ja laefad ollid õesi árralõhhotud ja tühjaks tehtud.

Nenda olli luggu jo esimesel páewal, kui Prantsufed Moskwasse tullid, ja nenda kuida siin, nenda teggid nemmad iggas majas, kus innimesed paigale ollid jáanud. Need majad, mis innimestest tühjad ollid, pannid nemmad põllema. Tõisel hommikul olli suur karju mine ja ajamine ulitsate peäl; innimesed wõeti kinni, risuti rided nende ümbert árra, ja kui wasto pannid, lödi neid ehk lödi ka kohhe mahha, egga polnud seäl ármu. Kõik ulitsad ollid wõerid innimesi táis, kóik ollid náust ja juufstest mustad kui kaarnad, egga polnud koggoni soldati wifigi; ollid roppud, pitka ja hirmsa habbemetega, fakkend ja lõhhotud rie tega; sapad ja kingad ollid kóie otste ja pael tega kóik seutud, ei olnud neil taldu al, egga õiget peälisnahka peäl; nende paljad kú narnukud paistsid kúekáistest lábbi. Nemmad ollid kóik ni hirmsad kui mõrtsokad, — ja

need naad ollid ka, nemmad tapsid meie rah-
waft ja loid ka isikeskes ühhe tõise mahha.

Se kocht, kus Mejero omma praua sel õhtul
jättis, kui ta Moskwa linna tulli ja demaja
otfima läks, olli üks turro kocht ja olli seal
ka üks suur ja kenna saksa ja ka üks wenne-
firrif ja palju suri rikka rahwa majasid, agga
need kõik ollid kinni ja tühjad. Selfämmal
del olli määratomata palju Prantsuse wägge
linna tulnud ja warra hommiko olli turro
wõderid innimesi murdus täis; wihma saddas
jälle kangeste ja Prantsused otasid ikka kaja
üksi lahti tehtawad. Agga kui jo walgeni
ollid odand, ja ilmas weel üksi lahti ei teh-
tud, loid nemmad ukfied sisse ja läksid hulga
kaupa majadesse. Sedda nähhes wärrises
waese Mejero praua südda rindus; ta arwas
nüid ärra, et ta mees kül kinni wõetud, ärra-
tuntud ja mahhalastud on, ja ei wõinud tem-
ma ka muud mõttelda; ta käis jo leina ridis
ja kandis ühhe kõlli musta sidi rätikfo kaelas.
Weel olli rahha majas, agga ei wõinud se
ennam kuigi kaugele ullatada. Kõrraga tulli
üks hulk Prantsusid sisse, ja et kül kappid
ja kirstud lõhhotud näggid ja et rifujad siin
jo omma wõlli järrele mülland, jookfied nem-
mad siiski kõik road läbbi ja nusutasid kui
jahhekõerad kõik nurki ja wõfied ärra mis
leidfid. Üks neist kurjateggijateft lükkas õppe-
taja ristselliti mahha, kiskus temma sapad ja
sukkad jallast ärra ja tõmmas neid omma

jälga; üks tõine tõmmas Mejero praua kõlli
rätikfo kaelast ja läks sellega omma teed.

Saksa kirrikomehhed pühkisid õnnetomaks
kirrikut; sinna läks üks hulk Prantsusid sisse
ja otfied seal omma wisi järrele kõik nurgad
läbbi. Sel kõrral, kui Mejero praua omma
warra kirriko pörranda alla ühte wanna hauda
panni, juhtus se willetsus, et üks pörranda
laud nattoke lõhki läks. Üks neist Praht-
sustest näggi selle üe prao ja püstis foerufe
pärast omma püffi odda sinna wahhele ja
märkas ärra, et se laud kergeste lahti tulli;
sinna tulli nüid weel tõifi jure, kiskufid weel
ennam laudi ülles ja said nüid täieste arru,
et innimesed hiljaego seal pörranda al káinud.
Mõnned läksid siis sisse ja leidfid sealt offata
warra, kulda ja hõbbekat, kõik mis Mejero
praua, õppetaja ja mõnned naabred sinna
ühtekokko ollid pännud. Efs se polnud üks
lust ja rõõm! Sure ahnufega ajasid nüid need,
kes al ollid, ommad taskud ja sapad kulda ja
hõbbekat täis, leidfid sealt ka palju illufaid
ja sõji ridid ja ollid nüid kõrraga rikkad meh-
hed; agga tõised, kes peale neid kirrikus
ollid, tahtfid seft sureft leidisest ka ossa sada
ja kui leidjad ei tahtnud anda, tulli suur jag-
gelemine ja riidlemine nende wahhele; tõised
tahtfid wäggise wõtta, need pannid wasto ja
ütlesid: Sedda olleme meie leidnud, se on
meie jaggo. Mis jut se on! kiskendas üks,
meie olleme kõik ossafajad, mikspärast peab
üks ni palju sama ja tõine ühtigi, on se õigus?

Tahtjad kiskusid need rikkad warraleldjad mahha ja nüid wõttis nende ümber iggaüks ja nenda, et neile ühtigi ennam ei jänud. Nende süddamed said kūrja wiha täis, nemmad karjusid hirmsaste, et neid risutakse, ja kui kegi sest ei holind, tõmmasid nemmad mõdegad paljaks ja raijusid kui hüllud ennese ümber. Need kes werrised hobid said, raijusid ka ommast kōhhas, ja kiriko sees, Õnnistegija pūhha altari ees, kus ristilinnimestele õppetakse, et ühte tõdist kui wēnnad peawad armastama, olli nüid ahnuse tapmine ja sõdda lahti.

Üks neist hauarööwlistest sai ommetige tēwe nahhaga kirrikust wālja joosta, agga et temma sabastel sured haugud sees ollid, weersid hōbbe ja kuldrahhad nende haukude lābbi ulitsa peäle ja need kes sedda nāggid, noppisid neid ülles ja pūstisid omma tasku. Olleks se kaotaja sellegi osfaga ärratōttand, mis tal weel järrele jäi, siis olleks ta ifka weel rikkas kül olnud; agga temma ahnus ei sowind tõistele ühtigi, temma tahtis omma wāljapuddenend rahha jälle kätte sada ja lōi neid, kes rahha ülleswōstisid. Üks neist lōi tedda jallust mahha, tõmmas temma sapa jallast ja suur hulk kuld ja hōbbe-rahha wēris ulitsa peäle. Nüid kargas tõisi iggalt poolt sinna ümber, kui kārblaesi pima kausi ümber, ja se olli mees, kes middagit sai; agga sest sündis jälle suur ja werrine riid. Rahha tahtis iggaüks sada ja tõmmasid sellepārrast ka tõise sapa temma jallast; nüid lāks kārriin foggoni sureks. Se kedda

risuti, tõmmas mõdega ja lōi ühhele, kes weel suggugi polnud sanud, sellega mõda silmi; se tõmmas ommast kōhhas mõdega ja raijus kuhhu ehk kēllesse juhtus, sest temma filmad ollid werrised, ja ei wōlnud sellepārrast arru pidada; sest tulli se siis, et seäl jälle werrewalamine ja tapmine olli. Turro olli Prantsusid täis ja kiska suur, agga diget seādust ei olnud kussagil. Sinna tulli ka peäliskuid kōkko, sedda rahwast laijale ajama; agga neid ei pandud mikski. Kus on meie kōrtred? kistsendasid nemmad, kus same süla? Agga sülaandjaid ei olnud. Nemmad mõtlesid, et linna-rahwas toido ja sure rōmoga nende wasto tullewad, sest sedda olli Bonapart neile luband; agga sedda ei tehtud ja ei sanud nemmad middagit muul wiisil, kui agga wāekaua. Peäle sedda ei wōlnud se, mis ees olli, ka kuigi pitkale ullatada, sest et kanna munnagi linna peäle ei tulnud. Need õnnetomad, kes eest ärrapōggeneda ei sanud, said tunda, mis waew ja willetsus on. — Kui se hulk rahwast wimaks laijale lāks, leiti nelli meest surnud maas, kes selle kiskumise ja risumisega hukka ollid sanud. Kirrikus, kus māsamine ja raijumine diete kange ja werrine olli, leiti seitse meest tappetud; agga süiallune polnud kegi, kōik ollid diged.

Se waene ja wagga kiriko õppetaja olli jo pea puupaljaks risutud; ei olnud temmal ennam ühtigi anda, agga tahtjaid tulli allati sisse, ja et ühtigi sada egga wōtta ei olnud,

wandusid ja lüid nemmad tedda. In põlles, ja ka turro peät põllesid tõisel päewal nelli maja; tuul ajas tulle kirrifo ja ka õppetaja maja peäle ja kōif tōad ollid jo pallawat ja kib. bedat suitsu tōis, kui weel üks saksawāe pool. pealik seitsme joobnud soldatiga sisse tulli. Temma esimine sōnna olli: Wina wālja! — Minnul ei olle ennam weetilka majas, weel wāhhem wina, ütles õppetaja. — Wassetad, karjus pealik, hakkas temma rindu kinni, rap. putas tedda ja ütles hirmsa heālega: Ma lōen so mahha kui kōssi poja, kui weel wasto panned! — Selle peäle tulli Mejero praua sinna wahhele, temma ei wōinud kōnnatada, et se wagga mees ni wāgga pididi waewatud sama ja ütles: Auus pealik! Minna pallun teid allandlikult, hallastage selle hea kirrifo hārta peäle; temma on mülle ni paljo head teinud, on mind ulisfalt omma jure wōtnud; laske tedda lahti, temmal ei olle ennam üh. tigi anda. Oh! karjus se kurri innimene, on se üks pap! Temma on omma jutluste sees mele kunniga wasto rākind ja selle lābbi sedda rahwast siin hūlluks teinud, ja neile nōu andnud linnast ārrapōggeneda; temma peab wāefohto ālla antud ja mahhalastud sama, kui üks hul koer. Mehhed, wōtke tedda! kar. jus temma omma soldatite wasto, ja need kaarnad ollid kōhhe walmis, tedda ārrawimas. Kui Mejero praua sedda nāggi, hakkas ta halledaste nuttes pealikō pōlwede ūmber kinni ja ütles: Auus pealik! Minna pallun teid meie

õnnisteggija Jēfufe Kristuse nimmel, kui teil ristinnimese werri sūddames on, ārge huk. kate sedda wagga ellu ilmasūita ārra; jātke tedda rahhole, minna ei lasse teid lahti, ehk raijuge minno kōed otsast ārra. Waatke siin! ütles temma, ja tōmmas ūhhe wāifse kuld uri omma pōuest wālja, — waatke, mul ei olle muud ūhtigi ennam, kui se wāike qssi, selle eest omma lapsela leiba wōifsin sada, agga minna ānnan sedda hea melega teile, kui tedda lahti lassete. — Zo siis sia! kar. jus se armoto ja kurri ellajas kui tont, tōm. mas uri praua kōest ārra ja lāks omma mees. tega omma teed.

Selle aja sees, kui se sūndis, nusis üks neist soldatitest kōif nurgad lābbi, ja leidis ūhhe kōhtas ahjo wahhel ūhhe wāifse pottikese, kus sees üks tūkkike leiba lapsela wee sees lōotud ja üks wāike hōbbe lysfikas sees olli. Za tōmmas selle potti kätte, panni ninna ālla ja nusutas, mis seāl sees olli, watas pilka. mise naeroga kōrra ūmber, jōi sedda, mis pōttis olli, ārra, ja wiskas potti wasto ahju purruks, agga lysfika pūstis tasku. Za olli isgi ni joobnud, et kaugemale ei jōudnud minna, istus sinnasāmmāse nurka mahha ja jōi sinna maggama, ja waene praua wōttis lysfika temma taskust jälle ārra.

Tulli wōttis ifka ennam wōimust, õppetaja maja hakkas ka jo pōllema; innimesi olli kōl. tes peält waatsid, agga kustutajaid ei olnud

ühategi. Öppetaja läks nüid omma wäike perrega ommast majast ärra ja jättis tedda tullemele wällale. Selle maja jures olli üks wäike rohhoaed ja selle sees üks wäike lüsthone, ilma ahjota ja külm; sinna läks temma nendega essiotfast. Waene Mejero praua näggi kül, et temma omma wäetima lapsaga sia ennam ei wöinud jäeda, agga kuhhu nüid piddi minnema, ehk selle holeks ennast andma, sedda ei teadnud temma. Kui sellepärast nenda sures murre olli, läks parrajate üks Saksa-maa pealik möda; temma läks omma lapsaga selle wasto, teggi ennese julgeks ja ütles: Auus pealik, minna pallun teid Zummala pärast, wötkte mind selle waese lapsaga omma hole ja warjo-alla! Minna ollen Ria linnast sia tulnud; minno mees kaddus selfämmal dhtul ärra, kui linna tullime, ja arwan et Prantsused tedda ärratapnud on. — Se wöib kül ölla, wastas pealik, nüid on sdaaeg, kes nüid ühhe innimese ellust paljo luggu peab. — Minna ollen siin ni waeseks tehtud, et mul ennam suutäit leiba ei olle; köif minno rahhawarra ja asjad wötsid Prantsused ärra; se laps ja üks wäike hobbse lüskas on köif, mis mul weel järrele jänud. Ma pallun teid allandlikult, hallastage minno peäle, laske mind mitte soldatite kätte sada, nemmad tapwad mind ärra; wötkte mind omma jure! Minna tahhan teile toitu tehha, tahhan teile mis tarwis, pesta, ömmelda ja nöluda ja ülle-ülse köif tehha, mis agga wöin, ja nyttis

sedda töttes issi kibbedaste. — Pealik watas tedda külli silmega peast jalloni ärra ja et noor ja priske näoga praua olli, ütles wimaks: Tulge siis ärra!

Mejero praua jättis nüid sedda önnetomat ja wagga öppetajat Zummalaga ja ellas wiis nädalat selle hea pealiko jures ilma kartuseta; agga se pölli sai ka ötsa. Meie teame jo, mil wiisil Prantsuse wäggi Moskwest wälja läks ja kui paljo kúrja temma weel enne teggi. Ka se pealik, kes Mejero praua omma warjo alla wöttis, läks omma wallinaga ärra ja jättis omma tännise hea selfsilisele ühhe leiwa ja ühhe hea tükki kedetud lihha. Meist tugge-waist kontidest olli tunda, et se hobbse lihha olli; agga lihha olli hea ja maggus ja parremat ei olnud kusagilt sada. Nüid jäi se waene praua jälle üksi; mis piddi temma selle sure tühja ja kolleda maja sees teggema? Ömmetige ei julgend temma sel päewal weel majast ärraminna, waid jäi selle päewa ja järgmise öe sinna paigale. Siiski maggada omma uhke öllekou peäl ei wöinud temma; üks rot wöi kas kollistas ees toas ja et se kollin sures kõrges ja tühjas toas sündis, olli ta temma kõrwa ees ni suur, et muud ei wöinud möttelda, kui et mõrtsokad piddid ollema, kes tedda ötsisid; ta wärrises ja pallus Zummalat, et laps mitte nutma ei hakkaks. Wimaks waikis kollin ja temma uinus maggama; agga hynni olli rahhoto, hirmsad hunnenäggemised hirmutasid ja waewasid tedda. Temma näggi

hunnese, et üks suur paks must mees palja mädagaga tedda tagga ajas; temma jooksis ühhe kõrge ja laiia müüri peäle üles, temma taggaajaja temma järrele; temma jooksis ikka möda müüri eddasi, agga müür läks wimati kirtsaks ja hakkas ühheest laggunema ja temma olli jo mahhakukkumas, hakkas selle hirmo pärrast ni walguste karjuma, et üles ärkas. Rõik olli pilkane pimme ja kolle temma ees ja temma hirmohiggist ni märg, kui olleks ta weest wälja tulnud; laps hakkas nutma, ja olli se temmal nüid se tõine waewaline õe Moskwa linnas. Se olli küll pilkane pimme, agga mürrin ja karrin ulitsate peäl suur; temma otas walget, agga walge olli weel kaugel ja se teggi tedda koggoni arraks; temma kartis sedda pimmedat õed, ja õe ei tahtnud siiski lõppeda. Wimaks hakkas koitu teggema, temma südda läks nüid suggu julgema, tõusis üles ja läks hakka ette; ulitsad ollid jälle innimesi täis ja kui näggi, et need Wennelaesed ollid, läks temma südda röömsaks, et se hädda ja willetsuseaeg üksford lõp nud olli. Temma olli, nenda kuida kõik, waefeks ja paljaks tehtud, agga kõik ollid siiski omma waesuse sees röömsad, et agga selle hirmsa willetsuse alt peäsid. Iggaalt poolt nähti tutawaid, sõbru ja suggulaesi röömsa ja kurwa näoga kokko tullewad. Mejero praua olli ikka weel ommas majas, sest se peälif kinkis, kui arraläks, selle maja temmale; agga se maja olli ni kolle ja wastane temma me-

lest, et jo ämmogi temma seest olleks ärraläinud, kui temma laps mitte ni maggufaste polleks magganud. Ta istus lapse kõrwa mahha ja ütles issienneses: „Sinna ilma, süita loom! Sinna ei tea sest ühtigi, mis willetsust ja wäewa sinno waesed wannemad, on tundnud ja kánnatand! Sinna ei tünne, murret egga kurwastust, sellepärrast maggad, sa ni rahholist hund.“ Tõstis sedda üttele des silmad wasto toalagge üles ja pallus: „Taewane Jäsa! kes sa meie ellopäiwe ja ollemise üle walwad ja wallitsed, hoia ja kaitse sedda wagga löma; olle issi temma juhhataja siin elloilmas; ärra lasse tedda, nisugguse kurja kiusatuse sisse sada, kui nüid, ni mitto tuhhat innimest said. Olle ikka omma, ma õnnistustega temma jures, ja lasse tedda, waggaks ja heaks innimeseks üleskaswada.“ — Selle peäle pühkis ta ommad pisarad rätikoga silmist ja watas lapse peäle; laps löi silmakefed lahti, naeris ni rõõmsaste ja lahkeste emma peäle ja sirutas käekesed emma wasto üles. Se olli tännonaer! Rõssi emma süddant, küll se sedda ärratünneb ja sülle ärraselletab! — Ta wõttis lapse üles, waotas tedda emmaarmoga omma rinda wasto ja andis temmale suud; temma südda olli rõmu täis ja ei mõttelnudki ennam omma õnnetuse peäle; temma laps olli jo hinges ja temma ees ja naeris ni lahke ja rõõmsa naeroga temma wasto. Rüllap mitmed sedda waest prauat laida wad ja temmale wägga süiks andwad, et ni

kaua ühhe wõera mehhe jures ja temma seltis ellas; agga need ep olle ialgi issi emmad olnud, egga tünne emma süddant. Üks hea ja murrelik emma teeb päljogi omma lapse pärrast. Tullea mäle, kuida ennemuiste faks emma künninga Salomoni ette tullid ja tedda pallusid neile digust mõista. Need faks noort emma ellasid pühhas Jerusalemma linnas ühes ja maggasid omma lastega ühhes kodus. Üks neist emmadest maggas omma lapse ärra ja nüid pärrisid mõllemad sedda ellusat last, agga kumbki ei tahtnud tedda tõisele anda. Sellepärast mõdistis künningas nenda: Teie juttust mõistan minna ärra, ütles künningas, et se lapsoke teie mõllemate on; minna lasen tedda keskelt lõhki raijuda, siis sate mõllemad omma jao. Sedda hirmust otsust kuuldes, kofkus üks neist emmadest ni wägga ärra, et näust walgeks läks kui furno linna, watas halledaste lapse peäle ja ütles: Suur armoline künningas, nüid tünnen minna, et se minno laps ei olle! Ja künningas andis selle lapse omma dige emmale. Agga kummas olli nüid se dige emma? —

Minne mätsa hundi jure ja wata, kas temma omma poegi ärra ei tünne, kas ta neid ei hoia! — Mejero praua wõttis nüid rahholise süddamega omma lapse ühhe kae peäle, ja omma leiwa ja lihharättiko tõise kænlo älla ja läks omma endist heateggijat, sedda õnnetomat õppetajat ülles otsima. Temma läks otsekofhe turro peäle; agga kui sia sai,

ei tahtnud ta sedda kofhta ennam tunda; üks suur jaggo neist uhke ja suurte majadest olli ärrapõllend ja ärralautud; kirrif olli ka ärrapõllend ja kirrifko õppetaja aja plangid ollid mahhakistud ja plangi lauad ärratallatud. Siin aedas ühhe põllend pälgi peäl, leidis ta tedda omma haige praua ja lastega sures hingefurwastuses istuwad; temma tulli liggimale, terretas neid ja nüid rakisid ühhe tõisele omma hädda ülles ja kuida kellegi kassi selle ranga willetsuse sees káinud, ja kui Mejero praua näggi, et neil nalg olli, teggi ta kofhe omma leiwa ja lihharättiko lahti ja jaggas omma waesust nendega. — Kas polle kegi mind otsind? küsis Mejero praua. — Ei polle kuulda olnud, wastas õppetaja. Mejero praua hakkas kibbedaste nutma ja ütles: Minno waene mees, kus peaks temma nüid kül ollema? Kas ta peaks weel hinges ollema, wõi on Prantsused tedda ärratapnud? ja hakkas jälle kibbedaste nutma. Ja watas kõrre ümber ja näggi ühhe Wenne tallopoja, pitka punnase habbemega ja walge leiwakot älla peäl, ajast tullewad, kust jo tee läbbi tallatud olli. Se innimene tulli liggimale, panni omma kotti mahha ja watas emal nende peäle. Temma puhkas ja kõrraga hüidis üks tuttaw heäl: Leenken! Oh minno Summal, se on minno Mejero heäl! Ja se olli ka temma heäl; nemmad tõttasid tõine tõise wasto ja langsid ühhe kõrraga tõine tõise kaela ümber. Mis wõis leian minna sind

jälle, minno armas Mejero! Dige priske ja terwe, minno källis leenken, ja minna tannan omma taewa Isat, et minna sind ja meie last ka jälle terwisega leian. Zah, armas Mejero, terwed olleme kül, agga waesed, dige waesed; se laps ja se wäike lussikas, mis ma rõõwli taskust weel kätte sain, on kōik meie warra; muud kōik on Prantsused ärrawōtnud. Wōtko peäle, armas leenken, se on ilmlis warra, se tulleb ja lähhāb, agga et nemmad sind ja mind ei olle ärrawōtnud, Nēlle eest ei jõua meie Zummalat kül tannada.

Agga ütles mülle Mejero, küssis praua, kus sa selle aja olled olnud? Oh, armas naene, kui paljo ollen minna ennast waewand ja kur. wastand sinno pärrast ja rākis siis: Kui minna sind turro peäle jātšin ja korterit otsima läksin, läks minno meel ni arraks, otsekui olleks minno südda sedda ette ärratunnud, et minna sind ennam nähha ei sa; ma watafin ühte puhko taggasi, kas tōld weel piddi paistma ja tahtšin jo taggasi tulla, kui parrajate, olli se nüid meie õnnetuseks wōi õnneks, ühhe innimesega kokko sain ja küssisin, kas mülle ehk wahhest kortert wōiks juhhatada. Temma ütles: siinsammas pōikulisas on ühhes majas kaks kortert, seäl wōite sada, kümme tahhate; agga temma ei teādnud weel issigi, et Prantsused jo linnas ollid. Meie pōõrsime siis ümber nurga. Mi pea kui tōises ulitsas ollime, tullid kahheksa meest meie wasto ja üks lōi mülle püssirauaga pāhhā; agga ei sanud ta

minno pealagge sisse lūia, sest et mul kindad ja rāttis mütši sees ollid; ommetige pōrrotas ta minno pea nenda ärra, et uimaseks mahha kukkusin. Kui jälle märkama hakkasin, tundsin et mul kylm olli ja leidsin, et minno mantel, kuub, uur taskust ja rahha ärrawōetud olli, ajasin ülles ja jooksin pitki pimmedat ulitsat eddasi; agga ei teādnud issigi kuhhu jooksin ja sain seddawisi linnast wālja ja Wenne tallopoegade hulka. Neid olli kaks, kümmed meest, mõnnel ollid püssid, mõnnel wikkatid ja mõnnel jāmmedad nuijad kās. Se on Prantsus! ütles üks. Ei olle! wastasin minna, ni hāsti kui mõistšin, — agga Prantsused on mind risund, ja nüid piddin ma neile kōik rākima, kuidas luggu minnoga olnud. Nemmad said Prantsuste üle wāgga kurjaks, sõimasid neid ja ütlesid: lin on Prantsus tās, nemmad nylgewad iggaüht, kedda kätte sawad. Kuhhu sa siis nüid lähhād? küsis üks neist. Sedda ei tea ma kōgoni, wastasin minna. Kui sa tahhad hinge jāeda, siis jae agga meie hulka, ütles üks neist hea innimestest, ja kui nüid pallusin, mind ennaste hulka wōtta, tōmmas üks omma kasuka seljast ja ütles: Meie hulkas ei pea sa kylmetama; säh! panne sedda selga, siddus mülle omma rāttiko ümber pea ja nüid lāksime meie kaks pennikoormat maad, kus ühte illusāsse sõja kōrtsi demajale jāime. Seäl keetsid nemmad kallaleent ja se maitses minno tūhha kōhale kui himmoroog. Selle peäle heitsid nem-

mad hõlgede peäle maggama, minna heitsin ka mahha, agga ei tulnud mul hund silmi, waid nysin kõige selle õe; ma naggin agga ikka sind omma wäetima lapsaga sure hädä sees, ja ei wõinud aidata. Se olli pimme, ja se olli otse minno mele järrele, minna wõisin nüid keelmata omma Zummala ette põlwili mahha heita; temma üksi naggi ja kulis mind, kui sinno eest pallusin ja juhhatas meid jälle kofko. — Wennelaesed maggawad wägga pisut; lühhikese aja parrast tõusid nemmad ülles, pannid hobbosed wankrete ette, löid risti rinna ette ja läksime jälle teele. Minna istusin soja kassuka sees omma hoidja kõrwas ja ta küsis minno käest: Kas sinna mitte ristiinni mene ei olle, et sinna uut päewa Zummala nimmel ei alga? Need sõnnad käisid kui tulin raud minno süddamest läbbi, ja ei teadnud ma kohhe, mis temmale selle peäle pididin wastama; wimaks wastasin temmale, et minna kül ristiinnimene ollen, agga et meie uskus sedda pruki ei olle. Olgo sul usku wõi ollemata, siis pead sinna ikka sellele tannu andma, kes sülle middagit annab, ütles se mõistlik innimene. Minna tean, ütles temma weel, et, kui koju same, sinna mind tannad, et sülle kassuka andsin, ja Zummal lastis sind innimeseks sada ja andis sülle ni palju kassukid, kui sul tarwis olli, ja sinna ei pea temmast ühtigi luggu. — Meie peame kõik ommast heldest lojast palju luggu, wastasin minna, agga meie teame ka, et temma wäljast

piddiste teggude peäle ei wata, kas meie temma ees kummardame ehk risti ette heidame ehk mitte, waid temma watab meie süddamesse ja tünneb meie mõtted. — Sedda ollen minna ennegi jo kuulnud, ütles temma, se on teie libbe keel; teie oskate kõik targaste räkida, agga kas ellate ka selle järrele? Kas olleksid sinna ennast sel õel kül Zummala pole pöörnud, kui sul wiimne hädä käes polleks olnud? Minna walwasin sind, minna arwasin sind ühhe pettise ollewad ja et minno kassukaga omma teed lähhäd; agga kui märkas, et sa õhtasid ja tassase heälega räkisid, ja ma tean, sa nysid, — siis mõtlesin minna: temma pallub Zummalat, se on üks dige innimene, ja uinusin maggama. Agga kui sul ühtigi wäewa ei olle, kui sa hommikul terve ja priske hunnest ülles ärkad, kas sa siis ka Zummalale selle eest tannu annad? Kas sa siis ka taewa Issa nimmel omma naest, lapsi ja sedda uut hommikut õnnistad? Sedda teie targad innimesed ei re, iggaüks teie seast on agga sureline. Meile nisuggusid äsju ei õpetata, meile õeldakse agga: Kelle leiba sa sööd, selle orjust pead sa orjama; meie söme Zummala leiba ja nenda on siis ka essimene ja wiimne auu temmale.

Seddawisi räkides jõudis hommiko ja walge kätte ja meie sõit läks karmeste eddasi. Wennelaeste sõit on kui linno lendamine, selle parrast jättab ta issiennese sõmata, agga hobone peab omma õigust sama. Ruuskim-

mend nelli wërsta maad olli aegfaste ärrasdi, detud ja jõudfime enne dhtut ühte süre rik-
kässe küllasse. Perremees piddas omma dues
finni, läks tüppa ja risti olli jälle esimene
temma rinna peäl; pärrast sedda terretas
omma naest ja lapsi ja ütles omma majalis-
tele: Minna toon teile ühhe wõera majasse,
hoidke tedda kui omma wenda ja näitas minno
peäle; Jummal on tedda meile saatnud. Wen-
nelaesed on wägga helde süddamega, selle-
pärrast tahtis mind üks omma, tõine omma
jure sada. Sinna olled meie kõikide, ni kaua
kui sa meie jures olled, ütlesid nemmad, ja
et mul kõigist pudus olli, andis mülle üks
küe, tõine sargi, kolmas suffad ja nenda kõik,
mis mul tarwis olli. Tõisel, kolmandamal
päewal sai mõisawallitseja minnust kuulda ja,
et minna Saksa mees ollen, lastis mind om-
ma jure tulla ja küsis, kas mul päässi on.
Minna wastasin: Mul ei olle ühtigi, Prant-
sused ei jätnud mülle muud kui palja ihho
ja hinge. Temma emmand olli ka Saksa
innimene ja ellasid priiskeste; neil olli üks
kõllis klawwer toas, agga ei oskand neist kegi
sedda mängida; minna küsisin lubba tedda
katsuda. Mülle öeldi: Kui oskate siis män-
gige, pandi iste klawweri ette, minna isrusin
mahha ja hakkasin mängima; kõik kulatasid
rõmoga, kiitsid minno mängi ja pallusid mind
omma jure jäeda. Minna wastasin: kui minno
perremees, kes mind omma jure ja omma hõle
alla on wõtnud, selle wasto ei olle, jäen minna

hea melega teie jure. Tedda lasti siis küs-
sida, kas lubbab mind mõisawallitseja jure
jäeda, ja et temma selle auuga, mis temmale
selle läbbi tehti, et temmalt lubba küsiti,
wägga rahhul olli, jäin ma mõisa. Kolman-
damal päewal tulli ta mind watama ja
küsis: Kas minna ka omma üe perremees-
hega rahhul ollen? Ja kui temmale ütlesin,
et mul ühtigi wigga ei olle, andis ta mülle
kaks penikest lõugendist kätterättikut, üteldes:
Sedda sadab teile minno perrenaene, ja ütles
weel, et neile eila kahheksakümmed meest
Prantsuse sõawangisid küllasse todud ja et
neil nüüd iggas perres üks mees on, selle
järele peawad watama.

Minna ellasin nüüd illusa soja toades, hea
innimeste hulkas, sain heaste süla ja jua ja
ei pudund minnul muud kui agga sinna, minno
armas naene ja meie laps, egga uinund minna
dhtul enne maggama, enne kui teie mõllemate
eest Jummalat sain pallund ja teid, minno
armsad, temma, meie taewa Jesa hõle alla
ännud.

Kahhe nädala pärrast läksin minna kül-
lasse neid wangisid watama ja näggin seal,
et neid koggoni kui wangisid ei petud; nem-
mad käisid keelmata ühhe tõise jures ja teg-
gid, mis kegi oskas: mõnned punnused nisko
hõllefõrdest kühbarid, tõised teggid kasse toh-
hust kõiksuggusid illusid asju, mõnned jälle rät-
seppa ehk kingseppa tõed, ja said selle eest

rahha. Leiba ja leiwa kõrwest ännab Wenne tallopoeg hea melega, sest et temmal selle polest pudust ei olle.

Meie ei tünne Wennelaesi, meie rägime neist nenda, kuida melle neist etterägitaſe, et nemmad hirmsad, harrimata ja tored innimesed on; agga minne ella nende hulkas, siis saad sa neid tundma ja leiad, et nemmad üks head ſelſi rahwas on; tuggewad ja rämmokad mehhed, kes wäewa ei karda, hädda, küla, pallawat, nälga ja jannu rahholikult kanna-tawad ja ikka laulwad. On temma südda kurw, siis laulab ta halledat luggu, on ta rõmus, laulab ta rõmo luggu; iggal laulul on temmal issi wiis ja kõik temma wiſid on ni mõnnusad, et iggaüks neid hea melega kuleb. On ta tee peäl, ja olgo õe pinmedam kui pimme, sa kuled tedda kaugele, temma laulab. Sõas on ta julge ja wõlli waenlaese wasto, ni kaua kui waenlaene källale kippub; agga kui waenlaene wõimato ja ennam kúrja ei wõi tehha, siis on Wennelaene temmal kõhhe kui wend wõnnaks. Kúrja temma kúrjaga ei tawu, agga te temmale head, sedda peab temma ello otsani mēles. Omma usku peab temma kindlaste, armastab omma Reisert ja lähháb omma issamaa eest pōikamata surma wasto.

Misuguste innimeste hulkas ellasin minna wiis nāddalat ja õppetasin selle aja sees mõisa wõllitseja emmanda mõnne kergema māngi-

tūſſi klawweri peäl māngima; selle eest sain minna sadda rubla rahha ja selle kotti tāie leiba ja leiwakõrwest. — Muid ollen ma sülle kõik rákind, armas naene, kuida minnoga luggu olnud, ütse nuid ka mülle, kuida Zummal sind selle aja sees aitnud. Prawa náitas omma õnnetoma heateggija, selle wagga õppetaja peäle ja rákis kõik nenda, kuida sedda jo teame. Mejero tānnas sedda head õppetajat selle armo ja hea eest, mis ta temma prauale teinud, jaggas temmale omma piskusest warandusest, ni paljo kui wõis ja ullatas ja jái Moskwa linna ellama. Mõnne päewa párrast otsis se mõisawõllitseja Mejero ülles, juhhatas temmale ühhe hea koolmeistre kōhha rikka rahwa laste jure, kus ta tuhhat rubla aasta peäle palka ja prauaga pri kortre ja üllespidamise sai.

Linna ulitsad ollid nuid jälle innimesi tās, agga need ollid meie head Wennelaesed; kõik kōhhad hakkasid jälle ellama, iggas kōhtas olli suur priggin ja praggin, seäl harriti, wēti ja ehhitati. Suresuggu ja rikkad rahwas pühkisid ſilmi sedda kúrja tõed nāhhes, mis Prantsused neile ollid teinud ja ütlesid, et nemmad wiſt selle nuhtluse wāert olnud, mis Zummal nende peäle lastnud tulla ja hakkasid kōhhe jälle ehhitama, ja seisab nuid Moskwa linna jälle uus ja illus ja weel uškem ku enne; kõik waewad ja willetsused on unnustud ja ei olle kussagil wermet nāhha, et Prantsuse wõõled temma sees olnud.

Meie teame jo, et Prantsused Moskwaft wälja läksid, ja sündis se kuendamal Oktobri ehk Noja kuu päewal; agga kuidas olli nende wäljaminnik? Se olli hirmus ja kolleto ja peäle sedda, kui nemmad jo peäle kuusküm-mend tuhhat meest ollid kätand. Bonapart tulli saea wiekümne tuhhande mehhega Mosk-wa linna älla ja andis omma armsama wäe wallinatele, kes temma kõige ustawamad ihho- ja elohoidjad ollid, kõige esite lubba linna risuda; ja need risusid ja põlletasid nelli päewa ja nelli öed, ja neid ei olnud pissut, neid olli kaksiküm-mend wiis tuhhat meest. Kõik wõtsid sure ahnusega ja ni palju kui iggaüks ärrawia wõis, sest et siis weel kül wõtta olli. Nende jär-rele tulli tõine ja kolmas selts, need said wä-hem; sedda mõda tulli neljas, wies ja kuues selts, need ei sanud ossafski ja otsisid sellepärast sur-nohauad läbbi, tapsid ja hukkasid innimesi, ja neid olli surem hulk; nemmad ollid kui pörge wiha ja kurja waimo kurgust täis. Sellepärast läksid nemmad siis, omma kulust kunningast wandudes ja kirrodes, kes neid ni kawalal wiisil nende suggu wõssa jurest ni kaugele male olli petnud, linnast wälja; nem-mad ollid tühjad, ollid paljad, ei sanud mõna egga monarahha. Bonapart olli ennast jo ni õnneks fullutand, et temmal enneselgi ennam ühtigi ei olnud ja kippus sellepärast ni ahneste Moskwa linna, kus ta meie rigile maksud tahtis peäle panna ja meid kui sibbulid ko-rida, et isgi ja omma orjadele kül piddi sama.

Agga temma ei leidnud Moskwas muud kui tühjad majad ja külmad müürid, ja ei sanud issiennesele ei pibo täit tubbakastki.

Bonapart tahtis nüid omma sure wäe lõuna pole Wenne maa sisse wia, kus kõiksuggust Gum-mala õnnistust leida olli; agga seal olli meie suur ja tark wäewallitseja wõrst Rutu-sow jo temma ees ja wasto, ja teggi omma wärske ja tuggewa wäega temmale ni kange tuld ja suitsu wasto silmi, et Bonapardi südda sest kange pallawast lõhki tahtis minna. Peäle kaks tuhhat meest lödi mahha, tõist kaks tuh-hat wõeti wangi, ja kaksiküm-mend kuus suurt-tükki jäid Wennelaeste kätte. Nüid läksid Bonapardi silmad kõrraga lahti, ta näggi omma õnnetust ja hirmust hukkatust silma ees, ja ei wõinud eest pöggeneda. Et temma rah-wast tuhhandete kaupa õtsa sai, se ei ligutand temma külma ja kiwist süddant; agga temma auu olli omma haua äre peäl, temma hääbi kaswas ülle temma pea ja rõhkus tedda kui kõige suremat kurjateggijat omma älla mahha. Regi temma rahwast ei auustand egga uskund tedda ennam, iggaüks tundis tedda jo nüid kui kõige kurjemat ja kawalamat pettist. Kui Moskwaft wälja läks, ütles ta omma sure ja uhke wisi järrele omma wäele: Nüid wiin ma teid ühhe õnnistud Wenne maa jao sisse, kus kõik küllad on, kus kellegil ei pea pudust ollema, ja kui neid rammetomaid Wennelaesti wasto leian, neid lõen ma purruks ja pör-muks mahha. Agga temma ei wõinud ked-

dagit nende õnnistud made sisse; leidis neid rämmetomaid Wennelaesi omma wasto ja ei lönud neid osfakski purruks ja põrmuks mahha. Temma wastane, meie suur Kutúšow, murdis temma rämmo ja suruse ja gndis temmale, kus tedda agga kätte sai, kibbedat wallu. Se waewas temma hinge õed ja päewad ja koris temma õhhokest lihha temma abbra lude peält, ja teggi tedda ni penikeseks kui üksi poja; ja et kül ni penike olli, ei leidnud temma süiski selle sure maa peäl, mis jo temma wallitsuse ja ikke al olli, wähhematki warjo paigakest, kuhhu omma sure hääbi eest olleks wõinud puggeda.

Waene Bonapardike! Eks sa olle nüid kimpus! Agga mis otsisid ja sinna, kuhhu sind ei kutsutud ja kus sa üllelia ollid? Sa ollid jo kül suur ja kõrge, agga sa tahtsid ka laijaks minna ja tullid sedda Wenne maalt otsima, mis sinno tarwis lodud ei olle. Meil on jo faks suurt ja armast wallitsejat, — ühhe pärralt on meie ello, ja tõise pärralt, kes seäl kõrges ülle tähtede ellab, on meie hing; sellepärrast meie folmat ei tahha.

Bonapardi hädada olli otsata suur; Wenne tullised suredükfid ja püsid pörrotasid tedda sellesamma tee peäle taggasi, kus Moskwasse tülles omma sure wäega kõik olli tühjaks teinud, kõik wäljad mahhaneitnud ja ärratálland, ja ellomajad ärraläutand ja ärrapõlletand olli, — Smolenski linna pörrotati tedda taggasi,

kus se esimine sõddimine ja werrewallamine olli ja kus ta nendasämmoti kõik laggedaks teggi ja tuhhas põlletas, kuida sedda jo eest otsast teame, ja miskaga temma meid tahtis hirmotada, et ei peaks kegi julgema temma wasto panna, ja et, kes ka julgeb, omma otsa leiab. Agga Wennaene ei kartnud temma ähwardamist ja hirmotamist; temmal on ka rüskikad kätte otsas, ka rauda wastotagguda; temmal on ka jõudu ja rämmu rauaga pealae peäle pörrotada. Smolenski linna, kus temmal wiljaaidad täidetud ollid, ja Moskwa wahhet on liggi nelli sadda wërsta, — arwako nüid iggaüks issi, mis pidno selle pitka tee peäl wõis olla, mis temmal liggi säea tuhhande mehhega, kellel ei lewa suutäit kuhhu püsta egga soja riet selga panna, ja peäle kahhekümne tuhhande hobbosega, kellele ei heina kõrt egga kaera terra ette anda ei olnud, olli ärrakäia. Nälga waewas siis ommast kõhast jo kül, agga süggisene aeg tõi weel kõisi waewajaid jure: porrisid ja pöjatomad teed, pitkad õhtud, pitkad pimmedad õed, külmad tuled, laggeda taewa al õed ja päewad olla ja ei kattust egga wärju kussagilt sada egga leida, kuhhu kurja ilma eest olleks wõinud warjole minna, ja peälegi tulli wihma allati üllewelt käela; — se olli nuhtlus, kibbe nuhtlus, mis omma ülleannetomate teggudega ollid tenind; se olli Zummal, kes nende kätte tasus. — Kes issi süggisefel ajal, kurja ilmaga pimmedal õel, tühja kõhho ja liggund rietega

teed käinud, küllap se teab kui hea se on. Agga ei olnud sest weel kü; peäle sedda kihutasid neid weel faksfummend wallinat käsakaid, kindral Platowi, ja faksfummend tuhhat meest muud wägge kindral Miloradowitsi kässo al, ni wägga tagga, et neil öed egga päewa rahhu ei olnud.

Nälg läks iggapäew suremaks ja hirmsamaks; Prantsused otsisid parremat ja pahhemat kät teed ommale ihhokattet ja köhhotäidet, agga kõiges kohtas ollid Wennetallopojad wasto ja löid neid mahha; nälg tappis iggapäew innimesi ja hobbofid säade kaupa. Waesed hobbofed, mis tee peäl langsid, ollid alles pool hinges, kui jo Prantsuse soldatid lihhatükkid nende reidest lõikasid; agga, kus küpsetada, ehk kus märja taewa al tuld sada? Werriste sudega immesid ja nährisid nälgatsed innimesed werrist ja torest hobbose lihha. — Seddawisi olli luggu nüüd meie waenlaese wäe seas, kelle seas kü neidki paljo olli, kelle taskud kulda ja hõbbedat täis ollid ja kes rõmoga kümme rubla ühhe naela leiwa eest olleksid ännud; agga kus kõrbes leiba wõtta olli? Hobbofed lõppesid ja kahhanesid nenda, et ennam ei olnud ranga risutud warra koorimate ja suretükide ette panna, et neid eddasi wia. Hädda olli, ühhe sõnnaga ütteldes, iggapiddi ni suur, et sedda sõnnadega ei jõua tähendada, ja läks päew päewalt ifka weel suremaks ja hirmsamaks.

Bonapardil ennesel polnud weel ühtigi wigga; temma istus kindlas töldas, kus kümme hoost ees ollid, olli ifka wäe ees, ja ei tahtnud sedda nähha egga kuulda, mis temma selja tagga sündis, ja kui temmale öeldi, kui sures häddas ja waewas temma rahwas on, ütles temma kurja melega: Need on sõnnad! ja ei olle parremat wäert. Need sõnnad ollid kü rasked ja kolledad; agga temmal olli ühhest polest õigus, sest et nisuggusid temma wäe seas wägga paljo olli, kes ei innimese nimegi wäert ei olnud.

Nisuggusel põllastamise wäert wisil jõudis Prantsuse wäggi kahhekümne töisel Oktobri kuu päewal, kahhe nädalise hulkumise peäle, Wäsmä linna älla, peäle faksfadda wërsta Moskwaft. Seäl olli jälle meie wäggi temma ees tedda wasto wõtmas, mäsamine olli jälle lahti ja temma wäggi sai jälle mõnni tuhhat meest waesemaks ja wõtsid ka Wennelaesed faksfummend suurttükki ärra; agga Wäsmä linna põlletasid ka need kurjateggijad läbbimines ärra. Sel ajal tulli se esimine kange külm ja töi Prantsuse wäele jälle uut hädda. Ilma muu toidota, aina üksi töre ja külmetand hobbose lihhaaga ellada, ilma soja ja tuggewa ridita, külmail õesil jea ja lumme peäl ilma assemeta al ja ilma kätteta peäl magada, — sedda kanda ja kannatada on ennam kui innimese kannatust ja tuggewust tarwis. Külm tõmmas neid kangeks ja iggal hommikul leiti neid hirmsa sinniste näggodega lõka

fokko listud, tee äres surnud, ja need kedda kylm õesi ei olnud ärrawõtnud, langsid päewa säeade kaupa jõuetomad ja wõimatomad mahha ja lõpsid ärra, ja sesamma luggu olli ka hoostega. Surnud innimesi ja hobbosid olli kõik se tee täis, kust Prantsuse wäggi läbbi läks; sest mis Wenne raud ja tulli ei tapnud, sedda tappis kylm ja nälga. Prantsused wiskasid nüüd hulga kaupa ommad püssid ja mõegad ärra, miskaga nemmad meid tapma ja wderast warra wõtma tullid, sest et ennam ei suutnud kylma rauda kanda; kõik seädus olli lõpnud ja ei holid ennam soldat peälkust, egga peälk soldatist; üks ei tahtnud ennam käskida, egga tõine sõnna kuulda, iggaühhel olli isienneesega teggemist kül, egga wõinud tõist kolmat tähelegi panna.

Et hädda iggapiddi Moskwas ni otsatomaks kaswis, olli Bonapardil ja temma wäe suurtel nüüd agga se murre, fuida ommad luud kõndid Wenne maa seest jälle terwelt wälja saaksid wia; sellepärast jäi siis kõik muu teggemine ja murresemine holetuse sisse. Nenda ei lastnud nemmad omma wäe hobbosidki raudada, ja need waesed nälgund ja nähridas raudas hobbosed ei sanud jeatand tee peäl ennam paigastki ärra; kus muido nelli hoost ühhe suretükki weuks ollid, seal ei suutnud tedda nüüd kümme egga kakskümmend ärraweddada. Meid waesid waewati hirmsaste, piitsad ja wemlad wemmeldi nende kõntide peäle karkki, ja et kül hõpa kui rahhet nende

waeste lomade peäle saddas, ei wõinud need seal liikuma ajada, kus wõimu sees ei olnud. Hooste wäe käest wõeti nüüd hobbosed ärra ja pandi suretükide ja koormate ette, agga neist ei olnud suremat kassu, kui et neid ettepani; need ollid nendasammoti wärsind ja wõimatomad kui worihobbosed ja lõpsid nendasammoti ärra, ja suredükid jäid hopis hoostega hulga kaupa mahha, nenda et, kui nende wäggi Smolenski linna jure sai, jo nellisadda suurtükki arrust kaddund ollid. Kui Prantsuse wäggi Moskwas wälja läks, olli tedda weel liggi sadda tuhhat meest püssi al, agga Smolenski linna jure ei tulnud neist ennam, kui agga kuuskümmend tuhhat meest; meie käskakad ja meie muu wäggi, nälga ja kylm hukkasid neid nende kahhe linna wahhel, selle nelja säea wersta peäl, liggi nellikümmend tuhhat meest, ja üht-aego langsid selle wahhe peäl wiistkümmend tuhhat hoost. Eks olnud se üks willetsus! Ja need, kes weel jalge peäl ollid, ollid ni õtsas ja lõppend, et tünd tünnile otasid et surm nende wäewa lõppetaks.

Smolenski linna jäi Prantsuse wäggi kaks päewa risuma ja mõllama paigale. Meed mona aidad, mis seal täidetud ollid, ei lönud kuigi kaua ette, waid ollid pari päewaga tuhaks tehtud, ja need ossaanded, mis seal rahwale anti, ei olnud siiski leib, waid agga mõnni peotäis jahhu ja seddagi ei sanud igga üks; sest kes jõudis küekümne tuhhande mehhele, kel iggaühhel tülline nälga olli, ni ruttu

jaggada, kui iggaühhe tahtmine ja tgrmitus suur ja pakkiline olli, ja sai agga se, kes tõr-
mis ja wäekaua wõttis. Rahwas käisid
hulgakaua möda ulitsaid omma jahhonattoke
mütsi sees; agga mis selle jahhonattokesega
nüid tehha? Kes piddi tedda leiwaks tegge-
ma, ehk kellel olli ni paljo aega odata ja kán-
natada, kui sest leiba saab? Mõnned ajasid
peotäie kaua kuiwi jahhu suhhu ja immesid
neid; teisid lõtasid omma jahhonattokesega müt-
side sees taignaks ja nelasid sedda torest tai-
nast omma sisse ja püüsid seddawisi omma
nälga tšllitada. Se olli õnnega kóus, kes
surnud hobbose küllest tükki lihha sai lõigata
ja sedda omma jahhodega keta. Seäl tulli
siis kõrraga üks Prantsuse pealik selle röömsa
sõnnomega ajades linna, et Pola maalt tuhhat
rámmusat hoost, faks sadda raswast hãrga,
nelli sadda koormat suhkarid ehk kuiwatud
leiba ja sadda koormat wina tuhhande mehhe
warjo ja hoidmise al tee peäl on ja weel tãnna
õhto linna jõudwad. Bonapardi ja kõige
nende hãddaliste süddamed láksid, neid sõnnu
kuuldes, ütlemata röömsaks ja otasid sedda
õnnistud tundi kui nãljatsed kaarna pojad
pessas emmat wãrste lihhaaga otawad. Agga
meie kãsafad ei maggand, nemmad walwasid
ja ni pea kui arru said, et ni rikkas woor
Prantsustele Smolenski linna minnemas on,
tullid nemmad lendus kui ellowõttjad linnud
iggalt poolt peäle, ajasid worihoidjad odda-
dega surnuks ja wõtsid kõik selle rikka wori

ãrra. Mõnned neist hoidjatest said árrapõg-
geneda ja wisid nüid need kolledad sõnnomed
Smolenski linna, et kãsafad peäle tullid,
hoidjaid mahhaldid ja kõik árrawõtsid. Se
sõnnom ajas Bonapardi kúrja wiha tãis, ta
wandus ja karjus hirmsaste ja kãstis omma
rahwast kõik kãsafid mahhalúja, egga ühhe-
legi ármu anda. Jah! ütlesid temma peáli-
tud, meie armoandmine on nüid möda, meie
polle kellelegi ármu andnud, egga polle ka
nüid issi armo wãert; meie rahwas ei lãhha
ennam kãsafate wãsto, nemmad kardawad
neid kui sürma.

Bonapart nãggi nüid awwalikult, et sedda
hãdda ja willetust, mis ta tãnnini iggale
pole ja igga maa sisse ilmasüita innimeste
peäle tõi, nüid Wennelaesed temma hãbbiks
ja temma ennese hukatusesks weriseste temma
tãtte tassuwad. Se teggi tedda foggoni
hirmsaks; ta wíngerdas kui ys tuggewa jalla
al, agga temma kurjust ei kartnud kegi ennã.
Temma auu ja suruse elle tãht, mis Prant-
suse ríkis ni elledaste hiilgas, kustub nüid
Wennelaese rámmo uddo sisse sõutumaks
ãrra. Kurja kawwaluse, põhjatoma ahnuse
ja awwaliko pettuse sees, ajas ta ennast mad-
dalast põrmust kui raudnõgges üles; temma
õn ja kawwalus teggid tedda Prantsuse wãe
pealikuks ja temma ahned soldatid, kellele
temma lubba andis, iggas kóhtas, kust nen-
dega lábbi kãis ehk nendega putus, ommale
rikkest ja warra risuda ja warrastada, ja kes

iggas wõderas linnas werriste kättega õnne-
toma ja ilma süita inimeste ellu ja ommadust
wõtsid, üteldes: Se on seddawisi sõamehhe
pruuk ja õigus, ja kui sesuggused prugi pid-
dajad ja õiguse teggijad rikkaks ja uhkaks
laksid, — need hoidsid tedda omma suurt pea-
meest, kes neile sedda lubba ja wõlli andis,
ja need lihhoonikoerad aitasid tedda Prant-
suse kunningrigi auujärge, mis lesseks ja
Prantsuse ülleannetomate ja werriste teggude
lääbi rammotumaks olli sanud, omma kätte
risuda. Se kurri teggo sündis Jumimala ja
ilmaliko seaduste wasto, sellepärast ei wõinud
temmal ka kindlust egga seismist olla. Agga
Bonapart ei holind sest, temma olli nüid kord
Prantsuse rigi kunningas ja tassus omma aita-
jatele kunninglikul wiisil. Nüid tahtis temma
ka näidata, kuisuggune mees temma olli, ja
hakkas neid kunningid ja rigiwallitsejid, kes
rigirammo polest nõdremad ollid kui temma,
omma älla kiusama ja nenda sai ta siis
kunningate kunningaks. Agga se ei lõnud
weel ette, se ei täitnud weel temma põhjato-
mat ahnust: temma nimmetas ennast Reis-
riks, ja mitto maad ja riki piddid omma käela
temma ikke älla päenotama. Se suur auu
ja kõrgus ajas tedda ni uhkaks ja kõrgiks, et
ta ennam isseennast ei tunnud, ja kui selle
wõdera kõrguse peält, kus temma kõggoni kõh-
hase egga õige paiga peält ei olhud, omma
endise maddaluse peäle mahhawatas, läks
temma auu ja kõrguse ahmis otsatomaks;

ta iggatses ennast weel kõrgemasse ülles
ajada ja ennast Reisrite Reisriks tehha, ja
lastis selle tarwis kõige nende made ja rikide
seest, mis jo temma wallitsuse al ollid, tuh-
handete kaupa wägge kokko ajada ja tulli,
kuida sedda jo hakkatusest teame, selle määra-
toma wäega Wenne maa sisse. Agga siin
olli temma wasto meie kaitsja, meie Jum-
malast õnnistud ja ommast rahwast armastud
Reiser Aleksander, kes omma keiserliko mõega
tuppest tõmmas, egga temma ees ei kõhkund.
Temma tundis omma surust nisugguse auu-
järje rõõwli wasto, temma tundis ka omma
rahwa tuggewust ja waprust, reggi tedda jälle
seks põrmuks, kellest ta ennast ülles ajas, ja
weel wähhemaks ja andis kõige Europa male
jälle õnnistud rahhu. — Sõa mürrin waikis,
werrised hawad kassusid kinni, emmade ja
laste nut ja kaebamine lõppes, rahho olli
kõige made sees, linnad ja küllad õitsesid jälle
tuhhahunnikutest ülles ja õnnistasid meie hel-
det Aleksandert. — Igga wallitseja on Jum-
malast selle tarwis lodud; kes siis uhkusest ja
ahnusest äetud ja kihhotud sedda suurt am-
meti ennese kätte kiusab, lähhab hukka. Sest
ühhest linnust, mis warblaseks lodud, ei sa
ialgi kunnilindu.

Smolenski linnas laksid Bonapardi silmad
lahtri; temma näggi nüid selgeste ärra, et
temma hülgamise aeg nende musta pilwede
sisse, mis temma ees ni paksuste üllesajasid,
kustub; temma teadis ka, et kõik maad ja

rigid temma teggodeft Wenne maal, suure ja paljo lootfid, ja nüid said teada, et ta pelgus, et tedda, üht ni suurt ja fulust künningast, kui isfi ennast armas ollewad, ded ja päewad kui jänneft wderas laapfa aedas tagga aetakse. Se auuwarjutus teggi temma werre ni kumaks, et ta tuld süllitas.

Smolenski linnas ei olnud temmal ka enam rahhu, ta kippus wälja, sest et kartis, et käsakad, kes tedda tagga otsisid, tedda ommetige kätte sawad ja temma surusele, temma kurja teggode eest, otsa tewad. Tõisfel õel pimmedas, nenda et kegi ei näinud, püstis Bonapardike omma seltsimeestega, kes ennast nisamma sureks arwasid, kui ta isfi olli, jälle jooksu. Omma kindralitele andis ta selle kindla käsko, et temma wäggi, kui tõisfel homikul linnast wälja lähhab, weel enne need wiisfadda tündert püssirohtu, mis linnas weel ülle ollid, linna müiride, kirrikute ja suurte ja uhkemate linna majade älla peawad weretama ja kõik rohhotullega wasto taewast puruks ajama. Ja kui temma kindralid selle wasto püidisid seista ja ütlesid: Smolenski linnas on kahheksa tuhhat meie haigid ja hawatud innimesi, wastas se armoto suur mees: Need on kõnnad, las neid kurrat wõtta! Nisuggusid polle mul tarwis! Ja need kurja peamehhe kurjad orjad täitsid sedda armotomat ja kurja käsku, pannid tuld püssirohho sisse ja kirrikud ja majad käisid hirmsa pragginaga wasto taewast ülles; kiwuid ja sured

müüri tükkid saddasid üllalt kõrgest mahha ja teggid innimeste ja linnale nimmetamata kahju; se olli üks praggin ja müüdin, et selle sarnast naljalt kuulnud ei olle. Se olli se wiimne kurri mis Bonapart selle linnale teggi, kus meie wäggi temmale esimesest wallu andis, kui meie riki tulli. Need kurjad innimesed teggid selle waese linnale suurteki wäewa; neil olli ikka weel kõigist pudus ja olli nimmelt se pudus nüid kõige surem. Ribbe kilm pärris ihhofattet, agga Bonapart ei olnud ühtigi murretsend, sest et se üks rõwimise sõbda pididi ollema ja ostasid ka temma rahwas sedda ammetit wägga hästi. Nüid pididid nemmad kange kylma wasto linnast wälja minnema ja ühhegil ei olnud terwet hilpu ümber; selle pärrast wõtsid nemmad siis waeste innimeste ümbert, kedda agga kätte said, kas olli ta meeste ehk naesterahwas, kõik ärra, kiskufid kued seljast ja sargidki ihho peält mahha ja jätsid neid õnnetomaid ihhohallasti omma paika. Kõik nurgad ollid nüütu ja kaebamist täis ja Smolenski linna rahwa hädda ja willetsus olli jälle suur. Bonapardi rõõwli wael ei olnud halledust egga hallastust nore egga wannaga; ahhastus, risumine ja werrewallamine olli suur, iggaüks kiskus omma pole ja Prantsused risufid nenda ommaid ja wõeraid; kes kangem olli, kes tõisest wõimust sai, se olli õige. Et se kõik salgamata tõssi, sedda teame kõik, kes sel ajal ellasime, ja kui paljo meie naabre rahwas sel kurjal ajal kannatasid.

Meie ellastime siin rahho sees ja ei seggand sedda kurri hunnigi; sest Wennelaene seisis omma rinnaga meie eest ja päästis meid omma werrega. Mis tännu sai temma selle eest meie käest?

Bonapart olli nüid kess Mardi kuul des pinnedas Smolenski linnast ärratõttand, ja kui temma õnneto rahwas sedda tõisel hommikul kuulda sai, et nende kõige üllem pea-pealik jälle ärrapõggenend ja neid sure hädäda sisse ni holimata mahhajätnud, said nemmad kúrja täis, — nemmad näggid jo omma hukatust otse silma ees, agga peäsmist ei kusagile, — ja wandusid hirmsaste, et temma nende ellust ühtigi ei holi. Nüid hakkas ka temma wäggi wälja minnema; lin põlles ühtepuhko, tulli raksus ja paukus ja paks suits tõusis wasto taewast; agga ei olnud nemmad weel täieste minnemaski, kui jo meie käsakad tuhhatnelja linna tullid ja neid rõõwliid ja mõrtsokaid omma oddadega säeade kaupa mahha ajasid. Nüid olli nende hädäda jälle suur. Sure hirmo ja karjumisega jooksid nemmad kui meletomad linnast wälja ja käsakad takka järrele ja wallu selga, ja ikka wallu selga! Seddawisi ajasid käsakad neid seitse-õistkümmend wërsta tagga, ja kes eest ärra ei jõudnud, ikka mahha ja ikka mahha. Selle maa peäl jäid käsakate kätte kaksteistkümmend Prantsuse suurtrüffi ja üks otsara pits ridda rängaste täidetud wanfrid, kõik warra, mis Moskwas ja Smolenskis kokko risutud

olli; seal olli kõiki suggu, kül kulda, kül hõbedat ja kõllid äsju, agga siiski ei ühte suutäit leiba egga heina kõrt. Iln olli kurri ja puhhus kanger ja wallidat põhja tuult; süggaw lummi ja tulline külm ollid innimesi ja hobbosid tee äre kangeks ja kõwweraks kistund; jõuetomad soldatid, kellel weel werri wärsked hawade seest wälja kees, ja naesterahwas ja lapsed, kes ennam ei suutnud süggawa lumme sees eddasi minna, istusid kõwweraks kistud, sinniste näggode ja laiia silmadega utmased koormate otsas; mitmed nende hulkas ollid jo surnud. Hobbosed, mis weel hinges ollid, ollid wärsimuse pärrast koormate ees lummega ületuisatud pitkali maas; innimestel ei olnud toitu kõhtus egga riet selgas, agga siiski olli nende ahnus rikkuse ja warra peäle ni suur, et enne omma ellu jätsid, enne kui risutud ja warrastud küllast ja hõbedast lahkusid. Nenda olli siis kõik se tee neid surnuid mõrtsokaid täis ja kõik sedda suurt warra, mis nemmad Moskwa ja Smolenski linnas tapmise, werrewallamise ja põllendamise olliid kokko rasind, said Wennelaesed ennamiste jälle kätte.

Halle ja põllastamise wäert olli se nähha, kuidä innimeste hulga ni waewalisel wiisil läbbi lumme laggedate peäle ajasid; ahne silmadega watas üks ühhe ja tõine tõise peäle, kas ta ehk mahha langeb, et pitka ja külma õe wasto mõnne hilbo temma ümbert saaks wõtta. Nenda olli luggu nimmelt ühhe wig-

gasets lastud ja näljast ärrafurnatud Prantsuse pealikoga. Temma ei suatnud ennam eddasi minna ja langes mahha; kohhe kargas üks temma omma soldatitest temma jure ja fiskus temma mantle ümbert ärra. Kurri waim, sinna! karjus pealik temma wasto, kas sa ei näe, et ma alles hinges ollen? Pange mitte pahhaks, auus pealik, wastas soldat, teie wõite ilma mantleta ka sürra; teie ollite Moskwa linnas üks kange wõrja, nüid laske ennese ümbert ka nattoke wõtta, minnul on jo ka wiimne hädda käes. Soldat olli suur, täis ja tuggew mees, panni jalla temma kaela peäle, tallas temma hinge rindu ja risus tedda paljaks, ja seddawisi sündis mitmega. Need kurjad innimesed õppetasi isi omma soldatid risuma jo tapma, ja said nüid isi neistsammaist soldatitest risutud ja tappetud. Nisugused innimesed ei tunnudki halledust egga armu; iggaüks murretses agga isieniense eest. Nenda teggid nemmad ka ühhes wäikeses Wenne linnas, kust weel läbbi läksid, agga kus neil aega puhhata ei olnud, sest et Wennelaesed kánnul tagga ollid: nemmad pannid linna omma wisi jarrele põllema, et Wennelaesed sõja kōhta egga fortet ei piddand leidma, ja põlletasid seddawisi seäl ka kolm suurt maja ärra, mis nende ennaste haigid ja hawatud soldatid täis ollid. Tulli wõrtis melewalda ja need waesed õnnetomad innimesed, kes ei ukstest egga hafnatest ei jõudnud wälja farrata, karjusid ja pallusid halle-

daste: Wénna! helkke armu meie peäle! Ärge laske meid ellosalt ärrapõlledda! Hallastage meie peäle! Lõge meie pead lõhti! Laske meid mahha! Nenda karjusid need õnnetomad, agga sest häddahealest ei holind kegi. Mitme õnnets jõudsid Wennelaesed linna ja aitasid omma waenlaesti tullest wälja, ja kui neid sellepárrast kidet, ütlesid need head ristlinimesed: Se on nenda Jumala tahtmine; temma tahhab et omma waenlaesele peame head teggema, kui ta meile ennam kúrja ei wõi tehha. Nenda teggid Wennelaesed! Üks Wenne tallopoeg leidis ühhe walge werrega nore mehhe, kelle jallad kým olli ärrawõtnud ja paistetand ollid, ühhes põllewas majas pörrandal maas, tõmmas tedda õllale ja tõi wälja; agga kuhhu piddi ta tedda nüid panna? Se hea innimene ei mõttelnud selle polest kaua, waid panni tedda omma ree peäle, wistas mõnned hilbud temmale peäle ja wiis tedda omma koju. Ommas õues piddas ta kinni, wiis tedda süles tüppa ja panni pengi peäle istuma. Mis loom se on, kedda sa jälle majasse tood? Küssis perrenaene. Se on üks õnneto, kedda minna tullest ollen peastnud, ja nüid peame tedda ka kýmle eest warjama, wastas perremees. On ehk nisamma saggune kui se, kedda sa kahhe aasta eest koju tõi ja wimaks isi läks ja weel hobbose jure wõrtis. Olle waid, armas naene, sinno lorrina párrast ma tedda ommetige tee äre ei wiska; temma on meie liggimene, wastas

perremees. Kas se minno lggimene on, kes minno ello kállale kippub? ütles perrenaene. Rüssi temma käest, mitto tüttarlasi temma Moskwas ärranärris ja paljaks risus! Selle järrele polse meil küsimist, wastas perremees, sedda küsib se, kes meie pea kohtas on. Rüssigo kes tahhab, ütles perrenaene pahha melega, temma on ifka minno waenlaene! Et temma meie waenlaene on, ütles perremees, se on kurri ja pahha, ja nüid tahhad sinna temma waenlaene olla; siis polse sinna parrem kui temma! Sellepärast ütlen ma sulle: et temma meie waenlaene on, ja et sinna risitud olled, pead sinna tedda holdma ja temmale head teggema, nenda kui Se sind tännini on hoidnud ja kaitsnud, kes sulle ellu ja terwist andis. Need sõnnad läksid perrenaese süddamässe, ta leppis wõderaga isstieneses ärra ja ütles: Olgo siis peäle; kui ta hea inimene on, küllap siis Zummal temma ossa ka annab, ja kui ta selle wõdera inimese külma wõetud käed ja jallad näggi, ühhe jalla sees olli jo haaw, läks temma südda haledaks ja tõttas kõhhe omma wenna jure, kes kange hüt olli, ja tõi selle käest ühhe tükki karroráswa; sedda sullatas temma, wõtris siis ühhe tükki jead, õnistas tedda õneks, ja tilgutas sõja karroráswa sinna sisse, ligutas nõaga ümber ja sai seddawisi ühhe sinnise salwi. Sedda salwi pidadas perrenaene ifka külma käes, wõidis sellega temma káska ja jalgu ja nelja nädala pärrast jo tassus Zum-

mal temmale temma wäewa rohkestes selle läbbi, et temma foggemata wõderas terweks sai. Se wõderas kirjutas nüid omma wanne-matele Saksa male, kui suurt willetsust ja wäewa temma ja kõi Prantsuse wäggi Wenne maa sees näinud, ja et üks Wenne tallopoeg, nimmega Iwan Terenti, tedda ühhest põlle-wast haigemajast wälja tonud, kühhu temma külma wõetud kätte ja jalgega tullesse olleks jäänud, nenda kui paljogi temma seltsimehhi sisse jäid, sest et Prantsused, kes linna põlema pannid, keddagit ei aitnud, — kui se hea inimene mitte temma peäle polleks hallastand, ja selle tallus temma praego weel, kui kül waesel, siis ommetige wägga rahholikul wiisil ellab; agga ka õed ja päewad süddamest koju ihaldab, kühhu temma siiski omma nõu läbbi sada ei ullata, sest et temma seltsimeh-hed tedda, nenda kui iggaüht, kes ennam jallat ei jõudnud seista ja mahhalanges, paljaks risunud; panni maakõnna, külka ja tallo nime kirja ja ramat läks Saksa male.

Sest norest mehhest, nimmega Konrad, ennam kõnneleda, jättame nüid ühhest ajast polele, ja kõnneleme temmast eddespidi weel; nüid kulame kuida Prantsuse wäega luggu peäle sedda olli. Nemmad läksid kurja mele ja sure wihhaga Smolenskist wälja ja kui sure waewaga wiiskümmend wõrsta said eddasi läinud, jõudsid nemmad jälle ühhe wäikesse linna alla, nimmega Krasnoi, kühhu ka meie wäggi kõrwalisi teesid kaudo nende ette olli

tõttand. Bonapart egga temma kindralid ei teadnud sest ühtigi; kui neid siis mõnni werst linna ees sure tulle ja suretõkkide mürrinaga wasto wõeti, kohkus Bonapart, temma pealikud ja kõik temma wäggi sellepärast wägga ärra, et siin jälle surmatantsu tantsida tulles, ja pandi neid ka jälle tuhhande kaupa mahha; meie hoostewäggi rajus ennast nende keskesse ja nittis neid kui logu mahha. — Prantsusel ollid, kui Wenne-maa sisse tulli, peäle kuuskümmend tuhhat hoost, agga need ollid nüid jo ennamiste kõik otsa sanud, ja mis ka weel alles ollid, ollid ni rammotomad, et agga häddaste lüfusid. — Kes siis nüid maas olli, se mahha jäi ja kes eest ärrapõggeneda ei jõudnud egga sanud, sedda wõeti wangi, ja olli neid kedda wangi sadi, peäle kümme tuhhat meest; peäle sedda jäid jälle wiiskümmend suurtrükki ja kõikisuggusid muid sõariistu meie wäe kätte. Se suur ja uhke Bonapart püstis jälle pelgu ja olli esimene, kes omad luud kõndid terwelt ärrawõis. Temma järrele jõudis üks temma uhkist wäesuurtest, nimmega Nei, wierdistsümne tuhhande mehhega linna alla. Wõrst Rutšow, kes, et kül seitsmekümne küendama elloaasta sees, wigane ja mitmest hawatud olli, sellegipärast iski iggas kohas omma tarkusega seadmas ja juhhatamas olli, satis ühhe pealiko, walge rätik mõega otsas, mis ni paljo tähhendab, kui et temma sõbralikult juttule tulles, temma wasto. Selle lastsid Prantsused läbbi ja wiisid temma

omma üllema ette. Nei küsis: Mis teil mülle head ütelda on? Minno wõrst Rutšow lasseb küsida, kas tahhate ennast omma wäega ilma werrewallamata temma kätte anda? Sest et muido siint kegi ellosalt läbbi ei peäse. So — ütles Nei, on se luggu seddawisi! Minge siis ja wige omma wõrstile wastuseks, et Nei weel kellegi käest nisuggust nõu polle wasto wõtnud, ja et minna ommale kül oskan teed tehha. Pealik läks taggasi ja Nei tõttas kohhe sure karrina ja pragginaga temma järrele; agga ei kestnud se kuigi pikalt, temma wiistõistsümment tuhhat meest ollid ürikese ajaga kui pihho laijale puistatud, nenda et Nei iski agga hädda wiisil ühhes wäikeses patis ülle Nepre jõe sai ärrapõggeneda ja omma Zummalat tannas, kui temmal weel Zummalakartust süddames olli, et agga hingega ärrapeäsis ja jättis nendasämmoti, kui temma suur Bonapart, kõik mahha. Temma kõllid tõllad sure kõlli warraga, mis ta Wenne-maa sees olli kokko risund, temma wäggi ja peäle kaksjadda wankert, Moskwa ja tõistest linnadest warrastud warraga täidetud, läksid kõik jälle Wennelaeste kätte taggasi, ja need temma wäest, kes Wenne tulle ja mõega eest said ärrapõggeneda, läksid weel surema waewa ja willetsuse wasto.

Siit ärramõnnes läks külm jälle diete wal-lusaks ja teggi Prantsustele, kellel aja ja ilma järrele riet selgas ei olnud, nimmetamata paljo wäewa. Wallusa külm kõe, süggawa lumme

sees tühja kõhoga pitkail õesil ümber hulkuda, sinna olli ennam kui inimese wõimu ja kannatust tarwis; liategi weel nemmad, kes sojema made seest ollid kofko äetud, egga harjund polnud külma kannatama, langsid kui färblaesed ja tuiskaw lummi mättis neid omma walge ja külma kattega kinni. Renda lääsid nemmad wärrisewa süddametega, sest et sõja puhkamise kohta kufagil ei sanud, pooltdist sadda wërsta eddasi, künni sure Beresina jõe äre jõudsid. Bonapart püidis siiski mailma pätta ja omma hääbi warjata, ja kulutas omma sõakulutustes, et temma wäggi terwe, priske ja hea meel on, et temmal ühhegisi asjast pudust ei olle, ja et temma omma wäe nüid nende linnadesse talwforterisise wiib, kuhhu ta weel polle putund ja kus kōik küllad weel ees on; ja kōik kes Prantsuse, Saksa ja Pola maal temma poolt ollid, rōmustasid ennast selle üle ja kiitsid tedda, et ta ni hakkaja mees on ja et temma wastast siin maa peälgi ei olle. Agga nemmad ei teadnud sedda weel, et temma surem ossa wägge jo ommas iggaweses talwforteris hingas; — nemmad maggasid Wenne maa lumme hangedes.

Prantsuse wäe wiimne ossa olli nüid Beresina jõe kaldal, kelle peäle kange külm jo õhhofest jeakorda olli tõmmand. Ülle pea ja kaela ehhitati nüid üks kitsas hāddasillake üle jõe ja Bonapart olli jälle esimehe, kes temma üle omma teed läks ja jälle kōik omma

selja tahha mahha jättis. Temma olli üks neist surist mehhist, kes ennemine hābbiga ellawad, kui auuga surewad. Temma järrele piddid nüid kuuskümmend tuhhat meest rānga suretükide ja koormatega ka sest kitsast ja nõrgast sillast üle minnema; agga kes teab, mis luggu seäl, kus wāhhematki seadust ennam ei olle, se arwako misuggune se ülleminnik ni pakso rahwaga wōdis olla. Meie wäggi jõudis ka jälle takka nende kaela ja kihhutas neid tuhhat nēlja eddasi ruttata; nende hādda olli jälle suur ja sellepārast tõttas iggamees üle pea ja kaela agga sille peäle; Wenne laesed andsid tuld ja pallawat takka selga ja teggid nenda iggamehhele tullist rüttu tahha; kes ees olli, sedda lūkkati, olli ta pealik wōi soldat, sest ei piddand kēgi arru, sille kõrwa nõrga jea peäle, nõrk jea murdis al ja jõggi nēlas kōik arra. Suretükki mehhed ajasid suretükidega sure mürrina ja walloga üle ja tallasid neid, kes ees ollid, omma rānga rataste alla purruks mahha; hobbose ja jallawāe koormad, pūsirohho kirstud, kōik tahtsid esimesed olla, agga midda paksem rõhkumine silla peäl olli, sedda kasinam sai neid üle. Sured hulgad inimesi tahtsid jeast üle minna, agga nõrk jea ei kandnud neid, murdis ja kōik langsid sisse; hādda olli iggapiddi suur ja hirmus, karjumine appi, ja appi! olli otsata, agga aitajaid ei olnud kufagil. Iggas kohas nāhti õnnetomate kaed weest wālja sirrutud ja jea ärest kinni hoidwad ja iggas kohas

karjuti: Hallastage Zummala parrast! —
Nüid tulli Zummal nende mäle, kui jo wiimne
hädä kae olli; agga kas temma, meie taewa
Jessa, ka siis nende mäle tulli, kui issi ilma-
süita werd wallasid, innimesi tapsid ja risusid?
Kui rahwas sest rägiwad, mis piddo Prant-
sustel Beresina jõe äres olli, siis tõuswad
juuksed, sedda hirmust äsja kuuldes, peas
püsti.

Teame hakkatusesi ka sedda, et Prantsused
ommad prauad, suggu ja wõssa jure wõtsid,
kui Wenne male tullid, et seal suurt warra,
suri mõisid ja maid pärrida. Selle lotuse
õllul tulli nimmelt ka üks noor ja priske peäliso
praua, kellel üks nelja kuune laps olli ja kedda
liggi wõttis, omma mehhega Wenne male.
Agga teame ka, et kōik nende lotus linnu ja
maid sada ja pärrida, tühjaks läks, et kül
muu warra polest suurtki koggu kōtko risusid
ja rasisid. Ka se noor ja priske praua läks
nüid, nenda kui kōik tõisid, uhke tõdadega
rikka ja kalli warraga täidetud, Moskwa
wälja; agga eddasifamine olli koggoni waewa-
line, sest et ilmad kurjad, teed soppased ja
põhjani läbbi sõtkutud ja hobbofed wägga lõp-
pend ollid. Temma olli noreke ja selleparrast
arg ja püidis ikka, ni paljo kui hooste rāmmo
qndis, omma mehhe liggifordas õlla; agga
sedda ei suutnud hobbofed kuigi pitkalt; hob-
bofed ollid wägga ärrawaidund, sest et õed ja
pāewad laggeda taewa al, wihma ja külma
tule kās, ilma heinte ja ilma kaerteta ollid. Se

waene praua, kedda ka ahnus kadduwa uh-
kuse ja suruse järrele mõderale male pēttis,
lastis esimeste päewade sees hobbofed lei-
waga toita; agga leib lõppis ka õtsa, sest et
jure ühtigi sada ei olnud, ja kui nüid hob-
bofed nenda ühtigi ei sanud, wāssisid nemmad
koggoni ärra ja langsid wõimatomad mahha,
egga ajand neid ükski piits egga wēmmal
ennam jallale. Kui temma mees, kes ommas
wāewallinas olli, egga allati temma jures ei
wõinud õlla, sedda kuulda sat, misugguses
waewas temma praua on, tõttas ta temma jure
ja nāggi sedda; agga ei wõinud muul wiisil
aidata, kui et omma armsa prauale omma
ratsa hobbose qndis. Māssis siis praua lapsēga
kasfoka sisse, wõttis ni paljo kulda ja hōb-
bedat, kui taskutēsse läks, panni praua lap-
sega hobbose selga ja ütles: Nüid jättame,
nenda kui kōik tõisidki, ommad tõllad mahha,
ja hoia agga ennast ikka, ni paljo kui ial wõid,
minno liggi, et kāsakad sind kätte ei sa, läksid
siis wāega eddasi ja jõudsid nenda Beresina
jõe äre. Meie krahw Witjenstein, kedda ka
selle ramato hakkatuses olleme tundma sanud,
ollu ka jo sinna jõudnud ja mürristas Pra nt-
susi hirmsaste mahha; ka selle praua mees
lasti rinnust kuliga läbbi, temma langes praua
silma al ja ei tõusnud enam ialgi üles.
Waene õnneto praua tahtis omma mehhe
kehha kätte sada, mõtteldes, et ehk weel hin-
ges on, ja pallus omma rahwast wägga hal-
ledaste, tedda tõiste seast wälja tūa, — agga

need ollid raudsüddametege Prantsufes, kes kellegi häddast egga palwest ei holind ja selle polest kui kuulmatad ollid. Temma ajas selle pärrast hobbose selgas iski liggimale ja näggi nüid sure ehmatufega, et temma armastud mees innimestest, hoostest ja wankretest, mis temma ülle ollid lainud, ni kõlwatomaks ärratallatud olli, et tedda ennam ngjaltski tunda ei tahtnud. Se teggi temma süddame nimmetamata raskeks; temma näggi nüid omma põllastamise wäert ollemise kõiges ommas hirmsas suruses omma ees, ja kuhhu nüid jäeda ehk kelle hõle älla ennast anda; ta nyttis ja kahhetsetes et ahnusest wõera warra järrele, ommalt maalt ni kaugele ennast olli lastnud ahwaldada. Lapse, se wagga ja ilma süita loom, nyttis temma rinna otsas ja emma tulised pisarad weersid temma palgede peäle. Emma tundis omma pättu; temma näggi jo, kuidas temma maa rahwas Mostwas risusid, rõwisid ja tapsid, ja wõttis rahholise ja julge süddamega nende rõwijate ja tapjate käest, kes nüid ka omma werre sees maas aurapid, need risutud ja warrastud anded wasto ja foggus neid ommale hunnikitsse. Agga se wagga lapsok olli süita, ja olli nüid weel omma õnnetoma emma ainus rõõm ja melehea, kelle pärrast ja kelle heaks temma weel olleks ellanud, — agga segi temma ainus melehea, pididi ka ühhe hirmsa surma sama. Päew olli jo õhtus ja temma lapsega ikka weel werriste sõameeste hulkas, egga teadnud mis pididi teggema ehk

ettewõtma, kui kõrraga üks suretükki kuul temma säreluu purruks löi ja hobbosest läbbi läks. Hobbone langes, temma kuffus lapsega mahha ja temma purrustud jalg jäi hobbose älla. Arwako nüid iggaüks, kui sure ja raske willetfufe sees temma olli! Ta karjus ja pallus sedda hoost omma jalla peäle ärratõmmata; agga selle mürrina ja käärina sees ei kuulnud kegi temma häddakarjumise peäle. Sia pididi temma nüid jama, sia üht hirmust ja waewalist sürma surema. Temma mees olli kõrraga otsa sanud, agga temma õnnetoma ots olli kolle ja tulli pitkamiste. Se tulli jo peäle ja olli diete walli, kohhaste puhhus kangel ja kibbedat külma tuult ja tähhed hiiilgasid terrafeste taewas; suredükid mürrisesid ikka weel nenda et maa pörrus ja purruks lastud ludega innimesed karjusid omma aurawa werre sees maas, mis nende älla jeaks külmetas ja neid maaga ühte panni; — se olli kõik, mis se waene praua agga näggi ja kulis. Agga mis pididi nüid temmast ennesest sama? Temma olli terwe ja tuggew noor innimene, müido olleks ta hobbose älla jo ärrasurnud. Sedda näggi ta nüid jo ärra, et innimestest siin abbi lota ei olnud; sellepärrast pöris ta ennast isisärranis Jummalale pole, tõstis silmad taewa pole ülles ja pallus omma sure hädda sees Jummalat, omma ja omma lapse hingeale armoline õlla ja sedda pättu ommale andeks anda, mis nüid omma lapse wasto häddaga

pidi teggema. Ta wärrises selle peäle mõt-
 teldes, mis ette olli wõtmis, kõigest ihhust ja
 hingest; temma orsaessise peäl ollid külma higgi
 tilgad kui terrad, temma käed wabbisestid kui
 omma terwe jalla ümber särepaela lahti wõ-
 tis; rasked ohkamised süddame põhhast tõstsid
 temma rinnad kõrgesse ülles, ta ojutas omma
 last jo omma kuma silmawee sees, rõhkus tedda
 omma rinda wasto, tõstis omma suu äre,
 nyttis kibbedaste ja ütles wärrisewa heäleaga:
 Anna mülle, omma waese emmale, andeks,
 et sind nüüd iski omma käega pean tapma!
 Minna ollen sulle sünnitamise läbbi ellu andnud,
 ja sedda wagga ellu pean minna nüüd sinnult
 wõtma. Zummal üks näeb sedda, mis minna
 õnneto emma nüüd saan teggema! Temma
 üks teab, et minna sürra ei wõi, ni kaua kui
 sind waewa ja willetsuse sees tean. Meid
 sõnnu üteldes panni ta särepaela lapse kaela
 ümber, siddus tedda tuggewaste finni ja üm-
 mistas lapse hinge rindu; nõrk laps ei pän-
 nud emma wasto egga teinud heält, sirutas
 agga ommad liikmed sirrewele ja olli surnud.
 Emma minnestas selle raske teo peäle kan-
 geste ärra, langes lumme sisse mahha ja ka
 temma hing läks lapsokese järwle.

Üks raskestes hawatud innimene, kes mõn-
 ned sammud maad sest õnnetomast emmast
 omma werre sees pool uimane maas olli,
 näggi ja kulis kül sedda hirmust teggu, —
 agga temma ei wõinud aidata. Se inni-
 mene sai immelikul wisil surma eest hoitud,

sai parremaks ja nyttis iggaford kibbedaste,
 kui sest rätis. — Lapse emma! Kes sa neid-
 sinnastid riddasid saad luggema, — mõtle ja
 tünne kuisugguse kibbeda süddame wallo sees se
 waene õnneto emma olli; ei wõinud temma sed-
 da hirmust otsa ette ärranähha, kui sedda laps-
 kest ilmale sünnitas. Pallu temma hinge eest!

Misuggune halle luggu polnud mitte se
 ainus; need hirmsad asjad, mis Beresina jõe
 äres sündisid, ollid mõnda suggu. Menda
 nähti seal ka üht hawatud ja tullist hoost ühhe
 wäikse wankre ees lõhkunud; wanker olli üm-
 ber lainud ja üks naesterahwas kälapiddi
 ohjade sisse jänud. Temma olli lossas wankre
 tagga ja riete räbballad lehwitastid tule käes;
 ihho olli temmal jo rietest paljaks koritud ja
 werristas maad ja tulline hobbone läks ikka
 lõhkudes tuhhat nelja ülle laggeda. —

Se Prantsuse wäe jaggo, mis enne ille
 silla sai, enne kui mele wäggi takka peäle
 jõudis, wiis weel ommad luud fondid terwest
 ärra; agga need mis sia pole jäid, pändi muist
 maggama, muist wõeti wangi. Seitse tuhhat
 wiis sadda meest andsid ennast hopis peali-
 kutege iski wangi, mõnni tuhhat uppusid jõkke
 ja mitmed tuhhandes maggasid omma werre
 sees sõawälja peäl. Jälle jäi ka üks määrato
 suur woor risutud asju Wennelaeste kätte. —
 Smolenski linna ja Beresina jõe wahhe peäl,
 säea wiekümne wersta maa peäl, wõeti Prant-
 suse wägge kakskümmend tuhhat meest wangi,
 peäle kümme tuhhat meest lõppetis mõel ja

tulli ja peäle sedda wõtsid Bennelaesed weel kaks sadda sõda suurttükki ärra.

Nellikümmend tuhhat meest Bonapardi kōigeparremat wägge, temma kõige ustawamad ihho ja hinge hoidjad, jõudsid temmaga ülle Beresina jõe, enne kui meie wäggi jõe äre ullatas; agga need lāksid weel surema willetsuse wasto, kui se olli, mis tännini ollid nānud. Et neljakümne tuhhande mehhele leiba anda, ja kui iggamees agga ühhe naela päewa peäle saab, jo sinnagi üks mäggi leibu tarwis on, ja kust olli sedda ühhe kõrraga wātta. Kēllegil ei olnud neil terwet sabast egga süffa jalgas, egga terwet kōbe selgas, ja Beresina jõe ärest Nimeni jōeni, kust esimesest sure uškuse ja kārvinaga Wenne maa piri ja temma sisse tullid, et temma sees omma üllekohtust lūsti piddada ja tedda ärrafurnata, — olli aroto paljo maad ärraminna, ja parrajate sel ajal lāks kōlm diete kangeks ja kāutas kōik seādust ja sõnnakuulmist nende seas ärra. Iggamees wiskas nūid, nenda kui paljo sedda jo ēnnegi teggid, kōik mis raud olli, nimmelt pūssid ja mōegad, tee äre mahha, et kergemine eddast sada. Omma palja jalge ümber māsšisid nemmad wannad kōtti tūkkid, roggoski rābbalad, wannad kūbbarad ja tored hobbōse nahha tūkkid. Rided ollid neil nendafāmmoti immelikud ja mitmesuggused, nemmad pannid kōik omma ümber mis kätte said: Wenne firrifisandate kōed, naesterahwa kōllikōnnad, tallopoege kōed, wodi tekkid ja kōiksuggu hīlbud,

et ennast agga kōlma eest warjata, ja olli senenda üks kōggoni kirjo karri. Pealikud ja soldatid mustad, katkend ja porrifed, kangešt nāljasst ja desisest ja päewasest hulkumisest laggeda taewa al ärrawaewatud ja uimased, kāsifid kui kōddokāijad ja hirmutajad ühhe kōise kōrwas ja kahhetsefid, nende peäle mōtteldes kes nende surest hulgast jo surnud ollid, et surm nende õnnetomat ellu weel polnud lõpetanud. Nende sūddamed ollid siiski ifka weel kūrja kawwalust tās; nenda karjusid ajoti mitmed nende hulgast: jo kāsafad tagga! ja se sõnna „kāsafas“ teggi neile kui üeb jallad ālla. Iggaüks joofsis ni paljo kui joosta wōis ja jõudis, ja kui siis üks ehk tōine ennam ei jõudnud ja wōimato mahha langes, kargas kōisi kōhhe temma kālale ja rifusid tedda paljaks. Karjus siis sesuggune õnneto wasto, tedda rahhole jātta, ütlesid nemmad: olle waid, kōia ollid jo surnud! jātšid holimata tedda hōhōhallast mahha ja māsšisid temma hīlbud enneste ümber. — Nenda teggid nemmad omma seltsiwendadega; arwako nūid innimene, mis haastust nīsuggustel kōl wōera wasto wōis olla!

Kōik se tee, sedda Prantsused lāksid, olli surnuid innimesi ja hobbōsid tās ja olli lumetuisul paljogi teggemist, neid kōiki ārramātta. Igga desine puhkamise kōht, kus warrifedes ja hāmmid lōksotes ühhe kōise kōrwas kōlma lumme peāl istusid, olli kōisel hommikul surno hūnnikuid tās. Kōl surretas

neid surm, agga ka temmagi täddines wimaks; egga neid üks egga faks tuhhat ei olnud! Ellomajade ja rehtede sisse ei mahtund nemmad; sellepärast lautasid nemmad neid ärra, wisid palgid wäljale, pannid tulle õtsa ja sojendasid ennast seal nenda, et pool kehha kõrwes ja tõine külmetas. Polle sedda ilma algmisest weel nähtud egga kuulnud, et ni paljo tuhhandid innimesi ja hobbosid ni lühhi kesse aja sees ja ni willetsal wisil õtsa on sanud. Südda nyttis werd sedda nähhes, kuida need willetsad palja ja külmaõdetud kätte ja jalgega, kus jo haugud sisse ollid lõnud, pakkase külma kae tühja kõhhoga, hauku langend palgiga ja tummeda silmega tuikudes ja wankodes laggedate peäl kui innimeste kujud hufusid, ja ahne silmega sedda walwasid, kui üks mahha langes, et tedda paljaks risuda ja temma hilibud ennese ümber ajada. Nalg ja külm, „need Jummalala nuhtlused nende kurja teggode eest, et kirrikuid teotasid ja ümasüita werd wallasid“, teggid neid wimaks ni wõimatomaks, et neil ennam, kui ühhe hone jure said, sedda jõudu ei olnud, tedda ärralautada, waid pannid tedda nendasämmoti põllesma ja foggosid endid karia kaupa tulle ümber. Mõnened, kes mõistusest rummalaks ollid läinud, läksid ellawa tulle sisse ja põllesid sinna ärra; tõised jälle, sedda nalg melest nõdraks olli teinud, kiskufid need küpsend kehhad tullest wälja, lõikasid tükkid lihha nende õnnetomate küllest ja sõid innimese lihha maggusa suuga.

Nisuggusel põllastamise wäert wisil jõudis Prantsuse wäggi, näljast ja külmast ärrapinatud ja waewatud, wimaks Wilna linna, sadda kolmkümmend wërsta Beresina jõe ärest, ja sai neid selle maa peäl liggi seitse tuhhat meest õtsa. Hirm tulles peäle selle peäle mõtteldes, kui hirmsal wisil surm neid surretas; kõik teed, kust läbbi läksid, ollid nende furnuid innimesi täis kui laasta, kus honet ehhitakse. Wilna linna kippusid nemmad õed ja päewad; seal ollid sojad toad, seal olli leiba ja leiwa kõrwas, wina, ridid ja kõiksuggu muud wõlmis murretsetud; seal ollid nemmad kui pulmas ja sõid ja jõid ka seal nenda ülle-märi, et nende kõhhod kui pillimäod ülles-pundusid ja neid järgmisel õesel sääade kaupa ärrasurri. Ei kestnud segi põlli kuigi pitkale. Tõisel hommikul jo ollid kassakad jälle nende kállal ja ajasid neid ülle pea ja kaela linnast wälja; kes eest ärra ei jõudnud, se äeti rin-nust ehk seljast oddaga läbbi, egga polnud seal hoidmist egga watamist, ja olli seddawisi linwarsti neist puhtaks tehtud. Prantsused wandusid ja kirrosid, et kassakad neid kui jännesid tagga ajawad, ja jooksid nenda, et pead suitsefid. Üks nende pealikuteest näggi ulirsa peäl ühhe kassaka omma selja tagga; mehhike püstis jooksuma ja jooksis siis ni paljo kui jallad andsid ja püidis omma surma hirmo sees iggast uksest sisse minna; agga kõik ukseid ollid kinni. Wimaks sai ta ommetige ühhe ukse wabhelt sisse karrata; agga ei jõudnud

weel uft takka finni lüffata, kui jo käsfaka odda temma külje lude wahhelt läbbi käis ja mehhe mahha panni. Temma taskud ollid aina firriko hõbbadat, kuld urised, kõrwarõngid ja sõrmusid täis, mis ta Moskwas kofko olli warrastand, ja leidis käsfakas temma ümbert ni palju kulda ja hõbbadat, et temmal elloajaks seft kül olli. — Prantsuste ahnus, sure warra ja rikkuse peäle, olli ni suur, et nemmad leiwast ei holind, — sedda raiskafid nemmad ülleannetomal ja pattosel wifil, — täitsid ommad taskud ja kottid agga hõbbada ja küllaga ja jätsid kõhhod tühjaks. Rõik tallud, mõisad ja Zummala koad, kus agga ial putusid, teggid need kurjateggijad laggedaks. Kulda! Hõbbadat! Wina! karjusid nemmad iggas kohtas sure heäleaga ja wõtsid essimesi täie kammalotega, ja wõtsid werd et agga ojus ja se ajas neid hukka. Sel warral ei olnud õtsa, mis nende käest ärrawõeti. Beresina jõe ääres olli üks suur lagge, werst maad iggapiddi, seal olli wanter wanter kõrwas ni paksuste kous, et läbbi ei peäs nud; sinna ollid nemmad omma maramat ja otsata wargust kofko koggonid. Agga nemmad ei jõudnud tedda weel ülle jõe ärrasada, kui jo meie julged käsfakad omma kerge hõbboste selgas kui nuhtlejad linnud nende käela lendasid, kõik jälle ärrawõtsid ja waenlaesi mahhasirrutasid.

Wilna linnas tuli üks käsfakas omma werriise oddaga ühte majasse ja küsis: Kas

on siin Prantsusi? tõmmas sedda üteldes ühhe kambre ukse lahti ja leidis seal ühhe haige Prantsuse wõdis. Se polnud weel ilmaski käsfakast ni liggi omma ees näinud ja kofkus wägga ärra. Olle rahhul, ütles käsfakas waitse heäleaga, sinnusse ma ei pudu, sind tappab sinno pat; minna otsin nisuggusid sinno seltsimehhi, kes weel kúrja wõiwad tehha, ja läks uksest wälja.

Wilnas ajasid käsfakad Prantsusi nisugguse rutto ja walloga linnast wälja, et Bonapardil ennam aega ei jäänud, omma tõlda puggeda; temma kutsar olli omma pea ni täis ja raskeks wallanud, et pea tedda mahhaweddas ja kaddus ka koggoni ärra; jo wist käsfakad tedda kätte said. Sellepärast jättis siis Bonapart ommad tõllad ja omma sure warra kus naad ollid, ja tõttas sure ruttoga linnast wälja, mõtteldes, et tõllad järrele tulleswad, ja jooksis nenda, et külm tuul mõda kõrwa hullus; temma järrele püstitis ka temma suur karri, kolmkümmend kolm tühat meest, minema. Temma ja temma wäesuurte tõldadest leidsid käsfakad ni palju wifutud kulda ja hõbbadat, et sedda waeste innimestele peotäie kaupa wälja jaggasid; ka ühhe ramato leidsid nemmad temma tõllast, selle wiskasid ulitsa peäle mahha.

Prantsused läksid nüid kui tuul ja ni palju kui kegi minna jõudis, nenda et lumme raksumine nende jalge al kaugele kuuldi, omma üllema peamehhega Nimeni jõe pole, se on

se jöggi, mis Wenne ja Saksamaa wahhel pirkis on, ja kust nemmad pole aasta eest ni sure uhkuse ja karrinaga ülle tullid, meid ja meie maad pärrima ja ennese keskes jaggama. Agga Wennelaesed küssisid: Kes on teid meie jaggajaks teinud? ja andsid neile agga rauda ja tuld wasto silmi ja ifka rauda ja tuld wasto silmi. — Prantsused laddusid nüid laddumise wiisi, agga nende jõud löppis pea ja wassisid ärra. Bonapart isfi sai ühhe judi kibbika kätte, andis rahha, pugges sisse ja olli jälle esimene mees putkamas. Temma rahwas seadis ennast puhkama, sest õhto olli kae ja külm läks õed wasto wõllidaks; agga kassakad tullid jälle nende selga ja pannid peäle kahheksa tuhhat meest maggama.

Bonapardi wäe, ehk diete ütteldes: selle peotäie esimene ots, mis temma ennesega aegfaste putkama sai, jõudis weel hingega ülle jõe Saksamaa maa peäle taggasi ja olli neid, polest miljonist ehk wiesäea tuhhandest, kui rüüstid üllejäänud kassakummend wiistuhhat meest. Wennemaa sisse jäi neid nellisadda tuhhat surnuks lumme älla ja seitsekummend wiistuhhat wõeti wangi. — Rägitalse wahhest miljonist, se on nenda mõista, kui olleks kellegil tuhhat kotti täit rahha, ja iggas kottis tuhhat rubla, siis olleks temmal tuhhat kord tuhhat rubla ehk üks miljon.

Need kassakummend wiis tuhhat meest ollid nüid Saksa rigi maa peäl ja tännasid omma Zummalat, et weel hingega Wenne maa seest

wälja said; watasid halleda silmadega selja tahha ja mõtlesid selle wallusa peo peäle, mis Wenne maal ollid näinud ja kännatanud, ja tulletasid ka sedda mele, kui uhkis ridis, kui rõõmsa süddametega ja kui sure ja kõrgi lotustega nemmad Wenne maa sisse ollid lāinud, mõtteldes, et nende wasto legi ei sa, egga usalda hakkatagi. Agga nendap se ifka on: ommas kõrkuses mõtleb innimene, agga Zummal seädab. Nemmad ollid nüid kül ühhest polest ommast willetsusest peāsnuud, agga mis nāul: ärrawaewatud, iggal ühhel ennamiste olli wigga külges, kõik ollid katkend ja näitsid kui ellus mõrtsoka selts ollewad. Nende wasto tullid paljo rahwast ommaksid küssima; üks küssis omma meest, tõine omma isat, kolmas omma poega ja neljas omma wenda tagga; agga üks ainuski ei tulnud lahke ja rõõmsa nāoga nende wasto. Prantsused wastasid: Se on kaput, se on — õrtas.

Nende küssijate hulkas ollid ka Konradi wannemad ja õdde, kedda Wenne male Iwan Terenti tallusse jāttime. Need waesed wannemad said sedda sõnnomit, et nende poeg mitme tõiste haigetega ühhes Wenne linnas, mis Prantsused Bonapardi kāsso peäle ärrapõlletand, hirmsal wiisil ärrapõlletand.

Need rāngad sõnnomed, et nende ainus ja armas poeg ni hirmsa surma sanud, waewasid neid waesid wannemid raskeste. Temma issa, üks suur rikkas mõisnik, kes jo waese terwisega olli, ei jõudnud sedda rasket süddame

waewa kanda, temma surri. Waene emma
nyttis ja murretses öed ja päewad omma
poega ja nüid ka omma meest tagga. Sel-
sammal dhtol, kui mees mäeti, todi posti
peält prauale ramat. Praua wöttis ramato
toja käest wasto, watas üffisilmi selle peälis-
kirja peäle ja wärrises issi kdiges ihhus.
Temma tüttar tulli sedda möda ka liggimale
ja tundis kohhe ramato peäliskirjast ärra, kes
tedda kirjutand olli; rōmmas omma sure rōmo
sees ramato emma näppo wahhelt ärra, wāo-
tas tedda omma rinda wasto, jooksis rōmo
sees möda suurt tubba eddasi ja taggasi ja
karjus sure heālega, nenda et kōik wderad ja
mōisarahwas kōtko jooksid: Konrad ellab!
Minno wend ellab! Minno armas wend ellab!
Siin on temma ramat! Emma wōitles, sedda
kuuldes, rōmo ja kurwastuse wahhel ni kan-
geste, et ühhel ja selfammal silmapilgul nae-
ris ja nyttis, ennast rōmustas ja kurwastas.
Kōik wderad tullid nüid praua ümber ja pal-
lusid tedda ennast rahhole anda ja Zummalat,
kes tedda ühhelt poolt kurwastand, tännada,
et ta tedda kōiselt poolt jälle rōmustab, ja
tahtis nüid iggaüks teāda sada, mis seāl
ramatus kirjutud olli; sellepärast kiskus preili
ramato lahti ja lugges:

Minno armsad wannemad, ja minno
armas ödde!

Urge nutke, — kuiwatage ommad pis-
sarad ja tännage minnoga Zummalat, —

minna ellan! Zaewa Jesa hoidis mind
immetikult. Meie haigemaja, kus meid
kahheksakümmeend kuus meest raskeste
hawatuid, sure wallo sees karjudes, rām-
motomad maas olli, pōlles iggast küllest
kui hōllekuhhi, ja kui minno hādä, ni
hirmust sürma sürra, minno silma ees
jo kōige surem olli, olli Zummalat abbi
mul kōige liggem: üks ära süddamega
Wenne tallopoeg, Sukkowi wāllast ja
Porrisowa küllast, nimmega Iwan Te-
renti, kelle süddant need hādähealed ligu-
tasid ja kellest Prantsuse werrekanid ei
holind, tulli tullest läbbi ja leidis minno
ukse äres nurkas maas. Kūlm olli mo-
kād ja jallad ärrawōtnud ja ollid pais-
tetusest pundund; kōik soned ollid kanged,
hawad wallotasiid tullist wallu ja ei wōi-
nud ma ennast ligutadagi ja mōtlesin,
kui sedda innimest näggin tulleswad, sedda
pattust mōttet: Se tulles wist warras-
tama. Ja ta warrastas ka, ta war-
rastas teie lapse ellosa tulles seest, wiis
tedda omma ree peäle ja lāutas omma
kasuka temma peäle. Se hea innimene
ei näinud siin waenlaesi, temma näggi
agga hāddalisi, kēllei abbi tarwis olli;
pōris jälle sisse minnema, lōi risti rinna
ette, ilma kēlleta Wennelaene ühtigi ei
haffa egga te, ja olli jo sisse minnemas,
agga Zummalat, sedda Wennelaene ni
kindlaste ussub, hoidis tedda; sest sel-

sämmal silmapilgul, kui temma põllewa majasse astumas olli, langes toalaggi sisse; häddahealed waiksid ja tulli mättis kahhesakümmed wiis õnnetomat omma alla. Uskuge armsad wannemad! Ma elinnen nüid Prantsusi, ma ollen näinud mis ja kuidas nemmad Wenne naeste ja tüdrukutega teggid, kes nende wasto ei jõudnud panna; mo südda lähhab külmaks, kui selle peäle taggasi mõtlen. Ja needśämmad Wennelaesed, kellele nemmad ni paljo kúrja teggid, teggid neile head. Nemmad ollid püsti ülleannetomad ja kúrjad innimesed ja on omma palka sanud; nemmad maggawad ennamiste kõik Wenne maa lumme hangedes. Zummal olgo nende hingedele armoline.

Mis, armsad wannemad, minno ennesesse pudub, siis ollen ma Zummala armo ja omma perrenaese murre ja wae- wa läbbi, mis ta tüddimata minnoga näinud, priske ja terve ja jõu polest tuggewam kui enne; káin perremehhe ja temma pojaga metsas puid rajumas ja ehhitame praego honet. Nemmad ei tea kül, kelle poegi ma ollen, agga ánnawad mülle ikka kergemat töed, ja kiinitab perremees iggaford: hoidke sedda Saksa meest, temmal ei olle weel Wenne rámmu kontides. Et kül kõigest süddamest koju ihhaldan, ollen ma ommetige ni waene, et ma omma nduga sedda pitka

teed koggoni ei sa túlla; ma ollen rah- hast ni paljas kui peopesa, ja mo risujad ollid Prantsused, meie sõbrad. Meil olli kõigil se kúrri wiis, et sellele, kes mahha langes, ütlesid: Sinna ei suda ennam, sinna ollid jo surma ossa, ja wõtsid temma ümbert kõik árra, mis üks ello ossa tar- witada wõis.

Minno perremehhest rágitakse siin paljo head. Temma on wálastpoolt náhha nisámmasuggune tallopoeg, kui kõik tõised; agga süddame ja waimo polest on ta suur ja káugel tõiste ees. Kuulge mis ta wiis aastat taggasi ühhel süggisel teggi. Ta tulli ühhel päewal omma wénnaga linnast ja nággi, et üks waene kerjaja, kes nim- melt holetuse, laiskuse ja jomise lábbi se- sugguseks olli sanud, ja sellepárrast kõige küllale tülliks ja rjstiks olli, ühhe kalla- haugo ülle láks, kus õhhoke jea kórrake peál olli; jea murdis temma al, ja et jõggi süggaw olli, olli innimene káddund. Iwan Terenti kargas kóhhe ree peált üt- les, wiskas kúe seljast, tómmas ohjad hobbuse peált ja siddus ühhe arro omma ümber ja tõise andis wénna kátte, üttel- des: Nattofese aja párrast tómma mind wálja ja láks ülle pea ja kaela haugust sisse; agga rjsti ldi enne rinna étte, ja Zummal, kelle nimmet ta sisse láks, hoidis ja aitas tedda seál, kúhhu innimese abbi ei ullatand. Ta sai selle õnnetoma jea al

fätte, wend tõmmas temma õnnekohhe digel ajal ülles ja jeaallune olli otse surma suust peastetud. Temma pändi näid ree peäle, kottid mäeti peäle, perremees tõmmas ommale kúe mārja kamsoli peäle selga, ja wend ajas hobbose tuhhat nēlja kullasse; Iwan jooksis kruus wērsta maad ree tagga, ja kui koju said, olli ta ni kanges higgis, et auras. Sel, kes weest wālja tõmmatud sai, olli weel hing sees ja perremees satis poja warmast mõisa hārrat palluma, omma tohtert kullasse sata. Pois tulli mõisa ja ütles, et issa sedda hulkujat, nimmega Mikfita, uppumise surmast peāstnud ja jea alt wālja tonud, ja et tedda weel wōdib ellusse aidatud sada. Hārra wastas: Sinno issa olleks sedda kõlwatomat ka wōdinud jätta, kus ta olli; agga satis ka tohtre kohhe kullasse, kus ta kullarahwa abbiga Mikfita peagi ellusse sai. Se olli just ühhel laupäewal sündind; minno perremees läks sauna, autas ennast seäl hāsti, heitis selle peäle maggama ja olli tõisel hommikul priske ja terwe ja tannas rōdmsa süddamega Zummalat, kes tedda sedda teggu aitas tehha. — Agga miks pārrast teggi Iwan sedda? Kas ta selle waese innimese kāest hinda ehk tassumist lotis sawad? Ei mitte! Nisuggused teud ei tehta makso eest; temma leiab tassumist ommas süddames. Minna tynnis-

tan, armsad wannemad, sedda tōega tele wasto, et ma sedda foggoniste hābbiks ei arwa, et, kui mõisniko poeg, ühhe nisugguse tallopoja sullane ollen.

Minno südda on ni paljo head sest Iwanist tāis, et ma sedda ramatut weel ei wōi lõppetada; kuulge weel emamale. Neljandamal päewal sai Mikfita parremaks, tulli Iwani ette, langes pōlwili mahha ja ütles: Minna tannan sind, auus mees, selle eest, et jälle hinges ollen; Zummal andis sülle ühhe mehhise süddame, sa tullid minno külma hauda ja tōid mind wālja, egga piddand omma ellu kallimaks kui minno ellu. Zummal satis sind mülle abbiks; ma tūnnen, et selle külma sauna lābbi tōiseks ja parremaks innimeseks ollen sanud. Arra pōlga siis mind, wōtta mind omma sullaseks; minna tahhan sind orjata ja sinno tōed tehha, ni kaua kui mul hinge sees on. — Iwan teggt, kuida Mikfita pallus, wōttis tedda omma sullaseks ja temmast sai iggapiddi nisuggune hea mees, et parremat otsides leida ei olnud, ja andis Iwan aasta pārrast omma de temmale naeseks. Näid on Mikfita issi üks wägga hakkaja ja jõukas perremees ja igga aasta tahhefūmne wiendamal Mardi kuu päewal, pallub Mikfita kirrikus pōlwili maas Zummalat Iwani eest ja pūhhitseb selle päewa mällestust isfārranis ka selle lābbi,

et Iwan igga selle päewa õhtul omma naese, laste ja perrega temma jures wderaks on ja siis ühhes kous sedda päewa mällestawad. Iwani südda on siis igga kord rõmu täis, ja on se temmal kõige armsam palk.

Nüid mõtlete küll, armsad wannemad, et mo jut õtsas on. Ei olle weel! Ma pean teile weel ütleva, et nisuggusid mehhi, kui minno Iwan Terenti on, siin weel ennam on. Temma naesewend kün-dis müülo kewwade üht tükki metsamaad ja kulis kõrraga ühhe hirmsa heäle met-sas. Agga ei kohkund ta sedda kuuldes, egga jooksnud ärra, ja et temmal muud riista jures ei olnud, kui agga üks wah-heda otsaga nugga, tõmmas ta selle tup-pest wälja, läks heäle pole liggimale ja näggi, et üks suur karro temma wad-deri harja kallal olli. Temma läks tass-illokeste liggi, kargas takka karro selga, piggistas jallad kõwwaste temma ümber finni, püstis nõa karro kurku ja lõikas temma kõrri mahha. — Waatke, mis innimesed siin ellawad, ja ma ei ütle liga, kui ütlen: et Wenne maa se maa on, mis mehhi ilmale sünnitab! Ja Prantsufused, need tuletallajed, tahtsid ni-sugguste meeste peäle wõimust sada. Oh teie kerged ja lühhihese arwoga inui-mesed!

Nüid ollen ma, armsad wannemad,

teile kõik tähhendand ja kulutand, mis teadsin, ja teate nüid mind leida. Zum-mal hoidko teid ja kinnitago teie terwist. Wimaks sadan weel kõige omma suggu ja wõssale ja omma sõbradele tühhat ja tühhat terwist ja jäen selle kindla lotuse sisse, teid pea nähha sada ja ollen ello otsani.

Teie

Porissowa küllas,
12mal Märtsi-kuu päewal
1813.

teid auustaw ja kõigest
süddamest armastaw
poeg

R o n r a d.

Kõik kes sedda ramatut kuulsid, nütisid halle-duse parrast, et se hea ja armas noor härra, kellel koddoo rikkust ja warra küll olli, ni waesel wiisil ja kui tallopoja sullane kangel maal pididi ellama; agga emma süddame teggi se rahhole, et teadis, et ta sest surest willetsusest olli peasnud ja ei mingi polest ei kaeband.

Selle peäle istus praua wderastega lauda ja kui esimine roog sõdud olli, tõusis praua toli peält ülles, wõttis omma wina klaasi kätte ja ütles: Minno armsad suggulaesed ja sõbrad! Minna joon Iwan Terenti ter-wiseks, kes minno armsa ja ainsa poja ellu ja terwist on hoidnud. Jah! auus praua, ütlesid wderad, meie kõik jome nisugguse ausa mehhe terwiseks rõõmsa süddamega ja sowime, et ta siin meie hulkas olleks, et wõikime temmale näidata, kui wägga tedda auustame,

õusid kõik tolide peält üles, mõtsid ommad kõlli jodawa minaga täidetud flagid kätte ja hüidsid rõõmsa healega: Iwan Terenti, se auuwaert Wenne tallopoeg ellago kaua! Ja tehko weel palju head! Selle peäle ütles pntsa härra wend, kes wõderaste hulkas kõige wannem olli: Minno armas õdde! Meie teame sedda kõik, et sinna selle ausa mehhele, kedda praego ennesta meile tulletasime, tasso mata ei jätta, ning ei wõi se ka kõitsi olla; sest kes head teeb, sellele peab jälle head teh tama; — sellepärast pallun sind, kui omma poja järrele sadad, need sadda rubla temmale minno käest selle hea teo eest sata, mis ta minno armsa wenna pojale teggi, ja panni rahha laua peäle. Kõised wõerad andsid sedda mõda ka omma osa ja andsid iggaüks hea melega, ja tullid nenda seälsammas kätte wahhel kuusfadda rubla kokko. Ma tännan teid, Iwan Terenti nimmel, armsad wõerad! ütles praua; needsammas käed, mis sedda rahha siin teie käest wasto wõtwad, sawad sedda ka temma peusse andma; sest minna issi lähhan omma tütreaga omma poega ar ratoma.

Maddala pärrast läks praua teele. Ühhel Rüinlakuu õhtul tuli üks suur kattusega saan, nelli kõllist hoost ees, Iwan Terenti õue; kaks Saksa naesterahwast tullid sanist wälja ja läksid tüppa. Konrad! Kas minno Kon rad on siin? ütles üks tassane naesterahwa heäl. Mis se olli? hüidis Konrad kambres,

ja üks tuggew noor mees, Wenne tallopoja kuub selgas, tallopoja sapad jalgas ja pits habbe suus, astus perotullega selle heale peäle tüppa. Emma ja poeg watasid nüid immestledes ühhe kõise filmi; emma ei tunnud espiotsast omma poega, poeg ei julgend jämmeda tallopoja kúe sees ni sure praua käela hakkata; wimaks läotas emma käed laiale ja ütles: Jah, sinna olled mo werri! Ma tunnen sind! Tulle mo rinda wasto! Ja emma ja poeg nysid rõmo nüttu kõine kõise kaelas. Oh Konrad, hüidis õdde, kuidas leiame meie sind! — Priske ja terwe, armas õdde; ärra kardad sedda jämmedat kúbe; temma al ligub sesamma sõe südda, mis enne penikese kúe al liikus, ja emma, tüttar ja poeg ollid rõõmsad ühhe kõise kaelas ja ümber. Kõik perre tuli kokko sedda immet watama ja ei teadnud, mis se pididi tähhendama. Konrad ütles perrenaesele: Se on minno emma, ja se minno õdde. Perrenaene ja praua terretasid nüid kõine kõist lahkel wiisil. Muus suur praua! ütles perrenaene, andke meile andeks, et teie pojaga kui omma sarnat sega olleme ümber käinud. Meie ei wõinud sedda teada, et ta ni suur saks on; meie ar watsime tedda nisammasugguse waese ja õnetoma Prantsuse soldati ollewad, kui siin küllas neid ennamgi on, ja kes Zummalat tanna wad, kui tükki leiba kõhtu ja ride hilpu selga sawad. — Ärra rāgi seddawisi, armas perre naene, sinna olled minno lapsela palju head teinud ja temmaga wāewa näinud, sedda tean

ma kōik, ja ollen issi tulnud, teid kōiki tän-
nama ja teie wäewa tassuma. Agga, kus
sinno perremees on? Minna ei näe sedda ausat
meest siin. Kūl ta tulleb warsti pudega met-
fast, wastas perrenaene. Agga, auus suur
praua, mis minna waene teile õhtuks süia
teen? Meil tallorahwal on iggapäewane toit,
egga teie sellega kül ei leppi! Arra murretse,
armas perrenaene, wastas praua, mul on
ommal toitu ja omma kōk jures. Ja nenda
rākides watis praua igga ürikese aja pārrast
jälle omma poja peäle ja rōmustas ennast, et
ta ni priske ja terwe olli; agga nyttis ka
seālsāmmas jalle, tedda ni alwal wiisil ennese
ees nāhhes.

Kōrraga lāks toauks lahti ja üks tuggen
ja tās mees astus tüppa, jai toaukse jure
seisma ja watas suurte silmega ümber ringi.
Prauā lāks temma wasto ja küsis: Kas teie
ollete Iwan Terenti? Se ma ollen, wastas
perremees. Praua andis temmale kāt ja ütles
allandliko heālega: Minna terretan sind, auus
Iwan, kōigest süddamest ja pallun, ommale
demaja anda. — Teie tete mind, suur praua,
otsekui rummalaks, minna ei tea weel suggugi,
kuida nisugguse auuga ollen kōkko sanud. Kui
metsa lāksin, jai siin kōik nenda kuida enne
olli, ja nüid on kōik kōggoni kōistwiisi, ja ei
olle minno perregi siin; agga ikka olleks se
nago minno maja. — Sinno maja ta on, ja
sinno majaks ta ka jāeb; minna ollen Saksa
maalt mōnneks päewaks sia tulnud, et sinnoga

pallest pāllesse tutwaks sada ja sülle sinno
heaks meleks üttelda, et meie maal Iwan
Terentit sure auuga nimmetakse, ütles praua.
— Auus suur praua, wastas Iwan, Zummal
sedda teab kes teie ollete; ma tullen praego
metfast omma tōelt koju ja leian teid siin eest,
ja pean teie ees tūnnistama, et minno mele
otsekui nōrgaks ollete teinud, ja et minna
teie auusōnnadest arru ei sa. — Kūl sa arru
saad kui sülle ütlen, et Konradi emma ollen,
tedda sinna silmanāhtawast tullesurmast olled
peāstnud.

Nüid saan ma teist arru, suur praua, ter-
retan teid süddamest omma alwa kattuse al
ja pallun teilt andeks, et teie poega kui üht
tallopoja poissi, kui omma poega ollen pidda-
nud, ütles Iwan, ja kummardas allandlikult
praua ees. Arge arwake mülle sedda mitte
süiks, auus praua; olleks ma sedda teādnud,
et ta ni surest sõust on, siis olleks ma tedda
mōisa winud; meie hārra on üks wāgga hea
innimene, ja seāl olleks temmal parremad
päewad olnud.

Ei mitte, auus Iwan, wastas praua, temma
on sinno pārralt; sinna olled temmale uut
ellu andnud, olled tedda omma waesuse sees
toitnud, tedda katnud ja on temma sinno
murre ja armo lābbi priske ja terwe. Sinna
olled temmale ni paljo head teinud, et sedda
sülle kegi ei jõua āratasfuda; sinna ei hōlind
ommaist ellust, kui temma ellu surma kaenlust

peästsid. Sinno head teud on meil teäda ja nimmetame sinno nimme auuga. Meie teame, et sinno südda sedda ei kánnata, et so liggimene tulle ehk wee háddas on; maksko se kas sinno omma ellu, agga sa tood ta wálja. Nisugusid mehhi on píssut, ja nisuggusid auustame meie.

Auus suur praua, teie tete ni paljo juttu ühhest tühhast asjast, mis jutto wáert ei olle. Egga minna teie poja párrast tüllesse ei láinud; minna láksin sisse ja rüin ühhe wálja, kes ette juhtus, ja ei sanud ma seäl jures muud wigga, kui et tulli mõnued karwad minno habbemest árraförwetas. Meile õppetakse sedda jo lapsesf sadik, kóik ifka Zum-mala nimme ja temma pühha ristiga hakkata ja éttewótta; ja sedda teme meie ka ja läh-háme siis julge süddamega tüllesse ja wétte ja waenlaese wasto ja teame, et meile muud ei wóid sündida, kui agga mis temma tahhad; ja sündko siis temma pühha tahtmine, kuida sünnib, sellega olleme meie rahhul, ja meil polle ühtigi wigga.

Õnnis on se, armas Iwan, kelle usk ni kindel on, ja kes omma usso sees ni paljo head teeb. Agga kas sinno südda arraks ei láinud, kui jea álla láksid, üht innimest seält wálja toma, kes sinno ello wáert ei olnud?

Mis se siis teisse pudub, auus praua, ütles Iwan; kas se innimene ka teie poeg olli?

Sa olled üks immeline innimene, Iwan, wastas praua, sinna teed ni sured teud ja ei

tahha, et tõised neist peawad rákima. Tulle meie jure Saksa male ja seõ nende suud kinni, kes neist rákiwad ja kirjutawad; ja midda wáhhem sa tahhad, et neist peab rágitud sama, sedda ennám auu teeb se sülle. Sinno waim on surem kui sa issi olled. Leppime árra, armas Iwan; minna ei olle jo tulnud sinno süddant kurwastama, minna ollen tulnud omma last párrima ja tedda sinno káest wálja lunnastama; kas olled tuhhande rublaga rahhul?

Iwan Terenti watas suurte silmega praua peäle ja ütles: Auus suur praua, ma náen et teil diete suur himmo on, mind nárrida!

Ei koggoni, Iwan, wastas praua, nárri juttu minna sinnoga ei rági; minno suggulaesed ja sõbrad saatwad sülle kuusfadda rubla ja mis peäle sedda, pannen ommast káest jure. Need tuhhat rubla ei te meid waeseks, agga sind wóiwad nemmad aidata; sinno naene, lapsed ja teenred ei jae ka ilma, sinno teggo on sedda wáert, armas Iwan.

Selle jutto wáhhel tulli perrenaene omma tütre, poja ja teenretega kógist tüppa ja parrajate, kui praua need tuhhat rubla rahha perremehhe ette laua peäle panni; jaggas siis ka teenretele fadda rubla ja perrenaene ja lapsed said kállid ráttikud ja rided ja kóik-suggu muid illusid asju. Kóik wahtisid im-mestledes ühhe tõise silmi nende uhke ja rikka ánnete párrast, ja ollid rõmo párrast kui rum-malad.

Armsad rahwas, ütles praua, teie watate minno kui ühhe immeteo peäle; teie ei tünne, mis ühhe emma südda tünneb, kes omma kaddund last jälle leidnud on! Wata temma peäle, armas perremees, kas ta polle terwe, priske ja tuggew! Agga kas olleks ta kül fesuggune olnud, kui sinna ni paljo hoolet ja murret temma eest ei olleks kánnud, kui ta kássist ja jallust ni willets olli, kui tedda waest tullest wálja tóid? Egga teist siis kegi ei teádnud, et ta ni rikkas on ja teile kóit wáewa jduab árratasfuda. Za seep se on, mis teile ja kóige Wenne soule auu teeb.

Kas sa náed nüid, Marina, ütles perremees omma naesele! Sa nurrisesid ikkg minnoga ja ütlesid: Sa mángid omma elloga kui üks uimane ja raiskad tedda kui üks meletu innimene. Agga mis ütles selle polest minno wanna isfa? Temma ütles: Árra karda hyniti, kui métsa láhhád; árra karda sürma, kui sul Zummala rist rinna peál on! Mis kasso párrast ma siis ristiinnimene ollen, kui ma agga kóit head isfiennese pole kiskan ja kiskan ja omma liggimesele head ei te, egga tedda ei aita, kui ta háddas on. Wata nüid poeg, kuida Zummala head teggu ánnistab; meie olleme nüid kórraga rikkad innimesed! Sinna olled nüid jo kahheksatóistkümmend aastat wanna, ja on sülle Zummala terwed luud ja kóndid ja rámmu andnud, prugi neid omma liggimese heaks. Kui sinna, poeg, sedda ei peaks teggema, siis wánnun minna sinno siit maa peált árra;

pórgowallo waewako sinno hinge wiimisel surma tónnil, kui sa kúlma süddamega háddalifest peaksid móda minnema ja tedda ei aita, kui tedda áidata wóid!

Kas sa kardad ka páttu, wannamees, nisugusid hirmsaid sónnu omma lapse kóhta wálja útteldes, ütles emma ja hakkas naesterahwa wiisi kibbedaste nutma.

Olle waid, naene, wastas Zwan, sinnust polle ialgi meest sanud, egga sa ka; — agga temmast peab mees sama! Temma ei pea omma soule hábbiks ollema; enne lóppego ta isfi, enne kui ta tóist lóppeda lasseb. Za nende sónnade jures náhti Zwan Terenti silmist, et ta táiest süddamest rákis.

Poeg wárrises nende sónnade jures ja tuline punna kúmas temma náus; ta tóstis silmad úlles, lódi risti rinna étte, láks isfa jure, andis temma káele suud ja ütles: Isake, need on kül rángad sónnad, mistkaga sa minno hinge kóormad; agga mingo nemmad ikka tóeks, kui ma sedda ei te, mis sinna ja minno usk mind teggema áppetawad, ja ohkas süddame pöhjast.

Tulle siis minno rinda wasto, mo poeg, et sind ánnistan, ütles isfa, panni káe poja pea peäle ja ütles: Minna ánnistan sind, kui sinno sónnad tóssifed on, selle nimmel, kes kóige heale omma ánnistust ánnab! Minne siis agga julge süddamega ja Zummala nimmel tulléssse ja wétte; kül temma sind ostab

hoida, kui agga temma pühha nimmel hädada. lisele appi tõttad.

Ronrad rakis omma emmale kõik jälle ümber, mis emma Iwani suust kulis, agga ei mõistnud, ja panni sedda wägga immeks, nisuggusid mehhisid ja tarfu sõnnu ühhe Wennelaese suust kuulda ja ütles: Mis wasto. õksa juttud on need, mis meie maal Wenne. laestest rägitaſe, et nemmad tored ja talto. matad innimesed on ja sellepärast ifka weel rummaluses ja pimmeduses ellawad. Nemmad on jo otse kui ennemuistsed Roma-rahwas: terwed, tuggewad ja julged innimesed, kes tulles ei põlle, egga wees ei uppu, ja nisug. guste meeste ülle tahtsid Prantsused wõimust sada. Seäl naad nüid lumme al maggawad! Kui meie suur sagn tee peäl wahhest kui kiwmi wasto juhtus, ütles meie Andres: Zubba sani tällad käisid jälle karrisedes ülle Prantsuse mehhe pealuu.

Selle peäle põris nüid Iwan Terenti ennast praua pole ja ütles: Auus suur praua, teie sured, rikkad anded ei te minno süddamele mitte rõmu; minna ei olle selle peäle mõttel. nud egga lootnud, nisugguse silmapilgo tõ. eest kunningliku palka sada, ja tinnen sedda, et teie rõõm ja heameel, et omma armsa poja jälle ülleleidsite ja kätte salte, teie süddant petta püiab ja teid waefeks ja mind rikkaks tahhab tehha. Nisuggust pattorahha minna ei ahnitse; kui mülle sadda rubla annate, siis

on sest kül; agga tuhhat rubla, — kus selle ots! Se teeb mind ommaks wangiks, ja mis ma temmaga pean teggema? Meie tinneme seitsmet kasku, ja se on jo üks awwalik war. gus, kui minna teid ommas majas paljaks risun; ei nisuggune rahha minno majale õu. nistust wdi tua!

Sinno sõnnad tewad sinno süddamele auu, armas perremees; agga ärra püia sedda nõuda, et minno emma ennesele peab hääbi teggema, ütles Ronrad. Minna tean, et saddaforda ni paljo rahha ei jõua temmale ni paljo rõmu tehha, kui sinna selle läbbi teggid, et mind surma suust wõlja kiskusid ja minno ellu tem. male hoidsid.

Auus häära, — nüid pean teid hääraks nimmetama ja annan teile sedda auu hea melega, — ärge pange pahhaks kui teile ütlen: Need sõnnad, mis rägite, on teie sõnnad, agga se rahha on teie emma rahha.

Mis ta rägib? küsis praua. Temma waidleb selle rahha wasto, wastas Ronrad, peab sedda pattorahhaks ja ei tahha sedda wasto wõtta. — Oh Wennelaesed! ütles praua; maailm ei tünne teid weel, egga mär. lagi, kuisugguse süddamega teie ollete. Agga, kül ta saab teid tundma ja teid auustama! Ütle temmale, armas poeg, et minnul selle rahha peäle mingisuggust digust ei olle, ja et se mitte patto egga waggise wõetud rahha ei olle. Head innimesed, kellele Zummal sedda

head ja kildowäert möttet süddamässe andis, on sedda rahha küssimata ja pallumata temmale saatnud; egga minna sedda taggasi ei wdi wia.

Kui Konrad sedda Iwanile sai etteräkind, jäi ta süggawa möttetesse, watas suurte silmega rahha hunniko peäle ja ütles: Se luggu on immeline kül; tanna nelja nädala eest näggin ma hunnes, et ühhe pimmedal õhtul koju tullin ja üht walget lamma tälle tallusin, ja näggin et üks tylline täht taewa alt minno due peäle mahhakukkus. Minna kartsin, et mo hõllekuhhi põllema lähkäh ja tahtsin selle pärrast sedda tyllist tähte kustutada; agga kui kustutama läksin, leidsin et se tulli ei olnud, waid päwa walgus, ja selle walguse feest tulli üks wderas naesterahwas wälja, wõttis selle tälle minno käest ja andis ühhe kotti temma wasto; agga se kōt läks minno käes raskeks ja kui sisse watasin, näggin tedda aina kirjo, walgid, punnasid ja sinnisid nartsusid täis ollewad. Kõik kaddus selle peäle minno silma eest ärra; agga se kōt jäi omma täiega minno kätte, ja selle peäle ärkasin ma üles.

Se hunnanäggo on kenna kül ja minna tahhan tedda sülle kōhhe ärraselletada, lastis praua temmale ütelda. Se täht kõrge taewa alt, ollen minna pitka tee peält; se walgus on sinno hea teggo, ja se wderas naesterahwas ollen jälle minna; se walge tal on minno

poeg ja need kirjud nartsud, — seäl naad on siano ees laua peäl. Sa näed nüid, et kõik taewast sülle ettenäidatud on, — kas weel rahhad wasto seista?

Iwan Terenti põris selle peäle silmad pühha kujukse pole, mis temmal ees toa nurkas hiilgasid, löi risti rinna ette ja ütles tasfase healega: Ma märkan nüid sedda tahtmist; õnnistage sedda teggu! põris ennese praua pole ja ütles: Auus suur praua, mis ma nüid pean teggema, ma wõttan selle rānga rahha tannoga wasto ja tahhame kõik, ni hästi pühhas kōjas kui kōddo, teie eest Jummalat palluda, et temma, meie helde taewa Isa, sedda head mis teie meile tete, tühhande wõrra teile jälle wõttaks tassuda. Preili, Konradi õdde, seisib waffa ja illus kui taewa ingel seäl jures, kulis kõik peält ja kui watas allati rāttikoga filmi.

Praua olli nüid kõige nenda rahhul, kuida olli sündind, ja jäi sest õesest Iwani majasse puhkama. Kõikl hommikul tuli üks illus ja uhke noor hārra ommast kambrist wälja, kõllid penikesed rided selgas ja kuld urid taskus; habbe olli suu ümbert mahhaadetud ja juuksed saksawisi lõigatud ja teretas perremest ja kõik pererahwast hommikust. Kõik kõusid temma ees üles, waatsid wderal wiisil temma filmi ja pannid immeks, et se näggus saks sesamma on, kes eila õhto weel nende ees ja nende keskes kui üks Wenne tallopoja pois

olli. Temma järrele tulli kōhhe temma tōa. pois, suur tūf penikest hālli kallewit kae peāl ja ūks kimpu seotud walge rāttik kaenlo al.

Noh, wanna Iwan, minna tannan sind ja teid kōiki kōige hea eest, mis mülle ollete teinud. Siin on sülle ja sinno pojale kallewit ūllikōnna tarwis; agga selle eest wōttan selle kōe ja need sapad, mis sinno jures tannini ollen kōnnud, ommale; nemmad peawad sind mülle, ni kōua kui ellan, mēle tulsetama, ja ei unusta minna sind egga sinno suggu omma ello otsani.

Teie ollete ennast jo ni paljo minno jures kullutanud, auus hārra, et mul jo hābbi on, sedda kōik wasto wōtta. Mis meie tallorahwas nisugguse penikese ja kōlli ridega teme; wōtke sedda taggasi ja wōtke sinna jure, mis isēi tahhate, wastas Iwan. — Kōanna sedda agga terwisega ja minno māllestuseks, ūtles Konrad, ja ārra waidle seāl jures ūhtigi. Sēlle peāle tullid ka praua ja preili wālja, kes jo kōik teele ollid wōlmis seādnud, jātsid kōik Zummalaga, tannasid weel ja kōitsid nende hea rahwa pōnistamiste ja kōige hea sōwimistega nūid kolmekeste Saksa male taggasi.

Minnewal sumwel ollid kaks Prantsuse peālikud kōinne soldatiga kirriko õppetaja jure tulnud ja kōssisid: Kas pap siin on? Siin ma ollen, wastas ūks wanna hālli peaga õppetaja. Tulle siis, ūtles tōine neist peālikuteist

karreda heālega, ja te meile omma kirrik lahti, meie tahhame ūht isameie palwet seāl paluda. Kui teie palwe sūddamest on, auus peālik, siis wōite tedda iggas kōhtas palluda, wastas õppetaja; Zummal nāeb ja kuleb meid jo iggas paikas. Sedda teame meie issigi ja āmmogi, ja ei olle sia tulnud, sinno lorrinat kuulma; te agga kōrmeste kirriko ūksed lahti, wōi tahhad et sülle jallad peame ālla teggema, ūtles se kurjem ja tōmmas mōega tuppest wālja. Mis pididi nūid se ārrahirmutud pūhha mees teggema; abbi temmal ei olnud, et olleks wōdinud wasto pānna; wōttis wōtmed ja lāks raske sūddamega nendega kirrikusse. Kui kirriko ūksed lahti ollid, leidid nemmad jo kaks Prantsuse warrast kirrikus, kes hāknast ollid sisse lāinud ja ommad kōttid jo tōis ajanud. Peālikud ajasid nūid õppetaja kōllale ja nōudsid temma kōest kirriko rahha, ja nemmad olleksid tedda sinnasāmmasse ārratapnud, kui mitte ulitsa peāl polleks karjutud: kōsakad, kōsakad! Sēlle karjumise peāle jooksid nemmad ārra.

Sēllesāmma õppetaja jure tulli ka Iwan Terenti, kui temma wōderad ollid ārralāinud, ja ūtles: Auulik õppetaja, minnu on teiega middagit rākimist! Zummal on mülle terwist ja rāmmu andnud ja selle terwise ja rāmmo lābbi ollen ma tuhhat rubla sanud ja tahhan nūid sedda rahha teiega jaggada ja ānna wiis sadda rubla meie kirriko illo ja auu tarwis, sedda Prantsuse wargad laggedaks ja

paljaks risusid, teie kätte, ja selle tütti kalle. wit teile üllikõnnaks. — Iwan, ütles se wagga õppetaja, minna näen sind kül peält, agga minna ei näe sinno süddamesse; se änn ei wõi ei pühha kojale egga sinnole õnnistuseks olla, kui se rahha ühhel keeldud wisil sadud on. Ma tean sedda, Iwan, et sinna rikkas mees ei olle, et nisuggust ännest wõiksid anda. Rust olled sa sedda rahha sanud? küssis õppetaja ja filmad läikisid peas. — Teie watate minno filmi, kui ühhe kurjategija filmi. Minna ollen sedda rahha eila õhto omma Konradi eest sanud, sedda minnewal süggisel tullest wälja tõin, ja et minno sõnnad tõed on, sedda wõib kõi kulla tühnistada, ütles Iwan. — Ja nisugguse lühhikese tõe eest wõtsid sinna, wanna Iwan, ni rasket palka? küssis õppetaja. — Minna ei tahtnud sedda koggoni wõtta, ütles Iwan, ja seisid se rahha sellepärast eila õhtust tanna hommikoni laua peäl. Se gndja olli üks rikkas mõisniko praua ja jaggas ka kõige minno pererele rohkeste; minna waidlesin kül iggapiddi selle wasto, agga ei mõjund se koggoni. Nüid on temma jo lainud, ja räkis siis kõi sedda luggu õppetajale, nenda kuida sedda jo teame.

On se luggu nenda, wastas õppetaja, siis on sinno nõu kido wäert; agga wõtta se rahha sest kõrrast weel taggasi, minna ännan sülle kolm päewa mõtle mise aega; mõtle diete hõsti ja targaste järrele, kas sinno südda ka ännab sest rahhast lahkuda. Sest üks gnd,

mis peäle andmist kahhetsetud saab, ei to pühha kojale egga kellelegile õnnistust. Kolme päewa pärrast on postipäew; kui siis tedda jälle tood, siis kirjotan sellepärast kõihe kiriko üllematele ja sinno änn jõe süs põlwest põlweni mällestatawaks.

Äuus õppetaja, ütles Iwan selle wasto, minna ollen lapselingust jo wäljas ja ollen sedda rahha wastowõttes jo sedda jaggu kirikule tõutand, ja ni pea kui sedda tõutust sain teinud, läks mo südda kergemaks. Kuida wõite teie mõttelda, et minna üht ännest kahhetseten, mis pühha kojale ännan kus ristitud ollen, kus Jummalala ärmu ollen sanud, kus laulatud ollen ja kus wimaks mäetud saan. Kas arwate, et ma rahholiste wõin sürra, kui omma õnnisteggijat pettan? Meid sõnnu üteldes hakkas Iwani werri soontes kema, temma palled läksid punnaseks ja ütles kaunis karmiste ja lühhedalt: Õppetaja, ärge saatke mind mitte kiusatuse sisse! Minna ollen jo kül pattone; süin se rahha on, ja süia ta jõe, sest selle tarwis on ta antud, ja nüid olgo meie waidlemine õstas!

Ma kulen nüid kül, wanna sõbber, wastas õppetaja tassase heäle ja rahholise nõoga, et sinno nõu kindel ja läbbi mõtteldud on; agga esfiotfast olli se gssi mul koggoni teadmata ja tundmata. Sa tulled kõrraga minno ette tuhhande rublaga, ja pakkud wiis sadda rubla Jummalala kojale. Et sa ikka, ni kaua kui

find tinnen, üks õige mees olled olnud, sedda tean ma; agga tean ka sedda, et pat kawwal ja omma ahwaldawa nõuga jo mõnda ausat meest petnud on; sellepärast polleks sul tarwis olnud, wanna Iwan, omma werd kumaks kütta ja omma tuld laski lasta. Jätta siis se rahha sia ja tulle kolme päewa pärast jälle minno jure ja peame siis nõu, mis selle rahha eest tehha lasseme; siis kirjutan ma sedda kirriko ülematele ja lähhab siis meie qssi õigeks.

Olgo siis nenda, auulik õppetaja, minna ollen sellega rahhul ja pallun andeks, et auu polest teie wasto nattokest ülle piri läksin; se olli minno rummalus. Kas wõttate nüid ka sedda kallewi tükki wasto, mis teile heast südamest ja hea melega pakkun? Ma tean jo, et paljaks risutud ollete ja et Prantsused teile ei mingisuggust jätnud, ütles Iwan.

Se on küll tõssi, wastas õppetaja; agga se rie on mülle wägga kallis, minna ei jõua tedda ärramaks! Peäle sedda ei wata Summal küe peäle, temma watab mis küe al on.

Tõssi on ka se, ütles Iwan wasto; agga se rie ei olle kallis. Minna andsin temma eest ühhe wanna küe, mis Konrad minno jures kandis ja mis ta mällestuseks jure wõttis. Minna sowin sedda kallewit teile kõigest südamest, ja kui teie tedda ei tahha muido wasto wõtta, siis andke mülle üks wanna kalts temma wasto.

Olle siis terwe, ütles õppetaja; jättame nüid selle asja tunnahomneni seisma; kui siis jälle minno jure tulled, küllap siis sellega õigeks same, ja selle peäle läks Iwan Terenti koju. —

Nüid tahhame weel kuulda, mis neist kahhekümne wie tuhhande meestest sai, mis Woonapart ommast surest wäest weel Wenne maalt Saksa male taggasi wiis, peäle sedda kui ühheksatõistkümmend kord ni palju, nellisadda seitsekümmend wiis tuhat meest, ennamiste kõik ärrasurmatud, neist Wenne maa sisse jättis. Need hulkusid nüid ärrawaewatud, ärralõppend ja katkend, wiggased ja haiged kui innimeste wainud Saksa maal ümber, ja kerjasid ja pallusid nüid seal allandlikult leiwa suutäit, kus kuus kuud enne sedda, kui meid pärrima ja omma wõimuse alla wõitma tullid, kõik häbbematal wiisil küssisid ja wäewõimusega wõtsid, egga mistaga rahhul ei olnud, üteldes: On se ka toit Prantsuse soldatite? Nemmad tahtsid siis omma sure uhkuse sees agga pulma roga ja pulma joki sada. Siin olli neil nüid küll parram piddo kui Wenne maal; said siin sojad kortred ja seisopaigad ja ka innimeste toitu süia; agga se toit tappis neid jälle palju. Nemmad sõid ja jõid ni sure ahnusega ja ülemäri, et nende tühhad ja kaggarasse kofko kortsund kähhud sedda ei jõudnud kanda; paisusid ülles ennam kui paisuda wõisid, ja surri neid nenda hulga-

kaupa sure walloga. Pissut olli neid, kes omma maad nähha said.

Bonapart issi läks omma kõige armsama wäeüllematega kui tuul Saksa maast läbbi; sest temma ei julgend omma häbbi sees ennast kellelegile näidata, ja jõudis jälle Prantsuse male omma rigi pealinna, Pariisi linna, tagasi, kus nisuggusid weel küllalt olli, kes tedda melitasid ja temmale kohhe jälle saddatuhhat meest jallale saatid. Nende säratuhhande mehhega, mis jälle üks arreto karri innimesi olli, tahtis Bonapart weel kord omma õnne katkuda ja omma ennamiste jo kustunud auu jälle paistma ajada. Agga innimese auu on kui üks õrn lilles; on kord külm tuul tedda närtsitand, siis on temma illo ja ollemine otsas. Temma on kui üks kenna lind, kedda targaste ja holega pead hoidma, muido lennab ta ärra, egga tulle ialgi ennam taggasi. Nenda olli ka luggu Bonapardiga. Temma olli kord omma auujärje peält, källe tarwis ta lodud ei olnud, omma endise põrmo sisse taggasi langend; sellepärast ei jõudnud need üed saddatuhhat meest tedda ennam sinna üllässe aidata; temma wastohakkajaid olli nüid jo kaks kord ni paljo. Sest, ni pea kui meie suur ja helde Keiser Aleksander Saksa male jõudis, tõttasid igalt poolt suri ja madalaid, kes pole aasta eest kõik temma waenlaesed ollid, temma wasto ja pallusid andeks, ja temma meie hiilgaw armotäht, kes kõiki dele head sowis ja head teggi, läotas ommad

armotiwad kõikide ülle ja andis neile andeks. Nüid wõis Saksa maa, kedda Bonapardi raudkässi ni kaua ja ni rängaste waewas, jälle lahkest hingata. Meie armoline ja õnnistud Keiser Aleksander teggi kõige Saksa maa wõllitsejatega rahhu ja sõbrust ja temma kaitsewa tiwade al korjasid ja koggosid nemmad kõik ommad wäed kokko, läksid omma ülleuldise waenlaese wasto, ja et igga Saksa mees nüid otsekui Wenne waimu sisse olli wõtnud, pörrotasid nemmad Bonapardi saddatuhhat meest, kus agga nende kallale said, pörrotamise wiisi mahha.

Saksamehhed näggid nüid, kuida Wenne laene ni hästi ommal, kui wõeral maal omma werrewaenlaese wasto lähhab, wõtsid süddant ja ajasid tedda ühhe kuulsa Saksa maa linna alla, nimmega leiпис. Sia koggosid nüid kõik wäed kokko, siin piddi nüid Wenne ja Saksa ja kõige Europa male rahhu, õnne ja õnnistust werre, ello ja surmaga lunnastud sama. Neid wäggesid, mis sia kokko koggosid, olli ni arreto paljo, et südda wärrises kedda otsata hulka nähhes; ja ükski ei olnud nälja pärrast sia tulnud, iggaüks tahtis surmata ja werd wallada; iggaüks wõlmistas ennast kõise ellu wõtta et omma ellu hoida, ja leiписi linna kirriko tornidest wadates olli se ehhitamine ja wõlmistamine kõik ni selgeste nähha, kui olleks ta peopesa peäl olnud. Innimeste hulgad katsid maad kui püsti ruffis pea pea külges. leiписi linna ees on üks

suur lagge, se olli kõrraga kaddund ja ni kangel kui silm ullatas, ei olnud muud nähha, kui agga lifumist ja kõikumist, otse kui üks laenetau merri ja paistis innimeste paksus emalt kui paks uddo. Ra nende walmistamine olli mitmet suggu: ühhes kohtas nähti hobbofid rautawad, tõises neile wimast korda kääru antawad; siin wõtsid innimesed toitu, seal panni tõine selts püssa ja suratükka läengis; jälle tõises kohtas ihhoti ja täoti mõeku ja oddasid kiwwide peal wahhedaks. Sefuggust äsja nähhes peab kü ühhe peältwaatja südda arraks minnema.

Kuetoistkümmenal Wina- ehk Roja kuu päewal üks tuhhat kahheksa sadda kolmtõistkümmend, läksid nüüd wäed tõine tõise wasto ja otsata suretükide mürrin terretas sedda wastominnemist hirmsa praggina ja paukumiseaga möllemilt poolt. Linna koddanikude hõknad pörrisefid sest kangeist pörrotamifest ja innimeste soja werre auur tõusis jo wasto taewast. Et wõit sel päewal kümmagi pole ei jänud, peti päew peäle sedda möllemilt poolt rahhu; agga kahheksatõistkümmenal selle samma kuu päewal lödi temma wäggi puruks ja pörmuks ja ühheksatõistkümmenal püstitis ta omma wäe üllejäänud otsofeseaga pussama ja ikka Prantsuse male taggasi, peäle sedda kui jälle kolme kuu aja sees kahheksakümmend tuhhat meest olli kätand. Meie wäggi ja temmaga ühendud wäed tõttasid temma järrele, ja kus tedda, sedda uhket Bonapardifest

omma peotälega kätte said, seal andsid temmale wallu. Nenda jõudsid siis meie ühhendud wäed ikka ennam ja ennam Pariisi, temma rigi pealinna, liggimale.

Mis nüüd tehha, Bonapardike? Nüüd on hea nõu koggoni källis! Temma kartus ja hääbi, kõige mailma ees naeruks ja pilgatawaks sada, waewasid tedda hirmsaste; ta tahtis weel wasto panna, tahtis weel katsuda sedda willetsust omma Pariisi linna peält ärrahoida, mis ta omma warga seltsiga ni mõrtsofa wiisil Moskwa linna peäle olli winud; — agga kust ollid jälle need tuhanded mehed wõtta? — Wärrise nüüd! Agga mõtle ka, et meie armoline Aleksander Bonapart ei olle, egga meie Wennelaesed — Prantsused!

Meie ühendud wäed läksid nüüd kui laenetau merri ikka Pariisi linna liggimale. Selle linna ees on üks suur kõrge mägi, nimmega Mon-marter, mis tule wõtsid täis on, ja kui kõik jooksewad, näitab se emalt kui lendaks seal üks määrato suur linno karri. Selle mäe ligidal ollid Bonapardi wäewallitsejad omma rüüstetega jälle jo ees wastopannemas; agga se wastopannemine olli kui naero ässi, agga kestnud koggoni ühtigi. Meid puistati kui tõlmuga igga tule külge laiale, ja nüüd ei olnud ennam wastopannijaid, lin olli meie Reiseri ees lahti. Selle peäle seadis meie Reiser ühhe tännopälwepiddamise omma wäe seas, et taewa Jesale tännu anda selle jõu ja abbi

eest, mistaga selle ilmasüta werrewallamise ja innimeste hukkamisele olli ütsa teinud. Rõikides wallinates seati wäekirrikud üles ja tännopalwed ja waggad laulo healed tõusid taewa pole üles. Meie suur Reiser issi wõttis omma kühbara peast ja langes põlwili mahha, ja nenda ka kõik temma wäggi temma järrele. Iggaüks, kes sedda pealt näggemas olli, näggi siin süddameliko heamelega, kuidas need tuggewad, omma ja omma naabre maa peastjad, need julged ja kartuseta sõamehhed, püssirohho suitsust ja tolmust mustaks suitsend näggodega ommad filmad ni waggal wisil taewa pole tõstsid ja Zummalale süddamest tannu andsid, et ta nende ellu olli hoidnud. Ja nende hulgas ka meie helde Aleksander issi omma põlwele peal maas; temma armoga täidetud isasüdda olli taewa pole pöördud ja temma kõllid silmapissarad weersid wõdera maa tolmo sisse mahha.

Kui se süddamelik tännopalwe petud olli, tõusis temma, meie õnnistud rigi wallitseja, üles ja temma järrele ka kõik temma rahwas ja ütles siis omma rahwa wasto: täpsed! Meie olleme nüid taewa Isale omma tannu andnud, ja nüid annan ka minna omma tannu teile selle eest, et kõik waewad, mistaga se tännine willestuse ja häddaaeg teid on foormand, ni mehhiselt ollete ärrakandnud ja meie nimmele auu teinud. Agga se auu jägo ka meie poolt iggapiddi rikkumata! Meie lähhame nüid kül omma werrewaenlaese pea-

linna, agga waenlaesi meil ennam ei olle; sellepärast ei lähha siis meie mitte nende pealinna nenda, kuidas nemmad meie rigi pealinna kui mõrtsokad ja rõõwled, kui tapjad ja põlletajad tullid ja omma hingesid wanne-tega foormasid, ja mis eest Zummal issi neile nende õigust on mõistnud. Teie ollete näinud, kus nende pattosed kehhad hüntide ja farrodele toidoseks maggawad; sellepärast ärge putuge kegi wõderast warra. Meie auu olgo meil armsam ja kõllim, kui wõderas kuld.

Kui meie Reiser nenda omma wahwaid wõitjaid olli tännand ja maenitsend, istus ta hobbose selga ja wiis neid rõõmsa mängide ja laulodega Pariisi linna, ning olli se kolmekümne Paasto kuu päewal üks tuhhat kahheksa sadda nellikõistkummend. Regi ei põggenend omma warra ja ommadusega temma eest ärra; iggaüks teadis, et ta mitte kui üks rõõmija ja risuja ei tulles, waid kui üks rahhotoja. Rõik linna ülemad ja peawannemad tullid auustades ja kummardades temma wasto; linna koddanikud tõttasid kõigist ulitsatest ja iggast linna jäost tuhhandete kaupatõdda näggema; ükski ei pännud omma koka uiski luffu, waid iggaüks ütles: Wata, se on se Wenne Reiser! Se on se Aleksander! Wata, kui armoline temma näggo, ja kui helded temma filmad on! Kuida wõiks kül kegi nissugguse eest ärrapõggeneda, kes kõik süddamed otsekui omma pole kistsub? Kas meie omma ka sesuggune on, selle filmnäggu allalised seg-

gased pilwed katwad, kelle silmad allati uhkust ja werd ahnitsenwad? — Kõik ollid rõõmsad ja kõik haknad ollid naeste ja kõik kattused meesterahwast täis, kes ulitsate peäle ei mah- tund ja hüidsid rõõmsa healega: Hurra! Hurra Aleksander! Hurra meie rahhotoja! — Nenda wõeti meie Reiseri wasto. X Igga koddanik tahtis meie soldatid omma jure kortsisse sada; iggaüks panni immeks, et ni priksed ja tug- gewad ollid, et kül ni pitka teed ollid käinud ja ni palju wäewa näinud ja kannatanud; kiitsid neid nende wahwuse ja mehhise waimo pärrast, ja tänasid neid, et neid Bonapardi küinte wahhelt ollid päästnud.

Meie iggas kohtas auustud ja armastud Aleksander, kedda suur murre ja pikk tee är- rawõssitand ollid, puhkas nüid mõnned päe- wad, ja läks siis Pariisi linna Senati koh- tusse ja laskis Bonapardi omma kunningliko auujärje peält, mis wargusega ja wäekaupa ennese kätte olli kiskund, ärraheita. Nüid olli Bonapart kõrraga waeseks wabhad meh- heks sanud. Eila olli temmal weel üks suur ja wäggew kunningriik, rikkad ja kuulsad lin- nad; agga tänna olli se kõik kui üks uhke hunnenäggo kaddund ja temmal ei olnud en- nam ni palju maad egga paika, kuhhu omma pea olleks wõdinud panna. Kõik mis diguse ja seaduse wasto omma älla olli kiskund, se wõeti nüid diguse ja seaduse järrele temma käest ärra. Temma assemele seati kunning- gaks, kes kunninglikust sõust olli ja kes jo

ammogi Prantsuse rigi kunningas olleks pid- dand ollema, ja Bonapart widi Keisermerrässe Elba sare peäle. Siin ellas temma nüid merre laenete kohhina, omma otsata häbbi ja kurja wiha sees; ja olleks temma kerre ni lai olnud, kui temma ahnus suur olli, siis olleks ta sedda merd kuiwaks jonud, surele male taggasi tulnud ja jälle omma wanna tapmise ammetit hakkand. Sest temma olli üks innimeste wihtaja ja waenlaene, kes ked- dagit muud ei sõllind, kui agga issiennast. Temma olli otsekui tõine Kaligula, üks Roma kunningas, kes siis sündis, kui meie Snnis- teggija kashetõistkümne aastane olli, ja on nüid sest ajast 1829 aastat, kui se innimeste wihtaja patto sees sündis ja pärrast ka patto- ses ellus mitme naestega ja ka omma lihaste õddedega kõus ellas. Selle ees ei maksnud innimese ello ühtigi. Nenda ütles ta nimmelt: Minna sowitsin, et kõikide innimeste pead ühhe kaela otsas olleksid, ja minna neid ühhe hobiga wõitsin otstast mahha löja. — Tem- mal olli üks wägga illus ja kallis ratsahob- bone, mis ta ennam armastas kui middagit muud. Se olli üks wägga tulline loom, tedda peti uhkes majas, sõi ja jõi hõbbe kausidest ja maggas pehme padjade peäl. Kõige suremat rõmu teggi se Kaligulale, kui hõbbone temma ees kargas ja hirrus, kui temma liggi tulli. Temma armastas sedda hoost ni wägga, et kasku andis, et kõik sedda löma kunninglikul wiisil peawad auustama, ja kes temma ees

kubbarat peast ei wõtnud ja tedda ei kum-
mardand, se olli kunninga kässo wastane ja
selle pea lastis ta luggupiddamata otsast
mahha löja. Otse nisuggune olli ka Bona-
part, ja siiski on weel innimesi, kes tedda
sureks ja targaks mehheks nimmetawad ja
peawad.

Meie armolise Keisri sõnnad, mitte enne
omma mdeka tüppe panna, enne kui wiimne
waenlaene temma rigist ärra on, ollid nüid
Gummala abbiga tõeks sanud. Temma andis
wõeral maal wõera rahwale ja nende wõllit-
sejatele tullused käsud ja seadused; agga ei
unnustand ka omma maad. Kui aeg täieste
kewwadiks olli jõudnud ja lummi ärrasulland,
tullid süggisefed hirmsad asjad kõik jälle silma
ette. Nimeni jde kaldast Moskwa linnani,
ühhe pooltõist tuhhande wersta maa peäl,
ollid kõik teed ja kohhad innimeste ja hooste
kehhasid kui pihhu ja põrmu täis ja olli karta,
et need haismad kehhad katku ja kõiksuggu
kärja tõbbe sünnitawad. Sellepärast andis
siis meie iggapiddi hõlekandja Keiser käsku,
kõik furnuid innimesi, kellel risti rinna peäl
ei olnud, ja kõik hooste kehhasid ärrapõlle-
tada; agga neid, kedda ristikist ärratynti, et
Wennelaesed ollid, mätta. Selle kässo peäle
said siis sured puuwirnad ja lassud ülleslõotud,
kühhu hõlled wahhele pandi, põllema südaturd
ja kõik ristita innimeste kehhad ja furnud
hobbofed nendega tuhhaeks põlletud. Nenda
põlletati Moskwa kubbernemangus 49,574 in-

nimese ja 27,849 hobbose kehha; Smolenski
kubbernemangus 71,753 innimese ja 51,450
hobbose kehha; Minski kubbernemangus
18,797 innimese ja 2746 hobbose kehha;
Berésina jde laggedate peäl 30,106 innimese
ja 27,316 hobbose kehha; Kaluga kubberne-
mangus 1027 innimese ja 5584 hobbose
kehha, ja Wilna kubbernemangus 72,205 in-
nimese ja 9407 hobbose kehha. Kui neid
ühte arrusse wõttame, siis sai kõigis kubber-
nemangudes ülleütsse ärrapõlletud: kaks sadda
nellikümmend kolm tuhhat nelli sadda kuus-
kümmend ja kaks innimese ja üks sadda
kaskümmend nelli tuhhat kolm sadda wiis-
kümmend ja kaks hobbose kehha. Ni paljo
korjati agga tede ja laggedate peält kofko;
mis kõrwal ollid ja silma ei putund, nenda
kui metsades, soodes, järwehes ja jõggedes,
ja nimmelt mis järwed ja jõed kõrraga kõi-
kide silma eest iggaweste omma süggawasse
hauda wõtsid, ei olle weel koggoni nende
arrus, egga polle wõimalik neile luggu ja
arru anda. — Prantsufed ehhtasid ülle pea
ja kaela kolm suurt ja laia silda Berésina jde
peäle; arwako nüid iggaüks, mis finnitust
neil wõis olla! Üks nimmelt, kelle peäle üle-
liga innimesi ja tõldu prauade ja lastega
laksid, laks sure pragginaga keskelt poleks ja
kõik need õnnetomad, kes peäl ollid, kaddusid
omma sure warraga, mis Moskwast ni ah-
neste kofko ajasid, kui uddo ärra; fegi ei
karjund egga sanudki appi karjuda, kõik laksid

ühhe kõrraga ja alla ja ollid iggaweste wäffa. Meist mitme ja mitme kümne tuhhandist, mis käsakad kinni wõtsid, surrid ka wägga palju ärra. Agga ka meie poolt ollid tuhanded tuggewaid, omma issamaa ja omma Reistre eest seistes, omma werriksesse hauda langend, ja kõik need tuhanded ja saea tuhanded said ühhe ainsa innimese kangeaeluse läbbi ni hirmsal wiisil ühhe pole aasta sees otsa.

Kui nüid Bonapart, kui se ainus süialone, iggamehhe eest, mis temma läbbi tapetud sai, ühhe ainsa tilga ommast werrest peaks andma, kui palju innimeste ellosid jäeks temma weel lojale wõlgu? Agga sest kurjast, mis ta tännini olli teinud, ei olnud weel küll. Kui meie suur ja armoline Keiser Aleksander Pariisi linnas kõik sai ärratoimitand ja seadnud, ja omma riki taggasi lainud, kirjutasid mitmed Prantsuse wäeülemad ja kindralid, kes kartsid, et uus künningas nende ülleantomad, kässo ja seaduse wastased teud ommetige üksford nende kätte tassub, ja kes Bonapardi wõllitsuse aeges rikkaks ja nimme polest sureks ollid sanud, — omma wanna kurjategijale ja andsid temmale nõu taggasi tulla. Walletasid temma ette, et kegi üe künningaga rahhul ei olle, et iggaüks tedda agga otab ja et kõik pealikud ja kõik Prantsuse wäggi rõmoga temma wasto sawad tulles. Se auuahne innimene olli fergemeleline küll, sedda kõik uskuda, egga mõttelndi selle

peäle, mis selle järrele saab tulles. Temma palkas Elba saarel sure hinna eest laewad, andis omma wahidele head rahha, et tedda keelmata minna lastsid, wõttis tuhhat meest omma hoidjaks jure, kellele ta wäffa wiisi hõbbemat lubbas anda, kui temma eest seisawad ja tedda aitawad omma künningriki jälle kätte sada, ja kes ka rummalad küll ollid, ennast temma libbedast kelest pätta lasta, — läks jälle Prantsuse male ja wiis neid õnnetomaid enneagessesse sürma.

Küinla kuu wiimse päiwe sees üks tuhhat kahheksa sadda wiistõistkümmend, läks Bonapart omma kottopettatud wäega laewa ja jõudis sellesamma aasta Paasto kuu wiimse päiwe sees Prantsuse maa randa, ja ni pea kui jalla Prantsuse maa peäle panni, ütles ta ommas sures uhkuses: Nüid on mürrin ja karrin kohhe jälle lahti. Kui mõnned wersetad maad eddasi sai lainud, tulli üks suur karri soldatid, kellele ta omma endises suruses wõlli ja melewalda olli andnud wõerastes linnades priiparrast risuda ja warrastada, omma pealikutega sure rõmoga temma wasto, langsid temma ette põswili mahha ja hüidsid: Oh sa meie päewapaiste! Oh sa meie taewatäht! Tulle ja walgusta meid! Meie olleme ihho ja hingega sinno pärralt; loda agga meie peäle, meie sefsame sinno eest kui tugewad mürid. Bonapart tännas nüid neid, sedda ta enne kõnnaks nimmetas ja lubbas nende eest kui issa murretseda. Kõik linnad,

kust ta omma rõõwli seltfiga läbbi läks, pid. did hirmo pärrast ommad wärrawad temma ees lahti teggema ja tedda, et kül kurwa süddamega, siis ommerige lahke näoga wasto wõtma.

Kui uus kunningas sedda kuulda sai, et temma werrewaenlaene jälle jo ni liggi olli ja et temmal jo ni paljo wägge foggotud, pöggenes ta sure rutoga Pariisi linnast eest ärra ja Bonapart tulli omma wäega linna. Rum. malamad römustasid ennast temma tullemise pärrast; agga targemad näggid ärra, et sest head ei wöinud tulla. Bonapart sirrotas nüid tõist forda ommad werriesed käd wälja kunninga krõni wõtma, ja andis ka kohhe käsku uut wägge korjata ja pidid nüid waesed wanemad, kelle esimesed pojad jo ärratappetud ollid, ommad wiimsed pojad temmale täppa ja surmata andma. Nenda olli temmal jälle suur wäggi kous; ja et nüid kohhe mailmale näidata, et jälle plgtsis olli, läks ta wiwimata omma wäega Saksa male, et tedda jälle omma wöimuse älla wõtta. Agga Saksa maa olli nüid targem, ei kartnud tedda ennam, waid läks julgeste temma wasto. Esimeses wõtlemises olli wöit kül Prantsuse pool; agga nüid tulli weel Inglise wäggi omma üllema wäewõllitseja Wellingtoni ja Preisi wäggi kindral Blühheri kässo al ka temma kaela, wõtsid tedda temma wäega käsile ja lõppetasi tedda foggoni ärra. Bonapart sai siin neljakümne kuu tuhhande mehhe üllespid.

damise murrest lahti; sest nellikümme tuhhat pöndi siin maggama ja kuus tuhhat wöeti wangi. Ka temma käsits tõld sure warra ja rikkusega jäi wõitjate kätte. Jälle lõppetase kurri inimene kolme kuu ajaga peäle kuuskümme tuhhat meest ärra, ja kes weel üllejäid, need pöggenesid iggäse külge, kus ial peäsid. Nüid olli ta jälle üks ja kerge ja läks kui jännes hürdast aetud, nenda et jallad hilpusid, omma armsa Prantsuse male taggasi, kedda temma omma raudwõllitsuse al meestest jo laggedaks ja puhtaks olli telnud. Siin küsis üks waene emma temmalt, kelle wimatsegi poja temma omma werrejanu kustotamises ärra wötnud olli: Kus on mo kuus poega? Anna mülle ükski, anna mülle se kõige norem taggasi, kes mo luud fondid mulda panneb, kui nälg mind tappab! Bonapart pöris selja selle waese emma wasto, derus käsja ja karristas hämmid, — se olli ta wastus.

Kui Bonapart nüid weel sedda kuulda sai, et temma kõige surem ja wäggewam hirmotaja, meie helde Aleksander, tõistforda Prantsuse male tõttamas olli, läks ta hingefe rindus foggoni kitsaks; temma hingehädda ei andnud temmale asfu, ta andis kõik isfi kääst ärra, omma kunningrigi ja omma kunningliko auujärje, mis ta nüid jo ni mitme rahwa ja ni mitme ja mitme tuhhandete werrega olli arwatotand, ja kelle hinged tedda öed ja päewad kui surma nuhtlus waewasid. Temma ei leid.

nud ommas ritis ennam ni pajo rahhomaad, kuhhu omma jalla olleks mahhapannud; ta kargas kui hiir lõksus, üht haugokest otsides, kust omma waese elloga olleks wõinud läbbi-puggeda.

Surel maal ei olnud temmal nüid ennam asfet egga paika; sellepärast läks ta ülle pea ja kaela läewa ja tahtis ülle merre tõise ilma jäusse ärrapõggeneda; agga Inglis maa lae-wamehhed said mehhikest merre peäl kätte ja wiisid tedda kasso peäle kuulmata kaugele Atlandi merrēsse lena sare peäle. Selle sare peäl olli ühhe kõrge kōhha peäl temma wangi-hone ja selle ümber mõnned wäod maad sisse piratud, kus temmal lubba olli kōia ja ennast jallotada ja kelle ümber tuggewad wahhid seatud ja tedda walwamas ollid. Ühhel päe-wal tahtis ta nattokest kaugele minna, et tedda saart wadata ja tähhelepānna; agga wahhisoldat ei lastnud ja hüidis waljo hea-lega: Taggane siit! Need waljud sõnnad kōisid kui tülline wolk temma süddamest läbbi; ta kōikus, tõstis silmad ülles ja ütles: Oh kui wanuw ja waruw on innimese pñ siin ilma peäl! Üks nisuggune pōem, tedda ma enne kui üht kārblaest mahhatāllasin, julgeb nüid mülle kasku anda! Nisuggused, tedda minna enne tuhhandete kaupa tullēsse ja sūrma saatsin, ja kes kōik minno kasku kuulsid ja lāksid ja jaid! Ja nüid pean minna ühhe ainsama nisugguse kasku kuulma. Oh kui tõistwisi on nüid tuggu minnoga! Ta ohkas raskest süd-

damest, läks omma wangi-honesse taggasi, ellas seäl weel ühhe lühhikese aja, künni wi-maks temma rāngad pattud tedda ennestē ālla ārraūmmustasid.

Nenda lõppis üks mees, tedda temma kuulmata pñ maddalast pōrmust sure kün-ningliko auujārje peäle tõstis, sure künning-rigi ja ni mitto miljoni innimesi temma ālla andis, kes kōik temma sõnnakuuljad ja alla-mad ollid; agga kellest temmal ilmas kōl ei olnud, ja kellel nüid agga kolm sammu pit-koti ja pooltōist sammu laioti maad, kus temma luud liifmed mādānewad.

Trüffi . wiggad.

Lehhefultg 8, ridda 12: suredtrüffid, lde: suredtrüffid.

9, 11: siiski, — kusstuta ärra.

19, 12: tawwiliſe perre, lde: omma perre.

23, 27: raijuta, lde: raijuda.

105, 19: innimeſed, lde: innimeſi.

149, 13: ſille, lde: ſilla.

17: ſille, lde: ſilla.

17 = 17 onſio esaprahele.